

VAASAN YLIOPISTO

Filosofinen tiedekunta

Anne Kleemola
Elämyksiä etsimässä
Seikkailumatkailun terminologinen käsiteanalyysi

Viestintätieteiden pro gradu -tutkielma
Vaasa 2014

SISÄLLYS	
KUVIOT	2
TIIVISTELMÄ	5
1 JOHDANTO	7
1.1 Tutkimuksen tavoite	8
1.2 Tutkimusaineisto	9
1.3 Tutkimusmenetelmä	10
2 TERMINOLOGINEN KÄSITEANALYYSI	12
2.1 Yleiskieli ja erikoiskieli	13
2.2 Terminologisen tutkimuksen lähtökohdat	15
2.2.1 Käsite - tarkoite - termi	15
2.2.2 Määritelmä	17
2.3 Käsiteanalyysi	18
2.3.1 Käsitepiirteet	19
2.3.2 Käsitesuhteet ja käsitejärjestelmät	20
2.3.3 Satelliittimalli	23
2.4 Sanastotyö	24
3 MATKAILU KÄSITEANALYYTTISEN TUTKIMUKSEN KOHTEENA	28
3.1 Matkailun määrittelyä	29
3.2 Matkailun muodot	31
3.2.1 Matkailun motiivit	31
3.2.2 Matkailun motivaatio	33
3.2.3 Matkailun teemat	35
4 SEIKKAILUMATKAILU	40
4.1 Seikkailun käsite	41
4.2 Seikkailumatkailun määrittelyä	44
4.3 Seikkailumatkailun tyypit	51
4.3.1 Tutkimusmatkailu	52
4.3.2 Vaativa seikkailumatkailu	52
4.3.3 Virkistysseikkailumatkailu	53

4.4 Seikkailumatkailun motivaatio	55
4.4.1 Elämys	58
4.4.1.1 Elämyksen synty	61
4.4.1.2 Elämystalous	63
4.4.2 Riskit	64
4.5 Seikkailumatkailun aktiviteetit	67
4.5.1 Aktiviteetteja tason mukaan	69
4.5.2 Aktiviteetteja elementin ja luontokohteen mukaan	72
5 POHDINTAA	76
LÄHTEET	79
LIITTEET	86
Liite 1. Satelliittimalli teemamatkailutuotteista	86
Liite 2. Seikkailumatkailun pehmeitä talviaktiviteetteja Suomessa	87
Liite 3. Seikkailumatkailun pehmeitä kesäaktiviteetteja Suomessa	88
Liite 4. Seikkailumatkailun pehmeitä aktiviteetteja maailmalla	89
Liite 5. Seikkailumatkailun kovia aktiviteetteja	90
KUVIOT	
Kuvio 1. Terminologian käsitelmä	16
Kuvio 2. Yksinkertainen looginen käsitejärjestelmä	20
Kuvio 3. Monitasoinen looginen käsitejärjestelmä	21
Kuvio 4. Koostumussuhteinen käsitejärjestelmä	21
Kuvio 5. Funktiosuhteinen käsitejärjestelmä	22
Kuvio 6. Moniulotteinen looginen käsitejärjestelmä	22
Kuvio 7. Satelliittimalli matkailun käsitteestä	23
Kuvio 8. Satelliittimalli matkailun ensisijaisista motiiveista	32
Kuvio 9. Satelliittimalli matkailun toissijaisista motiiveista	33

Kuvio 10. Satelliittimalli matkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä	35
Kuvio 11. Satelliittimalli matkailun teemoista	38
Kuvio 12. Koostumussuhteinen käsitejärjestelmä seikkailun ominaisuuksista	42
Kuvio 13. Looginen käsitejärjestelmä seikkailumatkailusta	51
Kuvio 14. Satelliittimalli seikkailumatkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä	56
Kuvio 15. Koostumussuhteinen käsitejärjestelmä matkailuelämyksen ydinteemoista	59
Kuvio 16. Looginen käsitejärjestelmä elämyksen kokemisesta	60
Kuvio 17. Elämyskolmio	62
Kuvio 18. Moniulotteinen looginen käsitejärjestelmä riskeistä	66
Kuvio 19. Satelliittimalli seikkailumatkailun aktiviteettien ryhmittelyperusteista	68
Kuvio 20. Looginen käsitejärjestelmä aktiviteeteista elementin mukaan	73

VAASAN YLIOPISTO**Filosofinen tiedekunta**

Tekijä:	Anne Kleemola
Pro gradu -tutkielma:	Elämyksiä etsimässä Seikkailumatkailun terminologinen käsiteanalyysi
Tutkinto:	Filosofian maisteri
Oppiaine:	Viestintätieteet
Valmistumisvuosi:	2014
Työn ohjaaja:	Merja Koskela

TIIVISTELMÄ:

Tutkielmani aiheena on seikkailumatkailun käsite laajassa monitieteisessä matkailun kentässä. Tavoitteena on selvittää, mitä seikkailumatkailu ja sen käsitteistö pitävät sisällään sekä kuinka niitä luokitellaan suomalaisessa ja kansainvälisessä matkailualan tutkimuksessa ja kirjallisuudessa. Tutkimusmetodi on terminologian teoriaan perustuva systemaattinen käsiteanalyysi sekä sen työkalut, kuten käsitesuhteet, käsitejärjestelmät ja satelliittimallit.

Tutkimukseni tuloksena on systemaattisesti laadittu käsitteellinen kuvaus seikkailumatkailun muodoista ja motivaatiosta. Tutkielmasta selviää, että pääkäsitettä seikkailua voi pitää paitsi matkailun alalajina myös ensisijaisena motiivina matkailulle. Seikkailu on matkailun syy, johon liittyvät tiiviisti elämyksen ja riskin käsitteet. Seikkailumatkailun käsite on kuitenkin muuttunut yhteiskunnan muutoksen myötä, jolloin riskien tärkeys osana seikkailua on kyseenalaistettu. Samalla elämyksen termi on levinnyt matkailualalta yleiskieleen niin, että sen alkuperäinen tarkoite on hämärtynyt.

Seikkailumatkailun käsitteen analysoinnin ja määrittelemisen suurin haaste onkin yhteiskunnan kehityksen seurauksena tapahtuva matkailun muutostila, jolloin myös käsitteet muuttuvat ja termit lisääntyvät. Jatkuvassa muutoksessa olevalla alalla on vaikea standardoida erikoiskieltä. Toinen haaste on seikkailumatkailun pääkäsitteen seikkailun abstrakti ja subjektiivinen olemus. Ihmisten kokemusten, arvomaailman ja asenteiden takia seikkailun käsite voidaan ymmärtää eri tavalla, minkä vuoksi yhtä virallista määritelmää ei ole. Seikkailumatkailu tuleeikin määritellä sekä suppeasti että laajasti, jolloin seikkailumatkailun piiriin voidaan liittää sekä riskialttiit ja vauhdikkaat kovat aktiviteetit että rauhallisemmat virkistykseelliset pehmeät aktiviteetit. Aktiviteettien määrä maailmalla on lähes rajaton eikä täysin tarkkoja kaikkialla päteviä kategorisointeja voi tehdä, mutta eri luokittelutapojen avulla lajeista saa esille tietyt käsitepiirteet ja hyvän suuntaa antavan yleiskuvan.

AVAINSANAT: käsiteanalyysi, käsite, termi, matkailu, seikkailumatkailu, seikkailu, motiivi, motivaatio, elämys, riski

1 JOHDANTO

Vaikka matkailu on yleensä ottaen ihmisille tuttu ja jokapäiväinen ilmiö, sen tosiasiallinen sisältö ei ole kuitenkaan itsestään selvä. Tämä pätee varsinkin seikkailumatkailun käsitteeseen, joka on yksi merkittävimmin kasvanut matkailun muoto ja markkina-alue.

Matkailun tutkimus on melko nuorta, mutta monitieteistä. Matkailua on tutkittu muutaman vuosikymmenen ajan monista näkökulmista, muun muassa psykologian, antropologian, sosiologian, maantieteen, historian, filosofian, taloustieteiden, taiteentutkimuksen, politiikantutkimuksen sekä populaarikulttuurin näkökulmista. Soveltavan kielitieteen puolelta matkailu on ollut tutkimuskohteena usein semiotiikan sekä diskurssianalyysin työkalujen avulla. (Veijola 2013: 8.)

Seikkailumatkailun tutkimus on keskittynyt suurimmalta osin sen ominaisuuksiin psykologiselta kannalta, esimerkiksi syihin, miksi ihmiset osallistuvat seikkailullisiin aktiviteetteihin ja mitä kokemuksia he siitä saavat. Sen sijaan seikkailumatkailun käsite koko matkailun käsitteen laajassa kentässä on jäänyt vaille tarkempaa analysointia ja kategorisointia. Myös seikkailumatkailun tuotelähtökohtainen tutkimus on jäänyt vähemmälle, eikä runsaaseen lajitarjontaan ja sen ryhmittelyyn ole juuri syvennytty. Yksi syy tähän lienee ihmisten kekseliäisyyden ja kokeilunhalun myötä koko ajan lisääntyvä lajien kirjo.

Seikkailua halutaan myydä kuluttajille, mutta kuluttajat eivät aina tarkasti tiedä, mitä saavat, koska seikkailumatkailun palveluista puuttuu yhteneväinen käsitteistö ja selkeä rajaus. Järjestelmällisen käsitteistön avulla alan toimijat ja asiakkaat saisivat oikeaa ja todellista tuotetietoutta, joka on tuotteen laadullisen kehittämistyönkin kannalta merkittävää. (Heinäluoto 2005: 59.)

1.1 Tutkimuksen tavoite

Tämän tutkimuksen tavoitteena on selvittää seikkailumatkailun käsitettä, sen suhteita muihin käsitteisiin sekä sen paikkaa matkailun laajemmassa käsitejärjestelmässä käyttämällä terminologian teoriaan perustuvaa systemaattista käsiteanalyysia ja sen työkaluja. Hahmotan, mitä seikkailumatkailulla tarkoitetaan suomalaisessa ja ulkomaalaisessa matkailun kentässä ja analysoin käsitettä erilaisten luokittelujen ja ominaisuuksien perusteella. Lisäksi luokittelen seikkailumatkailun aktiviteetteja, joita ovat erilaiset seikkailulliset liikuntalajit ja ohjelmat, ja esitän termien englanninkieliset vastineet.

Tavoitettani selventäviä kysymyksiä ovat:

- Mitä on seikkailumatkailu ja mistä se koostuu?
- Miten seikkailumatkailu sijoittuu matkailun laajaan kenttään?
- Mitkä aktiviteetit kuuluvat seikkailumatkailuun ja kuinka niitä voidaan kategorisoida?

Terminologisessa käsiteanalyysissä tutkimuksen lähtötilanne on, etteivät tutkimuskohteena olevan alan käsitteistöt ole selvästi määriteltyjä eivätkä käsitteiden väliset rajat tarkkoja. Tämä on tyypillistä etenkin uudella alalla, jollaiseksi seikkailumatkailu voidaan lukea. Käsiteanalyttisen tutkimuksen tavoite on selvittää käsitteen sisältö, käsitteen suhteet muihin käsitteisiin eli sen paikka käsitejärjestelmässä ja luoda tällä tavoin pohja käsitteiden määrittelylle sekä termien synonyymisyyden ja vieraskielisten vastaavuuksien arvioinnille. (Nuopponen 2003.) Tämän tutkimuksen pyrkimys on siis saada lisää tietoa erikoiskielen termistöstä ja käsitteistöstä.

Seikkailumatkailun käsitettä on hyödyllistä tutkia, koska aiempaa tutkimustietoa, joka selvittäisi käsitteen suhteita ja käsitejärjestelmiä, ei juurikaan ole saatavilla. Matkailun sanastoja, sanakirjoja, standardeja on runsaasti sekä painettuna että verkossa, mutta ne käsittelevät enimmäkseen matkailun majoitus- ja ravitsemistoimintaa, jolloin tarkasteltava näkökulma rajoittuu matkailun perustoimintoihin ja –toimijoihin.

1.2 Tutkimusaineisto

Terminologisen analyysin lähdeaineistoksi sanastotyön oppaat neuvovat kokoamaan tarkasteltavan alan lähteistä termeiltä vaikuttavia ilmaisuja, alustavia määritelmiä ja muita käsitteiden kuvauksia. Tiedonlähteinä esimerkiksi Sanastotyön käsikirja (TSK 1988: 142–143) mainitsee auktorisoidun aineiston, tiedeyhteisön hyväksymän aineiston, ajankohtaisen mutta ei välttämättä yleisesti vakiintuneen aineiston sekä suulliset lähteet.

Aineistolähteeni, jotka olen koonnut lähdeluetteloon sivulle 79, täyttävät hyvin edellä mainitut kriteerit. Analysoin tutkimuskohdetta käyttämällä sekä suomalaisia että kansainvälisiä matkailualan tutkimustuloksia, joista löydän kuvauksia sekä määritelmiä avainkäsitteistäni. Käyttämästäni aineistosta noin 40% on kotimaisia lähteitä, joista erityisesti seikkailumatkailua koskeva osuus on kuitenkin pieni. Tämä johtuu siitä, ettei seikkailumatkailua ole juurikaan tutkittu Suomessa. Käsitetasolla tästä ei ole haittaa, koska oletan seikkailumatkailun ilmiön olevan sama kaikkialla länsimaissa, lukuun ottamatta tiettyjä aktiviteettieroja johtuen eri maiden maantieteellisestä sijainnista.

Aineisto käsittää aikaisempien matkailututkimusten tuottamaa materiaalia, johon kuuluu matkailuntutkijoiden kirjallisuutta, yliopistojen tutkimuksia, virallisia tilastoja, organisaatioiden asiakirjoja sekä raportteja. Aineistolähteeni ovat saatavilla joko painettuna versiona tai elektronisessa muodossa.

Suomessa matkailuntutkimuksen painopisteet ovat Itä-Suomen yliopiston matkailualan opetus- ja tutkimuslaitos (MOT) ja Lapin yliopiston matkailualan tutkimus- ja koulutusinstituutti (MTI). Näiden organisaatioiden lisäksi matkailutietoa kerää ja tuottaa valtakunnallinen Matkailun edistämiskeskus (MEK). Kotimaisia pitkän linjan matkailututkijoita ovat muun muassa Seppo Aho, Kai-Veikko Vuoristo, Pauli Verhelä, Jorma Hemmi, Jarkko Saarinen sekä Soile Veijola.

Vaikka matkailun alalta yleisemmin on hyvin saatavilla kotimaista aineistoa, seikkailumatkailun syvempi tutkimus tapahtuu Suomen rajojen ulkopuolella. Tällä alalla pioneerimaita ovat Uusi-Seelanti, Australia, Britannia sekä Pohjois-Amerikka.

Näiden maiden yliopistoissa tuotettua akateemista tutkimusta on löydettävissä muun muassa elektronisista matkailualan julkaisuista, kuten *Journal of Travel Research*, *Annals of Tourism Research* ja *Tourism Management*. Mainittavia alan tutkijoita ovat muun muassa Ralf Buckley, John Swarbrooke, Peter Varley ja Simon Hudson.

Olen kerännyt aineistoa päättämättä etukäteen sen määrää. Eskolan ja Suorannan (1998: 62) mukaan “aineistoa on riittävästi, kun uudet tapaukset eivät tuota enää mitään tutkimusongelman kannalta uutta tietoa” ja samat asiat alkavat kertautua. Tällaisen tiedonkeruumenetelmän yhteydessä puhutaan aineiston kylläntymisestä eli saturaatiosta. Saturaation ajatus perustuu ideaan, jossa tietty määrä aineistoa riittää tuomaan esiin sen teoreettisen peruskuvion, mikä tutkimuskohteesta on mahdollisuus saada, ainakin jos kirjoittajien kokemus- ja kulttuuritausta pysyy suurin piirtein samana. Tosin koskaan ei voi olla täysin varma, ettei kohde tuota enää uutta informaatiota. (Emt.) Tämä pätee hyvin matkailun laajalla alalla.

1.3 Tutkimusmenetelmä

Menetelmänä tässä tutkielmassa käytän terminologian teoriaan perustuvaa systemaattista käsiteanalyysiä. Systemaattisen käsiteanalyysin työkaluja ovat muun muassa satelliittimalli, käsitesuhteet, käsitejärjestelmämallit sekä käsitekaaviot, jotka selvitetään käsitteiden määrittelyn ja termistöjen yhtenäistämisen pohjaksi. (Ks. Nuopponen 1999, 2003.)

Käsiteanalyysi soveltuu niin käytännön sanastotyöhön kuin tieteelliseen tutkimukseen. Tässä tutkimuksessa käytetty sanastotyön eli erikoisalan kielen sanastojen laatimisen menetelmä on deskriptiivinen, mikä tarkoittaa käytössä olevien termien ja käsitteiden kuvailua ja selittämistä. (Nuopponen 1999: 92.) Käsiteanalyysi pohjautuu aikaisempiin tutkimuksiin sekä tutkimuksen kohteena olevien käsitteiden jo tunnettujen määritelmien pohdintaan. Näin ollen käsiteanalyysiä voi luonnehtia ei-empiiriseksi, niin kutsutuksi kirjoituspöytä tutkimukseksi. (Puusa 2008.)

Käsiteanalyttisiä tutkimusmenetelmiä käytetään kielentutkimuksen lisäksi muillakin tieteenaloilla, kuten liiketaloustieteissä ja hoitotieteissä. Kaikille käsiteanalyysimetodeille on yhteistä näkemys siitä, että tavoitteena on luoda selkeyttä käsitteiden käyttöön ja ymmärtää käytettyjen käsitteiden piirteitä kielellisesti. (Puusa 2008.) Konkreettisimmin käsitteet saadaan näkyviin kuitenkin terminologisen käsiteanalyysin työkaluilla eli metakäsitteistöllä ja varsinkin sen graafisilla esityksillä.

Tutkielmani kulku etenee systemaattisen käsiteanalyysin ja sanastotyön vaiheiden mukaisesti. Tavoitteen asettamisen ja aiheen rajaamisen jälkeen esittelen teoreettisen viitekehyksen, jonka jälkeen perehdyn seikkailumatkailun alaan ja luon siitä kokonaiskuvan. Poimin aineistostani tutkielmani kannalta tärkeät käsitteet, termit, määritelmät, käsitekuvaukset sekä käsitesuhdetiedot ja muodostan niiden perusteella alustavan käsitejärjestelmän. Käyn aineistoa läpi systemaattisesti hahmottaen ja tunnistaen käsitejärjestelmiä, käsitepiirteitä, käsitesuhteita sekä termien ja käsitteiden suhteita. Käsiteanalyysia havainnollistan graafisten esitysten avulla. Lopuksi otan kantaa tutkimukseni tavoitteeseen ja rajaukseen suhteessa analyysiini sekä teen johtopäätökset. Tarkemmin terminologisesta käsiteanalyysistä ja sen työkaluista kerron seuraavassa luvussa.

2 TERMINOLOGINEN KÄSITEANALYYSI

Kaikilla aloilla tarvitaan ymmärtämystä oman alan käsitteistä, määritelmistä ja termeistä, jotta yhteistyö ja sisäinen viestintä sujuisi. (Nuopponen 1999: 93.) Terminologian teoria ja menetelmät syntyivät alunperin tekniikan alojen tarpeesta yhtenäistää termistöjään ja käsitteistöjään, mikä on jatkuvasti ajankohtaista alalla kuin alalla. Termistön ja käsitteistön yhtenäistäminen on oleellinen osa myös tutkijan, opettajan, kääntäjän ja teknisen kirjoittajan työtä. Joskus yhtenäistäminen koskee yhtä ainuttakaan tekstiä, toisinaan on taas kyse koko yrityksen tai jopa koko erikoisalan sisäisestä termistötyöstä. Erityisesti erilaisia tietojärjestelmiä luotaessa ollaan yrityksissä ja muunlaisissa organisaatioissa tullut huomaamaan, kuinka tärkeä yhtenäinen termistö on. Sanastojen standardisointi ja harmonisointi ei tule koskaan valmiiksi, vaikka yksi työryhmä saa tuloksensa julkaistua. Alat kehittyvät jatkuvasti, mikä tuo mukanaan muutoksia myös käsitteisiin ja termistöihin eli tarvitaan jatkuvaa seuranta- ja standardien päivittämistä, jos halutaan alalle toimiva yhtenäinen termistö. (Nuopponen 2012.)

Terminologinen tutkimus voidaan jakaa tieteenalaan, josta käytetään myös nimitystä terminologiaoppi sekä käytännön terminologiseen työhön. Tieteellisellä tasolla terminologinen tutkimus voi olla joko oman alansa perustutkimusta eli metatutkimusta tai käytännössä havaittuun ongelmaan kohdistuvaa soveltavaa tutkimusta. Terminologinen tieteellinen perustutkimus kohdistuu muun muassa käsitteen- ja terminmuodostuksen, käsitejärjestelmien muodostamisen, käsitteiden määrittelyn ja termien vastaavuuden periaatteisiin. (Nuopponen 1999: 92; 2012.)

Käytännön terminologista toimintaa, joka soveltaa perustutkimuksen ja soveltavan tutkimuksen tuloksia ja malleja käytäntöön, voidaan hyödyntää monenlaisissa työtehtävissä. Terminologian teoriaan perustuvaa toimintaa ovat termistöjen kehittäminen ja suunnittelu, sanastojen laatiminen eli sanastotyö, ohjeiden laatiminen sanastojen tekoa varten, sanastojen standardisointi, ohjeiden standardisointi, termipankkitoiminta ja sovellusten kehittäminen, terminologinen tiedonvälitys sekä terminologian menetelmien

opetus. Myös tehtävissä, joissa analysoidaan ammatti- tai tieteenalojen tietoa, muodostetaan siitä yleiskuva sekä järjestetään ja esitetään sitä, voidaan soveltaa terminologian teoriaa ja menetelmiä. Tutkimuksissa, kuten myös tässä tutkielmassa, terminologian menetelmiä käytetään apuna tutustuttaessa tarkemmin kohteena olevaan alaan, sen jaotteluun, käsitteistöön ja termistöön. (Nuopponen 2012.) Tässä luvussa kerron terminologisen työn avainkäsitteistä eli niistä työkaluista, mitä käytetään sanastotyön ja käsiteanalyttisen tutkimuksen tekemiseen.

2.1 Yleiskieli ja erikoiskieli

Jokapäiväisessä viestinnässä käyttämämme kieli on *yleiskieltä* (*Language for general purposes, LGP*). Sen piiriin lasketaan kuuluvaksi sekä kirjoitettu puhekieli että puhuttu yleiskieli, jota kieliyhteisön eri ikä- ja ammattiryhmien kaikki jäsenet ymmärtävät. (TSK 1989: 11; Häkkinen 1994: 16–17.) Yleiskielen sanastolla ja muotorakenteella on pitkät perinteet, ja sen laaja ymmärrettävyys johtuu tutuista sanoista (TSK 1989: 11).

Kun kielimuoto noudattaa yleiskielen normeja, mutta sisältää outoja käsitteitä, sanoja sekä ilmaisuja, on kyseessä *erikoiskieli* (*Language for specific/special purposes, LSP*). Erikoiskieliä ovat tieteen-, ammatti- tai harrastealan kielimuodot, joiden luonteenomaisin osa on yleiskielestä eriytynyt sanasto, jota saatetaan kansan suussa kutsua myös ammattislangiksi tai jargoniksi. (Häkkinen 1994: 16–17.)

Haaralan (1981: 9–11) mukaan ammatillista erikoiskieltä voidaan pitää työkaluna, jonka avulla erikoisalan käsitemaailmaa jäsennetään, kuvataan ja muokataan. Perusvaatimuksiksi erikoiskielelle hän asettaa yksiselitteisyyden, tarkkuuden, loogisuuden, selkeyden, tarpeeksi laajan ymmärrettävyyden sekä rakenteellisen virheettömyyden. Erikoiskielen ei tulisi erota yleiskielestä kuin välttämättömän verran. Tällaiseen tulokseen päästään kielenhuollon avulla, jonka työmenetelmiä sanastotyö ja standardisointi ovat. (TSK 1989: 12.)

Matkailualalla, kuten millä tahansa muulla ammattialalla, on oma erikoiskielensä. Koska matkailuala sisältää useita eri aloja, voidaan puhua myös useista eri erikoiskielistä, mikä tekee koko matkailun kielen hyvin laajaksi. Matkailun viestinnässä matkailija ja palveluntarjoaja ovat pääosallistujat. Kieli on tältä osin toisaalta avain tehokkaaseen kommunikaatioon ja toisaalta myös este matkailun diskurssin eli puhutun ja kirjoitetun kielenkäytön tavan ymmärtämiseen. Matkailun alalla käytettävä kieli saattaa olla haastavaa alaan perehtymättömille, koska termistö on laaja, lyhenteitä on lukemattomia ja lisäksi käytetään erilaisia koodeja sekä ammattislangia. (Shilova 2013.) Matkailualan kieli on erityisessä asemassa, koska se on toisaalta erikoiskieli, sidoksissa tiettyyn alaan, mutta samalla yleiskieli, kieli matkailijoille. Tästä johtuen termistön hallinta voi olla haastavaa. Erityisesti matkailun vielä standardoimattomia alalajeja, kuten seikkailumatkailua koskevassa kielessä termistö on epäselvää.

Suomessa matkailualan sanastossa, varsinkin majoitus- ja ravitsemistoiminnassa, on lainasanoja englanninkielestä. Kaikille käsitteille ei ole suomenkielisiä nimityksiä, jolloin sitaattilainat, jotka ovat täysin alkukielen mukaisia vierassanoja, ovat yleisesti käytössä. Osa sitaattilainoista mukautetaan suomen kielen äänne- ja kirjoitusjärjestelmään (Vilkamaa-Viitala 2005), mikä lisää ammattislangin kehittymistä alalle.

Seikkailumatkailun sanastossa, etenkin aktiviteetteihin liittyvissä, on paljon termejä, jotka tulevat kieleen uuden käsitteen mukana ja saavat sitaattilainan termikseen, joka on joko alkukielen mukainen tai mukautettu. Esimerkiksi *stand up paddling (SUP)* –aktiviteetista on muodostunut *suppailua* tai *supittelua*, eikä käänöslaina *seisontamelonta* ole istunut harrastajien suuhun. *Purjelautailusta* käytetään harhaanjohtavasti nimitystä *surffaus (surfing)*, joka englanninkielessä tarkoittaa *lainelautailua*. Toisaalta harrastajien suussa lainelautailusta on tullut *laikkarointia*. Seikkailumatkailun tärkeimmällä aktiviteetilla *mountaineering*-termillä ei ole suomenkielistä vastinetta ollenkaan.

Nuoposen (1999: 94) mukaan epäselvä käsitteistö aiheuttaa sen, että myös käsitteistä käytettävät termit ovat merkitykseltään epämääräisiä. Ja vaikka käsitteistö olisikin kutakuinkin selvärajaista, saattaa termistössä kuitenkin esiintyä horjuvuutta. Samoista käsitteistä käytetään useita eri termejä (*synonymia*) ja päinvastoin yhtä termiä käytetään

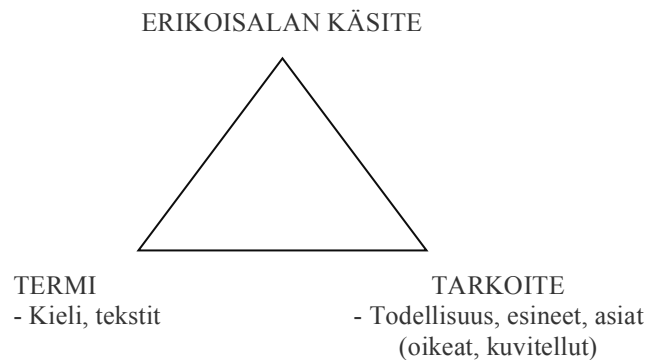
usean eri, jollain tavalla toisiinsa liittyvän, käsitteen nimityksenä (*polysemia*). Tällaiset tapaukset voivat aiheuttaa myös käsitteistön horjuvuutta. Esimerkiksi *leijalautailusta* (*kite surfing*) käytetään synonyymejä *leijasurffaus*, *kitesurffaus* ja *kiteily*. Synonymia johtaa mielikuvaan, että on kyse useammasta eri asiasta. Synonyymejä syntyy helposti uusilla nopeasti kehittyvillä aloilla sekä niillä aloilla, joilla ei ole tehty järjestelmällistä sanastotyötä. Synonyymien runsaus aiheuttaa hankaluuksia erikoiskielen käyttäjille ja erityisesti alan ulkopuolisille, joiden on mahdotonta tuntea termien välisiä suhteita. (TSK 1989: 71.) Polysemiasta hyvä esimerkki on termi *lauta* (*board*), joka on usean seikkailumatkailuaktiviteetin väline, mutta joka on aktiviteetista (esim. *lumilauta*, *purjelauta*, *longboardlauta*) riippuen aina erilainen, ja sillä on erilaisia ominaisuuksia. (Ks. Durán-Munoz 2011.)

2.2 Terminologisen tutkimuksen lähtökohdat

Terminologiaan perustuvan yhtenäisen käsiteanalyttisen tutkimusmenetelmän eli systemaattisen käsiteanalyysin tärkeimpiä tavoitteita on käsitteen, sen käsitepiirteiden sekä lähikäsitteiden yhdenmukaisen määrittelyn tai ymmärryksen löytäminen, joka edistää tietyn alan ammattilaisten lisäksi myöskin tieteidenvälistä viestintää. Käsitteet eivät ole pelkästään tutkijoiden tärkeimpiä työkaluja vaan käsiteanalyysiä käyttää automaattisesti jokainen ihminen osana normaalia ajattelutoimintaansa. Ympäröivää maailmaa jäsennetään järjestystä luovilla käsitteillä ja käsitesuhteilla. Nämä mielikuvakoosteet mahdollistavat abstraktin ajattelun ja helpottavat keskinäistä kommunikointiamme toistemme kanssa. (Nuopponen 2003, Puusa 2008.)

2.2.1 Käsite - tarkoite - termi

Systemaattisen käsiteanalyysin lähtökohdat ovat *käsite*, *tarkoite* ja *termi*. Näiden kolmen kategorian eroa havainnollistetaan usein terminologian *käsitellillä* (ks. kuvio 1), joka on muodostettu klassisesta semanttisen kolmion mallista. (Nuopponen 2003.)

Kuvio 1. Terminologian käsittemalli (Nuopponen 2003)

Ympäristössämme on lukematon määrä erilaisia tavalla tai toisella havaittavissa olevia konkreettisia tai sitten vain ajatuksen avulla kuviteltuja abstrakteja ilmiöitä ja ilmiöryhmiä. Tarkastelun kohteeksi otettuja ilmiöitä tai ilmiöryhmiä kutsutaan *tarkoitteiksi*, jotka edustavat todellisuuden tasoa. Konkreettisia tarkoituksia ovat esimerkiksi esineet, ihmiset tai eläimet ja abstrakteja tarkoituksia esimerkiksi ominaisuudet, tapahtumat ja prosessit. (Nuopponen 2012.)

Tarkoite voi olla tietty aikaan ja paikkaan sidottu (myös kuviteltu) ainutlaatuinen *yksilötarkoite* (Nuopponen 2012), esimerkiksi Kilpisjärvi, Lestijoki tai Ski Expo. Kun jätetään huomiotta yksilötarkoitteen ainutkertaiset, yksilölliset ominaisuudet, se muuttuu tietyn tarkoiteluokan edustajaksi eli *yleistarkoitteeksi*, joko aineettomaksi tai aineelliseksi. Tällöin voidaan ajatella mitä tahansa tunturia, jokea tai messuja (emt.).

Ajattelulle ja kielelle on luonteenomaista ja välttämätöntä ilmiöiden ominaisuuksien havainnointi ja niiden perusteella tapahtuva luokittelu ja jaottelu. Tällöin muodostamme tarkoitteista (esim. kaikki luistimet) mielessämme ajatuskokonaisuuksia eli *käsitteitä* (esim. retkiluistin). (Nuopponen 2012.)

Käsiteanalyysin kolmas lähtökohta on käsitettä vastaava kielellinen ilmaus eli *käsitteen nimitys*. Nimitys on välttämätön, jotta käsitettä voitaisiin käyttää viestinnässä. Nimitys voi olla sekä kielellinen että graafinen. Kielellisiä nimityksiä eli ilmauksia ovat *termit*,

nimet, sanat sekä määritelmät ja selitykset. Graafisia ilmauksia ovat kuviot ja kuvat. (TSK 2006, Nuopponen 2012.)

Termin katsotaan yleensä olevan jotakin, joka kuuluu erikoisalan kieleen ja on vakiintunut alan kielenkäytössä. Kun yleiskielen sana siirtyy erikoisalan termiksi, määritelmä antaa sille pysyvän sisällön ja käytön rajat. Termi voi olla sana, yhdyssana tai usean sanan muodostama sanaliitto. Myös muut osat kuten kirjaimet, numerot ja tunnukset ovat mahdollisia termissä. (Haarala 1981: 15; TSK 1989: 70.) Esimerkiksi purjelautailuun liittyviä termejä ovat *riki, puomi, trapetsi, nostonaru, jippaus* ja *vesistartti*.

Erisnimi on yksilökäsitteen nimitys ja se kirjoitetaan yleensä suurella alkukirjaimella, kuten *Pohjois-Pohjanmaa* ja *Nallikari*. Yleiskielen (yleis)käsitteiden ilmauksia kutsutaan tavallisesti sanoiksi, kuten *poro, ilo, rohkea, kiipeillä*. (TSK 2006, Nuopponen 2012.)

2.2.2 Määritelmä

Määritelmä on käsitteen kielellinen kuvaus, jonka tehtävänä on yksilöidä käsite niin, että se eroaa muista käsitteistä. Hyvä määritelmä on kirjoitettu selkeällä helposti ymmärrettävällä kielellä, se on kielellisesti moitteeton ja noudattaa yleiskielen ja asianomaisen alan käytäntöä. Lisäksi määritelmän on otettava huomioon kohderyhmä, jolle se on tarkoitettu. Sen vuoksi määritelmässä käytetään vain kaikille tuttuja yleiskielen sanoja, kohderyhmälle itsestään selviä termejä ja samassa sanastossa erikseen määriteltyjä erikoistermejä. (TSK 1989: 41.)

Nuopposen (1999: 94) mukaan määritelmän tehtävänä on paitsi rajata käsitteet toisistaan niiden olennaisten piirteiden avulla, myös luoda yhteys käsitteen ja siitä käytettävän termin välille. Määritelmässä synonyymiset eli täsmälleen samaa käsitettä vastaavat termit tulisi tuoda yhteen ja polyseemisten eli kahta tai useampaa käsitettä vastaavien termien välillä tulisi tehdä ero.

Haaralan (1981: 43) mukaan kirjoitettu määritelmä koostuu kahdesta osasta, *määriteltävästä* ja *määrittelevästä*. Jos määritelmä pitää paikkansa, se voidaan ajatella yhtälöksi: se mikä määritellään = se millä määritellään.

Määritelmiä on useita eri tyyppisiä, joista erikoiskielen kannalta tärkeimmät ovat *sisältömääritelmä*, *joukkomääritelmä* sekä *kehämääritelmä*. Sisältömääritelmä kuvailee käsitteen sisällön, ja se rakennetaan lähimmän yläkäsitteen nimityksestä ja erottavista olennaispiirteistä, esimerkiksi *vapaalaskusuksi – suksi, joka soveltuu käytettäväksi hoidettujen rinteiden ulkopuolella*. Joukkomääritelmä kuvailee joko käsitteen alan kertomalla kaikki siihen kuuluvat tarkoitteet tai käsitteen loogisten tai koostumussuhteisten alakäsitteiden luettelon, esimerkiksi *vuodenajat – talvi, kevät, kesä ja syksy*. Kehämääritelmä on muotoilultaan puutteellinen määritelmä, joka sisältää sisäisen kehän tai muodostaa ulkoisen kehän toisen määritelmän kanssa. Sisäisessä kehämääritelmässä käsite määritellään oman nimityksensä avulla, esimerkiksi *karkuremmi – välineen karkaamisen estävä remmi*. Ulkoisessa kehämääritelmässä useita käsitteitä määritellään toistensa nimitysten avulla, esimerkiksi *pumpattava leija – leija, joka ei toimi patjana, patjaleija – leija, jota ei pumpata*. (TSK 1989: 41–59; TSK 2006.)

2.3 Käsiteanalyysi

Terminologista sanastotyötä varten kehitelty käsiteanalyysi on terminologisten menetelmien ydin. Siinä selvitetään käsitteen sisältö, käsitteen suhteet muihin käsitteisiin sekä näiden suhteiden perusteella muodostuvat käsitejärjestelmät. Käsiteanalyysin tuloksia käytetään hyväksi kirjoitettaessa määritelmiä ja usein myös valittaessa termejä. Käsitejärjestelmät kuvataan usein graafisina kaavioina, mikä edesauttaa konkreettisesti käsitteiden sekä käsitesuhteiden hahmottamista, oli ala mikä hyvänsä. (Nuopponen 2003.)

Systemaattinen käsiteanalyysi perustuu terminologian teorian Wienin koulukunnan oppeihin, jotka ovat saaneet alkunsa terminologi Eugen Wüsterin (1898–1977) työstä.

Wüsterin perusajatuksot toimivat edelleenkin terminologisen tutkimuksen keskeisinä periaatteina. Hänen mukaansa sanastotyössä täytyy lähteä käsitteistä, ja käsitteitä sekä termejä täytyy tarkastella suhteessa kokonaisuuteen eli käsitejärjestelmään. (Nuopponen 2003.)

2.3.1 Käsitepiirteet

Käsitteet koostuvat elementeistä, joita terminologian teoriassa nimitetään *käsitepiirteiksi*. Esimerkiksi käsitteen retkiluistin käsitepiirteitä ovat *pitkäteräinen, vakaa ja luonnon jälle sopiva*. Käsitepiirteet ovat myös itsessään käsitteitä, ja ne syntyvät yleistyksinä eri tarkoitteissa havaittujen tai mitattavien ominaisuuksien perusteella. (Nuopponen 2012.)

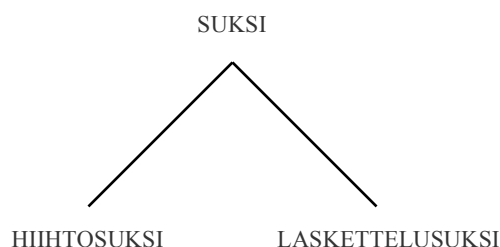
Käsitepiirteet voidaan jakaa tyyppeihin sen mukaan, millaisiin tarkoitteen ominaisuuksiin ne viittaavat. Haarala (1981: 20–21) jakaa piirretyypit *sisäisiin* ja *ulkoisiin*. Sisäisiä piirteitä ovat hänen mukaansa materiaali, rakenne- ja laatuominaisuudet, koko, määrä, olomuoto sekä tila. Ulkoiset piirteet hän jakaa edelleen *suhdepiirteisiin* (mm. sijainti ja aika), *funktiopiirteisiin* (mm. käyttö- ja toimintatapa) ja *syntypiirteisiin* (mm. keksijä ja valmistaja).

Kun käsitteitä verrataan toisiinsa, käytetään käsitteen sisältämien kaikkien käsitepiirteiden muodostamasta joukosta nimitystä *käsitteen sisältö* eli *intensio*. *Käsitteen alalla* eli *ekstensiolla* tarkoitetaan puolestaan kaikkien niiden tarkoitteiden joukkoa, joita käsitteen sisältö luonnehtii. Mitä suurempi on käsitteen ala, sitä vähemmän sillä on ominaispiirteitä, ja mitä yksityiskohtaisempia ovat käsitepiirteet, sitä pienempi on käsitteen ala. (TSK 1989: 28.)

2.3.2 Käsitesuhteet ja käsitejärjestelmät

Käsitteet ovat harvoin erillisiä, toisistaan täysin riippumattomia elementtejä. Tavallisesti ne liittyvät yhteen monella tapaa ja muodostavat erilaisia yksinkertaisia ja monimutkaisia *käsitejärjestelmiä*. Käsitejärjestelmät perustuvat käsitteiden välisiin suhteisiin, joita on kymmeniä erilaisia, mutta joista käytännön sanastotyön kannalta tärkeimmät ovat *hierarkiasuhde*, *koostumussuhde* ja *funktiosuhde*. (Haarala 1981: 21.)

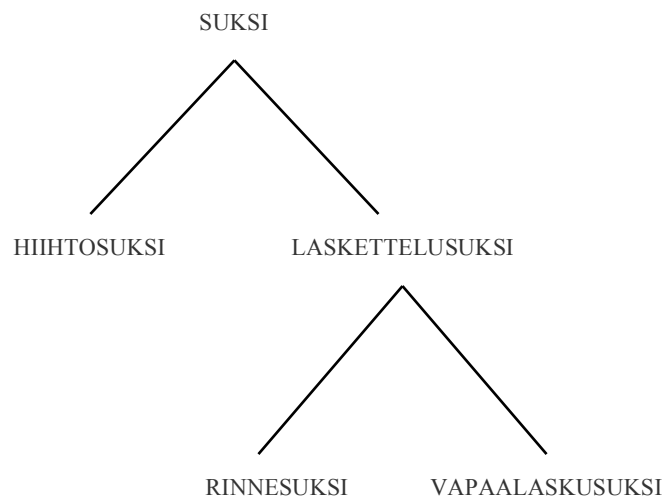
Hierarkkisessa eli loogisessa käsitesuhteessa yläkäsitteellä ja alakäsitteellä on täsmälleen samat käsitepiirteet, tosin alakäsitteellä on lisäksi vähintään yksi lisäpiirre. Yläkäsitteellä on yleensä useita alakäsitteitä. Alakäsitteitä, joilla on yhteisen piirrejoukon lisäksi kullakin vähintään yksi samaan piirretyyppiin kuuluva lisäpiirre, kutsutaan toistensa *vieruskäsitteiksi*. (TSK 1989: 29.) Hierarkkinen suhde esitetään graafisesti vakiintuneen käytännön mukaan vinoviivoista koostuvana puudiagrammina (Nykänen 1999: 17). Kuviossa 2 on yksinkertaisen looginen käsitejärjestelmä.

Kuvio 2. Yksinkertainen looginen käsitejärjestelmä

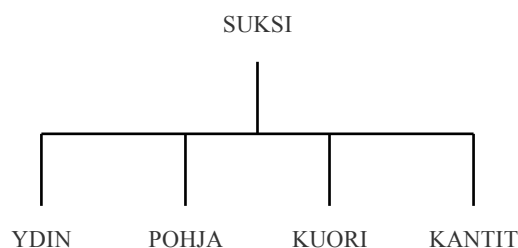
Koska käsitteellä *suksi* on vähemmän piirteitä kuin sen alakäsitteillä, se on laajempi, ja näin ollen sen ala eli ekstensio on suurempi. Alakäsitteellä *hiihtosuksi* on puolestaan yläkäsitettään enemmän piirteitä, jolloin sen ekstensio on pienempi.

Jos alakäsitteisiin liitetään lisää piirteitä, tulee niistä vuorostaan yläkäsitteitä seuraavan tason alakäsitteille. Näin hierarkiasuhteista saadaan *monitasoisia*. (Haarala 1981: 23.) Kuviossa 3 on esimerkki monitasoisesta loogisesta käsitejärjestelmästä.

Kuvio 3. Monitasoinen looginen käsitejärjestelmä

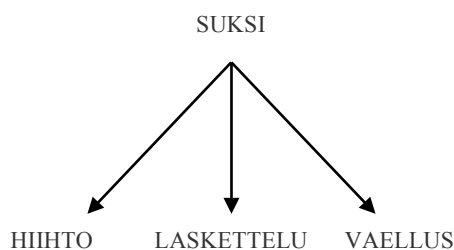
Kokonaisuuden ja sen osien välistä suhdetta kutsutaan *koostumussuhteeksi*. Nuoposen (2003) mukaan ylemmän tason käsitettä nimitetään *kokonaiskäsitteeksi* ja sitä alempia käsitteitä *osakäsitteiksi*. Myös koostumussuhteiset käsitejärjestelmät voivat olla monitasoisia, kun osakäsitteet jakautuvat osiin ja nämä uudelleen osiin. Graafisesti koostumussuhde esitetään kampadiagrammina. (Haarala 1981: 24.) Kuviossa 4 on esimerkki koostumussuhteisesta käsitejärjestelmästä.

Kuvio 4. Koostumussuhteinen käsitejärjestelmä

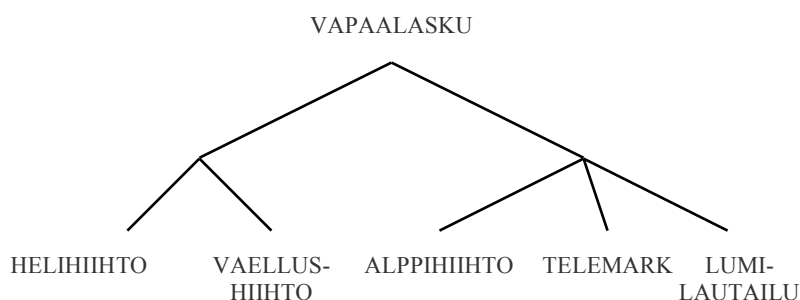
Funktiosuhteissa ylemmän tason käsite on tietynlainen näkökulma, josta alempia tarkastellaan. Funktiosuhde esiintyy useimmiten toimintakäsitteiden yhteydessä toiminnan sekä esimerkiksi sen kohteen välillä. (Haarala 1981: 25.) Nuopponen (2003) erottelee funktiosuhteet toimintaan liittyviin ja jonkin asian tai esineen alkuperään ja

valmistukseen liittyviin suhteisiin. Graafisesti funktiosuhteiset käsitejärjestelmät esitetään nuolikuviaina (Nykänen 1999: 17). Kuviossa 5 on esimerkki funktiosuhteisesta käsitejärjestelmästä.

Kuvio 5. Funktiosuhteinen käsitejärjestelmä

Käsitejärjestelmä on *moniulotteinen* silloin, kun samalla käsitetasolla käytetään kahta tai useampaa järjestelmäpiirrettä. Tällöin järjestelmiin syntyy usein *näennäisluokkia*, jotka ovat termittömiä ja määrittelemättömiä järjestelmän rakentamisessa apuna olevia haarautumia. Kuviossa 6 on esimerkki moniulotteisesta loogisesta käsitejärjestelmästä.

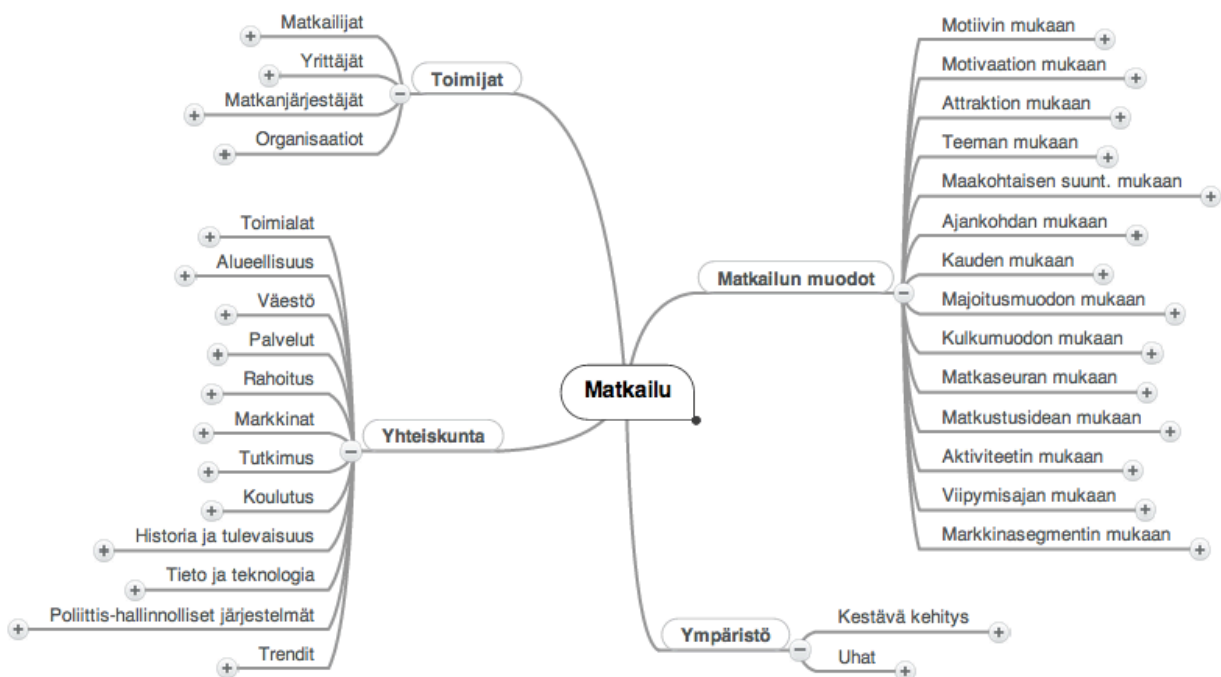

Kuvio 6. Moniulotteinen looginen käsitejärjestelmä

Kun käsitejärjestelmä on laaja ja yksityiskohtainen, se on harvoin mahdollista rakentaa yhden ainoan suhdetyypin varaan. Tällöin käsitteet kannattaa pilkkoa ja rakentaa niistä *sekakoosteisia käsitejärjestelmiä*, jotka koostuvat erityyppisten järjestelmien yhdistelmistä. Esimerkiksi hierarkkis-koostumussuhteinen käsitejärjestelmä on sopiva suurten käsitejoukkojen loogisten yhteyksien kartoitukseen ja kuvaukseen. (Haarala 1981: 25.)

2.3.3 Satelliittimalli

Satelliittimalli on dynaaminen graafinen työkalu sekä käsiteanalyysin avuksi että kaikenlaiseen ajatusten jäsentelyyn. Sitä voidaan pitää *mind map:ia* eli miellekarttaa systemaattisempuna ajatusten esityskkeinona. *Keskusnoodiksi* eli satelliitiksi valitaan tutkittava tai käsiteltävä pääkäsite ja sen ympärille kerätään pääkäsitteeseen liittyviä ajatuksia ja käsitteitä, joista haarautuu edelleen uusia noodeja. Alkuvaiheessa satelliittimallissa pyritään hahmottamaan suuret kokonaisuudet, joihin käsitteistö järjestyy ja lisääntyy. Tässä vaiheessa on avuksi se, että tunnistaa erilaisia käsitesuhdetyppejä, jotta voi hahmotella osakäsitejärjestelmiä. Jos joidenkin käsitteiden suhteet ovat epäselviä, voidaan käyttää apuluokkia ja -otsikoita varsinaisten termien sijasta. (Nuopponen 2004.) Kuviossa 7 on tutkimuksen ensimmäisen vaiheen satelliittimalli, jonka olen laatinut avuksi seikkailumatkailun käsiteanalyysin suunnittelua ja kokonaiskuvan selvittämistä varten.

Kuvio 7. Satelliittimalli matkailun käsitteestä

Tämän kaltainen graafinen esitys on joustava ja muokattava, ja se tuo hyvin esille tarpeen eri käsitesuhteiden tunnistamiseen. Satelliittimallin tekemiseen tarvitaan vain kynä ja paperia, mutta myös verkosta löytyy useita maksullisia tai ilmaisia ohjelmia, esimerkiksi koneelle asennettava MindManager (www.mindjet.com) ja web-pohjainen Mind Meister (www.mindmeister.com), jota olen itse käyttänyt tässä tutkielmassa. Useimmat tietokonepohjaiset mind map -ohjelmat antavat linkittää tekstiä ja kuvia jokaiseen noodiin, mikä auttaa kokoamaan tietoa eri lähteistä käsitekohtaisesti. Käsitteiden analysointi ja käsitejärjestelmien alustava laadinta yhdistyvät jo alkuvaiheessa projektia tietojen keruuseen. (Nuopponen 2004.)

Kuvion 7 satelliittimallissa olen jakanut matkailun käsitteen neljään päänoodiin, joiden kautta matkailun käsitteistöä on mielekästä tutkia. *Toimijat*-noodin alla on matkailun käsitteitä, joissa näkökulma on suoraan matkailun kanssa konkreettisesti tekemisissä olevissa yksilöissä ja ryhmissä. *Yhteiskunta*-noodin alla on matkailuun vaikuttavia ja matkailusta vaikutteita saavia yhteiskunnallisia ja alueellisia laajempia ilmiöitä. *Ympäristö*-noodissa näkökulma on matkailun maailmanlaajuisissa vaikutuksissa asuttuun ja asumattomaan ympäristöön ja sen sietokykyyn. Matkailun *muodot*-noodi edustaa matkailua itseään ja sen toteuttamisen eri muotoja.

2.4 Sanastotyö

Maailma on täynnä sanastoja ja sanakirjoja, mutta ne eivät kuitenkaan kaikki tarjoa todellista apua käyttäjälleen. Jotta erikoisalan sanasto palvelisi tarkoitustaan, se on laadittava huolellisesti ja käyttäen hyväksi *sanastotyön* yleisiä periaatteita ja menetelmiä. (TSK 2014.) Sanastotyö eli sanastojen laatiminen (tai terminologinen työ) on eri erikoisalojen käsitteistön ja termistön kartoittamista ja julkaisemista sanastoina, joko painettuina, termipankeissa tai verkossa. Sanastotyö on pisimmälle kehitelty käytännön terminologian menetelmä, jonka lähtökohta on käsitteistä lähtevä systemaattinen työskentelytapa eli käsiteanalyysi. (Nuopponen 2012.)

Sanastotyötä tekevät sanastotyön ammattilaiset eli terminologit yhdessä kohdealan (esim. matkailu) ammattilaisten kanssa projektityönä. Sanastotyön menetelmiä käyttävät lisäksi muun muassa opiskelijat ja tutkijat. Sanastotyön päämääränä on yleensä alaa koskevan viestinnän tehostaminen ja ymmärtämyksen lisääminen. Tarkempana tavoitteena voi olla joko käytettävän termistön ja käsitteistön kuvaaminen eli *deskriptiivinen* sanastotyö tai termistön käytön selkeyttäminen ja yhdenmukaistaminen eli *normatiivinen* sanastotyö. (TSK 2014.)

Sanastotyöstä on erotettavissa eri työvaiheita. Ensimmäiseksi tulee suunnitella sanaston sisältö ja aikataulu. Sisällön suunnitteluun kuuluu päättäminen aiheesta ja sen rajauksesta, sanaston laajuudesta ja kielistä sekä siitä, millaisia tietoja termeistä ja käsitteistä on määrä koota ja esittää. Ensimmäinen varsinainen työvaihe on *termi- ja käsiteinventaariorio*, jolla tarkoitetaan sanaston aiheeseen liittyvän käytössä olevan käsitteistön ja termistön kartoitusta ja keruuta. Inventaariossa laaditaan joko *esitermiluettelo* tai mahdollisesti ensimmäinen sanastoluonnos, jonka perusteella valitaan sanastoon tulevat käsitteet ja jäsennetään aineisto aiheenmukaisiin alaryhmiin, jotta varsinainen käsitteiden analysointi voidaan tehdä sopivansuuruisissa osissa. (TSK 2014.) Termiluettelon sijasta voidaan käyttää aiemmin mainitsemaani systemaattisen käsiteanalyysin työkalua *satelliittimallia* (vrt. ed.).

Inventaarion jälkeen analysoidaan käsitteet, käsitesuhteet ja käsitejärjestelmät. Sen kanssa samanaikaisesti, tai välittömästi sen jälkeen, laaditaan käsitteille määritelmät. Jos sanasto on monikielinen, voidaan eri kielten käsitejärjestelmät selvittää joko samanaikaisesti tai yksi toisensa jälkeen. Tavallisinta on kuitenkin ottaa vain yksi kieli eli *lähtökieli* määrittelykieleksi ja jättää muut *kohdekielet* pelkkien termivastineiden tasolle. Kohdekielisten vastineiden keruu voidaan tehdä joko käsiteanalyysin ja määrittelyn yhteydessä tai pian sen jälkeen. (TSK 2014.)

Sanaston laadintavaiheen jälkeen on lausuntokierroksen aika, jossa saadaan sanastolle tarkistus ja hyväksyntä asiantuntijatahoilta sekä sanaston kohderyhmän edustajilta. Viimeistelyvaiheessa käsitellään saatu palaute sekä tehdään tarkistukset ja korjaukset sisältöön ja esitystapaan. Viimeistelyyn kuuluu myös hakemistojen laadinta sekä

julkaisuvalmistelut korjauslukua myöten. (TSK 2014.) Ammatillisessa sanastoprojektissa jälkitoimia ovat projektin loputtua arviointi, markkinointi, palautteen kerääminen sekä päivittäminen (Nuopponen 2004).

Ammatti- ja erikoisalojen sanastotyöstä vastaavat yleensä kyseiset alat itse edellä esitetyn sanastoprojektin vaiheiden mukaisesti terminologian asiantuntijoiden avulla. Suomessa sanastotyöhön sekä erikoisalojen termien käyttöön liittyvää tietoa ja asiantuntijapalveluja tarjoaa *Sanastokeskus TSK ry*, jonka ensisijaisena tarkoituksena on “tuottaa suomen- ja ruotsinkielisiä sanastoja sekä kehittää sanastotyön metodiikkaa ja pitää yllä siihen perustuvaa osaamista.” Sanastokeskus TSK on koonnut ja ylläpitää muun muassa TEPA-termipankin, joka sisältää erikoisalojen termejä ja määritelmiä, tietotekniikan sanaston sekä pankki- ja rahoitussanaston. (TSK 2014.)

Tieteen kansallinen termipankki (TTP) on Helsingin yliopistossa toimiva hanke, joka rakentaa tieteenalojen yhteistä, avointa ja jatkuvasti päivitettävää termitietokantaa tiedeyhteisön ja kansalaisten käyttöön. Hanke toteutetaan talkooperiaatteella yhteistyössä koko maan tutkijoiden kanssa. Termipankkia rakennetaan kolmen pilottihankkeen, kasvitieteen, kielitieteen ja oikeustieteen termistöjen pohjalta, ja myös muut tieteenalat voivat perustaa omia aihealueitaan ja asiantuntijaryhmiään termipankkiin. (TTP 2014.)

Matkailun aihepiiristä on Suomessa tehty vain muutama sanastotyö pro gradu – tutkielmana. Muun muassa Terhi Rinkinen on pro gradu -työssään vuonna 1997 tutkinut luontomatkailun käsitettä ja siihen liittyviä termejä (ks. Rinkinen 1997).

Englanninkielisiä sanastoja ja sanakirjoja on matkailun alalta paljon sekä verkossa että painettuna. Yksi tunnetuimmista ja kattavimmista matkailun tietosanakirjoista on Allan Beaverin *A Dictionary of Travel and Tourism Terminology*, joka tarjoaa lähes 7000 matkailualan termiä, lyhennettä ja akronyymiä määritelmineen (ks. OED 2012). Kirja sekä sen verkkoversio käsittelevät koko matkailuteollisuuden alan ravitsemispalveluista ulkomaan valuuttaan. Siihen koottujen matkailualan käsitteiden väliset suhteet eivät kuitenkaan tule esille, joten kokonaiskuvaa on vaikea hahmottaa.

Nykyään terminologeja on mukana myös *ontologiatyössä*. Matkailun käsitteistöä on saatavilla jonkin verran eri *ontologioista*, jotka ovat asiasanastojen kehittyneempiä muotoja eli tietojenkäsittelytieteissä semanttisiin verkkoihin perustuvia tietämusrakenteita ja käsitelmalleja. Semanttisella tarkoitetaan tässä yhteydessä tietoverkkojen “älykästä tietoa”. (Seppälä & Hyvönen 2014.) Tietojärjestelmien avuksi rakennetut ontologiat esittävät käsitteiden välisiä suhteita hierarkisesti käsiteanalyysin tapaan, mutta yleensä hyvin laajalla skaalalla, ilman määritelmiä ja tietokoneiden ymmärtämässä muodossa. Suomalaisia ja kansainvälisiä ontologioita ylläpitää kansallinen ONKI-palvelu (ks. ONKI 2014).

Pelkästään matkailun ontologioita tarjoava ja ylläpitävä maksullinen HarmoNET (*The Harmonisation Network for the Exchange of Travel and Tourism Information*, ks. HarmoNET 2014) antaa käsitteille ja termeille käsitesuhteiden lisäksi myös määritelmät. Se ei kuitenkaan vielä kata seikkailumatkailun käsitettä.

3 MATKAILU KÄSITEANALYYTTISEN TUTKIMUKSEN KOHTEENA

Matkailu on modernin yhteiskunnan keskeisimpiä ilmiöitä, joka koskettaa melkein pä jokaista maapallon kolkkaa ja ihmistä. Länsimaissa on vaikea kuvitella elämää ilman lomiam ja mahdollisuuksia matkustaa uusiin paikkoihin nauttimaan uusista kokemuksista. Ihmiset ovat aina matkustaneet eri syistä. Sodan, tutkimusmatkat, kaupanteko ja pyhiinvaellukset liikuttivat ihmisiä pois kotoaan keski-ajalle asti. Uuden ajan alun tärkeä matkailuilmiö 1500–1800 -luvulla oli *Grand Tour -matkailu*, jossa yläluokkaiset nuoret miehet tekivät pitkiäkin opintomatkvoja Euroopan kulttuurikeskuksiin. Näillä *Grand Tour -retkillä* oli suuri vaikutus eurooppalaisten matkailuun, kun aristokraatit näyttivät tietä tavalliselle kansalle. (Marson 2011.)

Matkailu, kuten sen nykyään ymmärrämme, syntyi kulkuneuvojen, etenkin auto- ja lentoliikenneteollisuuden kehittymisen myötä noin 1850-luvulla. *Pakettimatkan* eli edullisen matkan, eri osat ja toiminnot sisältävän matkapaketin ideointi tapahtui 1800-luvulla merkittävän englantilaisen matkanjärjestämisen kehittäjän ja uranuurtajan Thomas Cookin ansiosta. Toisen maailmansodan jälkeen 1950-luvulta alkaen pakettimatkailu tavoitti edullisuutensa vuoksi laajat kansanosat teollistuneissa länsimaissa. Rannikkokohteet maailmalla oli löydetty ja niiden palvelut kehittyneet, mikä edesauttoi *massaturismin* syntyä. Massaturismilla tarkoitetaan toisen maailmansodan jälkeen kehittyntä suurten ihmisjoukkojen matkailua. (Kostiainen 2006, Marson 2011.)

Matkailijoille oli 1980-luvun loppupuolella kertynyt enemmän kokemusta sekä samalla tietoa massaturismin haittavaikutuksista ympäristöön. Matkailu alkoi saada yksilöllisempiä piirteitä. Lisääntyneen koulutuksen, vapaa-ajan ja varallisuuden myötä kuluttajien perustarpeet olivat paremmin tyydytetyjä, joten lomilta saattoi hakea jotain arjesta poikkeavaa ja itseään kehittävää ajanvietettä. Ihmisten motivaatiot muuttuivat ja erikoistuivat. Näin alkoi massamatkailun rinnalle muodostua matkailua eri aihealueiden ja kiinnostuksen kohteiden ympärille. Lisääntynyt teknologia ja media ovat olleet vahvasti auttamassa kuluttajia löytämään marginaalisimmatkin kohteet ja aktiviteetit eli

matkailun *niche-markkinat*. Näiden markkinoiden yksi suosituimmista ja eniten kasvaneista alueista on 1990-luvulta lähtien ollut seikkailumatkailu. (Marson 2011.) Ennen seikkailumatkailun käsitteeseen syventymistä, on tarpeen tarkastella ensin itse matkailun käsitettä, määritelmiä sekä eri tapoja luokitella matkailua.

3.1 Matkailun määrittelyä

Matkailusta puhutaan yleensä *toimialana*. Matkailutoimialalla tai -aloilla (*industry*) tarkoitetaan useita elinkeinoja, jotka ovat joko suoraan tai välillisesti kytköksissä matkailijoiden palvelemiseen. (Veijola 2013: 30–31.) Matkailun toimialat jaetaan matkailulle tyypillisiin toimialoihin, matkailun liitännäistoimialoihin sekä matkailulle ei-ominaisiin toimialoihin. Matkailulle tyypillisiä toimialoja ovat muun muassa majoitustoiminta, vapaa-ajan asuntojen omistus ja vuokraus, ravitsemistoiminta, henkilö- ja matkustajaliikenne, kulkuneuvojen vuokraus, matkatoimisto- ja matkanjärjestäjäpalvelut sekä kulttuuri-, urheilu- ja virkistyspalvelut. Matkailun liitännäistoimialaan kuuluu muun muassa polttoainekauppa. Tukku- ja vähittäiskauppa kuuluu matkailulle ei-ominaisiin toimialoihin. (TEM 2013.)

Usean toimialan muodostomaa kokonaisuutta eli rypästä kutsutaan *matkailuklusteriksi*. Toimialan rinnalla puhutaan myös *matkailusektorista*, *matkailuelinkeinosta* tai monikossa *matkailuelinkeinoista*. Matkailuala on siis elinkeinoa ja toimialaa laajempi ja täten myös epämääräisempi käsite. Englannin kielessä *travel industry* -termillä tarkoitetaan matkustamista tukevia palveluita ja *tourism industry* -termillä matkailijaa kohteessa palvelevia aloja. (Veijola 2013: 30–31.)

Matkailualan käsitteitä määrittelee muun muassa Euroopan standardointikomitea (*CEN*) sekä Maailman turismijärjestö UNWTO (*The World Tourism Organization*), joka laatii virallisia kansainvälisiä standardeja turismin mittaamiseen ja siitä raportoimiseen sekä julkaisee aihealueensa tilastoja. Suomessa UNWTO:n tietoa jakaa ja omaa matkailutilastointiaan tekee Tilastokeskus. UNWTO:n ja Tilastokeskuksen luokitukset ovat kuitenkin rakennettu ensisijaisesti matkailudatan keräämiseen, joten tarkkoja

kategorisointeja ei löydy ja käsitteet jäävät osin ylimalkaisiksi. Tilastokeskuksen luokitusjärjestelmä ei myöskään ole pysynyt nopeasti kehittyvän matkailualan vauhdissa ja on jo vanhanaikainen, mitä tulee matkailun alalajeihin ja uusiin termeihin.

Tilastokeskuksen (2013) mukaan:

matkailu (tourism) on toimintaa, jossa ihmiset matkustavat tavanomaisen elinpiirinsä ulkopuolella olevaan paikkaan ja oleskelevat siellä yhtäjaksoisesti korkeintaan yhden vuoden ajan (12 kuukautta) vapaa-ajanvieton, liikematkan tai muussa tarkoituksessa.

Vuoriston (1998: 20) määritelmä ei ota kantaa matkailun syihin, mutta lisää siihen muut toimijat:

Matkailu tarkoittaa ihmisten liikkumista ja toimia tavanomaisen, päivittäisen asuin- ja työympäristönsä ulkopuolella. Samalla se on lähtö- ja kohdealueiden välistä vuorovaikutusta, jota toteutetaan matkailijoiden ja heitä palvelevien yritysten ja organisaatioiden kanssa.

Matkailun (*tourism*) harjoittaja on Tilastokeskuksen (2013) mukaan *kävijä* (*visitor*), mikä yleiskäsitteenä kattaa sekä *yöpyvät matkailijat* (*tourist, overnight visitor*) että *päiväkävijät* (*same-day visitor*). Suomessa kävijän synonyyminä käytetään yleisesti termiä *matkailija*, vaikka englanninkielisessä terminologiassa matkailija (*tourist*) viittaa nimenomaan yöpyvään matkailijaan.

Kurki (2008: 72) huomioi, että

turismi on matkailua, mutta kaikki matkailu ei ole turismia. Turismi on sellaisten ilmiöiden ja toimintojen summa, joita ihminen toteuttaa matkoilla. Turismi on matkustustoimintaa, jolla on pääasiallisesti virkistykseen liittyvä funktio. Lisäksi se viittaa niihin palveluihin, joita tarvitaan toiminnan tukemiseen.

Jokapäiväisessä kielenkäytössä, samoin kuin useimmissa painetuissa matkailualan julkaisuissa käsitteillä *matkailu*, *matkailija* ja *turismi*, *turisti* ymmärretään yleensä samaa asiaa. Suomen kielessä turistilla tarkoitetaan kuitenkin siis pelkästään *vapaa-ajan virkistysmatkailijaa* eli matkailijaa suppeampaa käsitettä. Matkailu on siis turismin yläkäsite. Matkailu on luonteeltaan monimuotoisempaa kuin turismi, koska sen piiriin voidaan lukea niin työ, huvi-, pyhiinvaellus- ja terveysturismi kuin vierailu sukulaisten luona. (Veijola 2013: 18.) Koska suurin osa suomalaisesta tutkimus-

materiaalista ja kirjallisuudesta käyttää termejä *matkailu* ja *matkailija*, teen tässä tutkielmassa samoin siitä huolimatta, että tarkoite on usein lähempänä turismia ja sille ominaisia piirteitä.

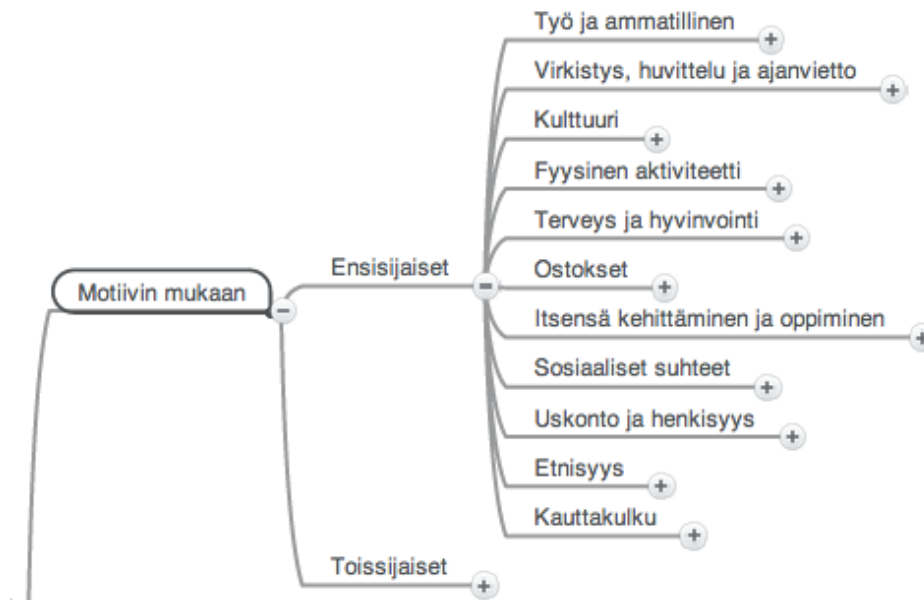
3.2 Matkailun muodot

Matkailua voidaan tarkastella ja ryhmitellä hyvin monesta näkökulmasta. Kuviossa 7 olevassa satelliittimallissa olen nimennyt yhden matkailun käsitteen päänoodin *matkailun muodoiksi*, joka jakaantuu taas useampaan noodiin sen mukaan, millaisesta matkailusta on kyse. Matkailun muodon määrittäjiksi olen nimennyt motiivin, motivaation, attraktion, teeman, maakohtaisen suuntautumisen, ajankohdan, kauden, majoitusmuodon, kulkumuodon, matkaseuran, matkustusidean, aktiviteetin, viipymisajan sekä markkinasegmentin. Omat laajat jaotteluperusteensa ovat matkailun tarkastelu toimijoiden, yhteiskunnan ja ympäristön kannalta. Koska matkailun käsitteessä on suurimmaksi osaksi kyse abstrakteista asioista, ryhmittelyt menevät lähes aina jollain tasolla päällekkäin. Aion lähestyä seikkailumatkailun käsitettä, jota voi kutsua yhdeksi matkailun muodoksi, motiivien, motivaation ja teemojen kautta, joita käsittelen seuraavissa alaluvuissa.

3.2.1 Matkailun motiivit

Yleisin tapa määritellä matkailua on sen kategorisointi *motiivin* mukaan, joka tarkoittaa syytä tai tarkoitusta, miksi ihminen toimii tietyllä tavalla. Matkailussa motiivi on yksilön matkustuspäätökseen vaikuttava tekijä. UNWTO (2010: 24) jakaa matkailun motiivin mukaan kahteen alalajiin, henkilökohtaiseen matkailuun sekä työhön ja ammatilliseen toimintaan. Tarkempi luokittelu jakaa motiivit ensisijaisiin, jotka selittävät miksi matkustetaan ja toissijaisiin, jotka selittävät miten ja minne matkustetaan. Ensisijaiset motiivit luokitellaan matkan tarkoituksen mukaan, joita ovat työ ja ammatillinen syy, virkistys, huvittelu ja ajanvietto, kulttuuri, fyysinen aktiviteetti, terveys ja hyvinvointi, ostokset, itsensä kehittäminen ja oppiminen, sosiaaliset suhteet,

uskonto ja henkisyys, etnisyys sekä kauttakulku. (Komppula & Boxberg 2002: 68.)
Kuviossa 8 on satelliittimalli matkailun ensisijaisista motiiveista.

Kuvio 8. Satelliittimalli matkailun ensisijaisista motiiveista

Toissijaiset motiivit määrittävät ja tarkentavat ensisijaisia motiiveja, ja ne jaetaan sisäisiin ja ulkoisiin tekijöihin. Sisäisiä tekijöitä ovat matkailijan henkilökohtaiset olosuhteet, asenteet ja käsitykset, tietämys sekä kokemukset. Ulkoiset tekijät liittyvät yhteiskuntaan, palvelun tuottajien toimenpiteisiin, muiden mielipiteisiin sekä maailmanlaajuisiin syihin. Esimerkiksi ystävien ja tuttavien mielipiteet, median vaikutus ja matkailuyritysten markkinointitoimenpiteet myötävaikuttavat ja muokkaavat sisäisiä tekijöitä ja vaikuttavat näin matkustuspäätöksiin. (Komppula & Boxberg 2002: 69.)
Kuviossa 9 on satelliittimalli matkailun toissijaisista motiiveista.

Ensisijaisista matkailun motiiveista virkistys, huvittelu ja ajanvietto ovat lähimpänä turismin käsitettä. Tosin kohdemaasta käsin tarkasteltuna ulkomainen matkailija on *turisti*, oli hän sitten ensisijaisesti nauttimassa auringosta rantalomalla, museoita kiertelemässä tai “shoppailemassa”.

Kuvio 9. Satelliittimalli matkailun toissijaisista motiiveista

Motiivit ovat päämääräsuuntautuneita ja melko pysyviä tiedostamattomia tai tiedostettuja ominaisuuksia. Motiivit muodostavat matkailijan *motivaation*, joka on yksittäistä motiivia laajempi vaikutinjärjestelmä, ja joka kertoo miksi matkailija käyttäytyy tietyllä tavalla. Motivaation taustalla vaikuttavat aina myös yksilön persoonallisuus, elämäntilanne sekä useat muut tekijät kuten ikä, sukupuoli, ammatti ja taloudellinen tilanne. (Vesterholm 2007.)

Motiivin ja motivaation termejä käytetään matkailua koskevassa kirjallisuudessa usein virheellisesti synonyymeina. Olen lisännyt motivaation käsitteen omaksi noodikseen matkailun muotojen alle, jotta näiden kahden käsitteen eron ymmärtäisi paremmin (ks. kuvio 7).

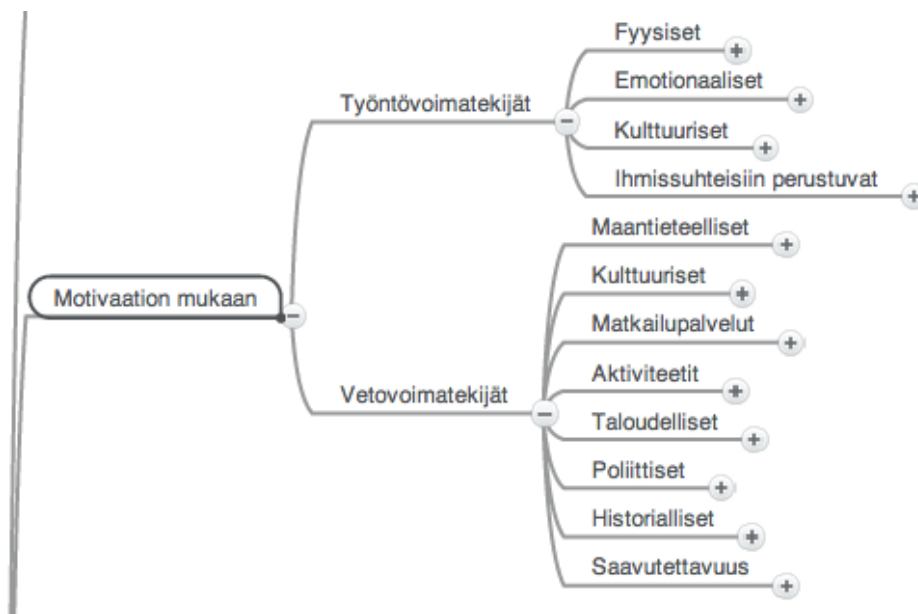
3.2.2 Matkailun motivaatio

Matkailun motiivin ja motivaation käsitteet liittyvät tiiviisti yhteen. Matkailun motiiveja ohjailee yksilön motivaatio, joka muodostuu matkailun *työntö-* ja *vetovoimatekijöistä*. Työntövoimatekijät, joita kutsutaan myös *motivaattoreiksi*, ovat sisäisiä yksilöllisiä sekä sosiopsykologisia ominaisuuksia, jotka synnyttävät matkustamispäätöksen ja työntävät matkailijaa kohti matkaa ja kohdetta. Työntövoimatekijöihin kuuluvat

fyysiset, emotionaaliset, kulttuuriset sekä ihmissuhteisiin perustuvat ominaisuudet. (Saarinen & Järviluoma 1996.)

Fyysisiä tekijöitä ovat matkailijan halu levätä, rentoutua, liikkua, urheilla tai hoitaa jollakin tavalla terveyttään matkan aikana. Emotionaaliset tekijät tarkoittavat tunteiden vaikutusta matkustuskäyttäytymiseen, ja niihin voidaan lukea elämyksiin, romantiikkaan, hengellisyyteen, statukseen ja eskapismiin (pako arkiympäristöstä) liittyvät toiminnot matkalla. Kulttuuriset motivaattorit tarkoittavat matkailijan tarvetta tai halua tutkia matkakohdetta, sen kulttuuria ja perintöä ja oppia siitä uutta tai vaan yleisesti avartaa maailmankatsomusta matkustamalla uusiin paikkoihin. Ihmissuhteisiin perustuvat työntövoimatekijät käsittävät matkailijan tarpeen ylläpitää olemassa olevia ihmissuhteita tai luoda uusia. Tähän sisältyy vierailut perheen, ystävien ja sukulaisten luo, kuin myös matkustaminen uusien tuttavuuksien toivossa. (Saarinen & Järviluoma 1996, Heitmann 2011.)

Vetovoimatekijät ovat niitä matkakohteen ominaisuuksia, jotka houkuttelevat matkailijaa puoleensa. Vetovoimatekijöitä ovat maantieteelliset ja kulttuuriset ominaisuudet, kohteen matkailupalvelut ja aktiviteetit, taloudelliset, poliittiset ja historialliset ominaisuudet sekä kohteen saavutettavuus. Toisinaan termiä *attraktio* käytetään vetovoimatekijän synonyyminä, mutta tarkemmin määriteltynä attraktioilla tarkoitetaan tiettyjä paikkaan sidottuja kohteita tai tapahtumia, joilla on erinäinen määrä vetovoimatekijöitä. Attraktioita ovat esimerkiksi Mount Everest, Disneyland Paris ja Kalajoen hiekkasärkät, kun vetovoimatekijöitä puolestaan ovat sellaiset asiat kuin luonto, maisema, ilmasto, huvittelut ja kohteen läheisyys. (Järviluoma 2006.) Kuviossa 10 on satelliittimalli motivaatioon vaikuttavista matkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä.

Kuvio 10. Satelliittimalli matkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä

Työntövoimatekijöistä puhuttaessa on oleellista nähdä matkustaminen tarpeiden tyydyttämisen välineenä. Matkustuskäyttäytymisenkin taustalla ovat Maslowin tarvehierarkiasta tutut inhimilliset tarpeet. Alimpana ovat fysiologiset perustarpeet, joita seuraavat turvallisuuden, rakkauden, arvonannon ja itsensä toteuttamisen tarpeet. Tarvehierarkiaa noudattaen ylemmällä tasolla olevien tarpeiden tyydyttäminen koetaan ajankohtaiseksi vasta perustarpeiden täyttymisen jälkeen. (Järviluoma 2006.) Matkailijoiden elintason parannuttua heidän perustarpeensa ovat lähtötilanteessa jo tyydytetyt, kuten nälän, janon ja turvallisuuden tarpeet, jonka jälkeen matkailija kokee tarvitsevansa haasteita ja itsensä toteuttamista, mitä muun muassa seikkailusta haetaan.

3.2.3 Matkailun teemat

Yksi tapa käsitellä matkailun muotoja, on *teemoittaa* ne, eli etsiä kaikista matkailun alalajeista aihepiirejä, jonka ympärille matka rakentuu. Terminä *teema* ei ole vakiintunut eikä standardoitu matkailun lajitteluperuste, mutta käytän sitä tässä tutkielmassa nimityksenä, joka kuvaa matkailun aihetta tai alalajia. Teeman käsite on

lähellä motiivin ja motivaation käsitteitä siinä mielessä, että matkailijoiden motiivit luovat teemoja matkailulle. Teema on siis tuote- ja markkinointilähtöinen tarkastelukulma matkailijoiden motiiveihin.

Matkailun eri teemat ovat syntyneet, kun matkailun kenttä on pirstaloitunut ja tarjonta monipuolistunut massaturismin jälkeisillä markkinoilla eli *post-turismin* kaudella 1960-luvulta lähtien. Post-turismin ajalla tarkoitetaan nykyistä jälkiteollista yhteiskuntaa, missä on ikään kuin palattu uudelleen massaturismista yksilölliseen matkailuun, joka hallitsi esiteollista aikaa. (Kostiainen 2006.) Ihmisten varallisuus ja vapaa-aika on lisääntynyt, mikä on muokannut myös matkailutottumuksia.

Matkailua käsittelevässä kirjallisuudessa teeman sijasta käytetään yleensä *niche-matkailun* termiä, jolla tarkoitetaan suppeamman asiakasryhmän matkailua jonkin aihealueen houkuttelemana. Matkailun eri teemat tietyille kohderyhmille rakentuvat tarkkaan *segmentoitaville* eli rajatuille markkinoille, joita voidaan kutsua *niche-markkinoiksi*. Potentiaaliset asiakkaat jaetaan eri asiakasryhmiin eli segmentteihin jonkin kriteerin perusteella, joka voi olla vaikka harrastus tai kiinnostuksen kohde. (Borg, Kivi & Partti 2002: 63.)

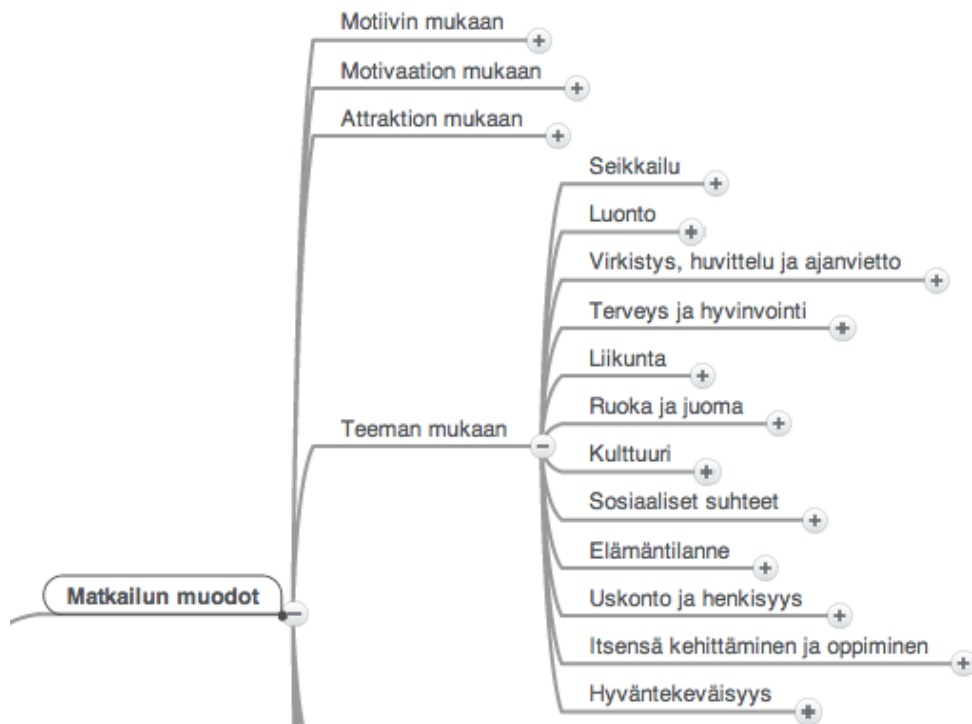
Special interest tourism (SIT) –käsite perustuu juuri siihen, että ihmisillä on erilaisia ja erityisiä mielenkiinnon kohteita, joiden vuoksi he haluavat matkustaa vapaa-ajallaan. Special interest tourism on massaturismille vaihtoehtoista (tai jopa vastakohtaista) matkailua, jonka päämotiivi voi olla epätavallinen harrastus, aktiviteetti, teema tai kohde, joka on suunnattu niche-markkinoille. SIT-termiä on perinteisesti käytetty niistä matkailun muodoista, joissa päärooli on aktiviteeteilla ja jotka houkuttelevat pientä määrää tuotteeseen tai palveluun omistautuneita vierailijoita. Aktiviteetit ovat puolestaan suoraan kytköksissä kohteeseen ja sen maantieteellisiin ominaisuuksiin. (Bhatia 2006.)

Special interest tourism -yritys toimittaa räätälöityjä matkailuaktiviteetteja, joiden tarkoitus on palkita, rikastuttaa sekä luoda muun muassa seikkailullisia ja opettavaisia kokemuksia asiakkaille ja samalla ylläpitää yrityksen kilpailukykyä. SIT-matkailun

ulottuvuudet ovat laajat, koska se tarjoaa lukemattomia mahdollisuuksia. Teemamatkailutuotteita, jotka ovat kehittyneet SIT-kohteiksi, ovat Bhatian (2006) mukaan muun muassa seikkailumatkailu, kulinaristinen matkailu, terveystmatkailu, erämatkailu, urheilumatkailu ja gay-matkailu.

SIT-käsitteelle ei ole virallista suomenkielistä termiä. Toisinaan käytetään virheellisesti termiä *harrastematkailu*, joka kuitenkin viittaa vapaa-ajan matkailuun jonkin harrastuksen motivoimana. Erityinen mielenkiintohan ei kuitenkaan välttämättä ole matkailijan harrastus. Niche-matkailu, special interest -matkailu ja teemamatkailu ovat siis kaikki hyvin läheisiä käsitteitä. Niissä kaikissa on taustalla matkustaminen tietyn aiheen motivoimana eli vetovoimatekijänä toimii jokin kohteessa oleva asia, joka on muuta kuin matkailua pelkän lomailun vuoksi. Erottava tekijä on se, että teemamatkailutuotteen käsitteestä ei selviä minkäkokoisesta matkailijasegmentistä on kyse. Se on voinut joskus olla niche- tai SIT-matkailua tai se voi joskus tulla sellaiseksi.

Kuviossa 11 on satelliittimalli matkailun teemoista. Teemat ovat siis aihealueita, jonka ympärille on kehittynyt lukuisia eri matkailun muotoja ja tuotteita ilman standardisointia. Tiedyt käsitteet ovat matkailumarkkinoinnissa saaneet useita nimityksiä ilman tarkempaa käsitteen analysointia ja näin on syntynyt lukuisia erinimisiä tuotteita, joista osa on synonyymejä keskenään. Pääteemoiksi aineistosta ilmenneiden matkailutuotteiden aihepiirien perusteella valitsin seikkailun, luonnon, virkistykseen, huvittelun ja ajanvieton, terveyden ja hyvinvoinnin, liikunnan, ruoan ja juoman, kulttuurin, sosiaaliset suhteet, elämäntilanteen, uskonnon ja henkisyyden, itsensä kehittämisen ja oppimisen sekä hyväntekeväisyyden. Teemat vastaavat lähes identtisesti matkailun ensisijaisia motiiveja, koska juuri motiivit ovat ne tekijät, joiden perusteella markkinoille luodaan uusia matkailun muotoja ja niche-tuotteita.

Kuvio 11. Satelliittimalli matkailun teemoista

Teemoista luonto on osoittautunut monimuotoisimmaksi aihealueeksi. Luonto-teeman ympärillä toimii muun muassa luontomatkailua, luontoon suuntautunutta matkailua, luontovastuullista matkailua, ympäristövastuullista matkailua, ympäristöä säästävää matkailua, ekomatkailua, eettistä matkailua, maisemamatkailua, seikkailumatkailua, elämysmatkailua, aktiivimatkailua, slow-matkailua, metsästysmatkailua, kalastusmatkailua, metsämatkailua, suomatkailua, erämatkailua ja vesistömatkailua. Osa näistä termeistä on synonyymejä ja osa toistensa ylä- tai alakäsitteitä. Suosituksia oikeista termeistä ja niiden määritelmistä luontomatkailun osalta on jonkin verran tehty (esim. Rinkinen 1997), mutta käytännössä käsitteitä sekoitetaan edelleen toisiinsa.

Rajat teemamatkailutuotteiden välillä voivat olla hyvinkin häilyviä. Kuluttaja nauttii tuotteesta erottelematta sitä esimerkiksi seikkailu-, luonto-, aktiviteetti- tai urheilumatkaksi, koska näiden matkailutuotteiden sisältö saattaa olla hyvinkin samanlainen. Palvelun tuottajan on kuitenkin tiedettävä, mitä teemamatkailu- tai *niche-tuotetta* hän

myy, koska se helpottaa esimerkiksi tuotteen suunnittelua ja markkinointia tietyille kohderyhmälle.

Kaikki tutkimusaineistosta keräämäni teemamatkailutuotteiden käsitteet ovat satelliittimallina liitteessä 1. Tämä malli kasvaa sitä mukaan, kun “keksitään” uusi aihe ja sen perään lisätään *matkailu*-termi. Termien ja käsitteiden kirjo on siis valtava vailla standardisointia, järjestystä tai harmonisointia. Yhdellä käsitteellä saattaa olla monta termiä eikä käsitesuhteita ole selvitetty. Matkailun käsiteanalyttinen tutkiminen teemojen näkökulmasta on näiltä osin hyvin haastavaa, koska tutkittavan erikoisalan todellisuus ei ole valmis, vaan muuttuu alati.

Seikkailumatkailu on yksi matkailun useista teematuotteista ja yksi suosituimmista niche-markkinoista. Seikkailun mielikuvilla myydään monenlaisia tuotteita ja samalla tietynlaista ideologiaa. Myös olemassa olevia matkailutuotteita tuotteistetaan sekä brändätään uudelleen seikkailuksi, jolloin ne myyvät paremmin. (Swarbrooke, Beard, Leckie & Pomfret 2003: 36.) Esimerkiksi luontoyrittäjän tuote nimeltä *luontoretki* saattaa päivitettyssä versiossa muuttua *luontoseikkailuksi*. Seuraavassa luvussa perehdyn seikkailun ja seikkailumatkailun käsitteisiin.

4 SEIKKAILUMATKAILU

Seikkailumatkailu on 1990-luvulta lähtien koko ajan nostanut suosiotaan. Tähän on vaikuttanut lisääntynyt matkailun ja ulkoiluharrastusten kaupallistuminen, viihde-teollisuus sekä ihmisten halu kokea uutta ja jännittävää eli jo aiemmin mainittu ihmisten elämishakuisuus. Kehittyneissä maissa suurimmaksi osaksi asutaan kaupunkialueilla, pois luonnon helmasta. Tunturit, vuoret, järvet, meret ja metsät edustavat pakopaikkoja tavanomaisesta ja tarjoavat mahdollisuuksia jännitykseen, fyysiseen suorittamiseen sekä seikkailuun. (Beedie 2003.) Lisäksi kaupunkilaistunut ihminen haluaa etsiä kadonnutta luontosuhdettaan, mikä on kiireisen ja teknisen aikamme trendi.

Seikkailu on aina ollut olennainen osa matkailua. Läpi historian seikkailumieli ja uusien haasteiden nälkä on vienyt ihmisiä pitkien matkojen päähän tutuista elinympäristöistä. Seikkailun ansiosta löydettiin aikoinaan uudet mantereet ja erilaiset sivilisaatiot. Keskiajan löytö- ja ristiretkelijät, samoin kuin myöhemmän ajan Grand Tourilaiset, olivat matkailijoita, joita voimme nykyaikana kutsua perinteisiksi seikkailijoiksi. Nykyään kehittyneen liikenteen ja kulkuneuvojen ansiosta etäisyydet ovat pienentyneet ja mahdollistaneet ihmisten matkustamisen seikkailuaktiviteettien luo. (Bhatia 2006.)

Matkailuun seikkailut ovat siirtyneet seikkailukoulutuksesta ja -kasvatuksesta sekä elämyspedagogiikasta. Seikkailukasvatuksen juuret ulottuvat renessanssin ajan opetuspäämääriin ja filosofisiin suuntauksiin. Partioliikkeen kautta kehittyi maailmanlaajuinen seikkailukasvatusta ja -toimintaa ohjaava Outward Bound -järjestö, joka alunperin antoi koulutusta merellä ja vuorilla. Järjestön päämääränä on henkilökohtaisen kasvun ja oppimisen tukeminen sekä ihmisten välisen yhteisymmärryksen herättäminen, joka saavutetaan mm. synnyttämällä haasteita turvallisesti elämyksellisellä tavalla. Seikkailukasvatus on levinnyt ympäri maailmaa ja sitä käytetään opetuksen menetelmänä kouluissa sekä apuna ryhmähengen lisäämiseen työpaikoilla. (Fossi & Jokinen 1997.)

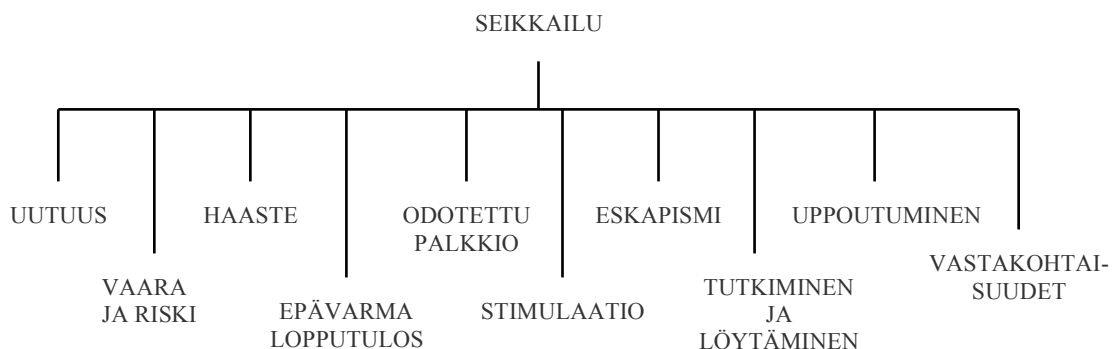
Koulutettujen seikkailukasvattajien ja -ohjaajien kautta osaaminen on siirtynyt kasvatuksen puolelta matkailuun. Ensimmäisiä seikkailumatkailuyrittäjiä ovat olleet *elämäntapaseikkailijat* eli tietyn lajin intohimoiset harrastajat, jotka ovat halunneet tehdä harrastuksestaan ammatin. Elämäntavan ja yrittäjyyden yhdistäminen seikkailu- ja luontomatkailemisessa on vieläkin hyvin yleistä. (Verhelä & Lackman 2003: 179; Schott 2007.) Sittemmin matkailuteollisuus muun muassa yhdessä retkeily- ja ulkoiluvaruste- teollisuuden kanssa on nähnyt suuren potentiaalin seikkailussa ja alkanut käyttää ihmisten elämishakuisuutta hyväkseen kaupallisessa mielessä.

4.1 Seikkailun käsite

Seikkailu on mielenkiintoinen termi, joka herättää monenlaisia mielikuvia. *Oxford Dictionary of English* -verkkosanakirjan (OED 2012) mukaan seikkailu on epätavallinen ja jännittävä tai uskalias kokemus sekä uhkarohkea tai mahdollisesti vaarallinen teko tai yritys. Degerman ja Pohjola (2002: 1) liittävät seikkailun pelkästään liikuntasuoritukseen. Heidän mukaansa

seikkailuna voidaan pitää kaikkia liikuntalajeja, joissa ihminen kohtaa luonnon ja itsensä ja joissa tarvitaan taitoa sekä lihasvoimaa. Seikkailussa kiehtoo huippukokemukseksi kutsuttu tapahtuma, jossa ihminen antautuu toimintaan niin kokonaisvaltaisesti, että kaikki muu menettää hetkellisesti merkityksensä. Kokemus on niin nautittava, että ihminen on valmis tekemään uhrauksia sen eteen. Seikkailu on paitsi hauskaa, myös avartavaa, sillä sen kautta elämän arvot ja merkitys asettuvat kohdalleen. Unelma ja vimma yhdessä ovat yhä kuin onnistunut seikkailu.

Seikkailun määrittely yksiselitteisesti on lähes mahdotonta sen subjektiivisen luonteen takia. Mikä on seikkailua toiselle, voi olla jokapäiväistä rutiinia toiselle. Seikkailusta on kuitenkin yleisesti tunnistettavissa tiettyjä ominaisuuksia. Swarbrooke ym. (2003: 9–14) ovat listanneet 10 toisistaan riippuvaista ja osittain päällekkäistä pääominaisuutta, jotka yhdessä luovat kokemuksen nimeltä seikkailu. Olen esittänyt ominaisuudet seikkailun alakäsitteinä koostumussuhteisessa käsitejärjestelmässä kuviossa 12.

Kuvio 12. Koostumussuhteinen käsitejärjestelmä seikkailun ominaisuuksista

Uutuus. Uuden asian tekeminen tai kokeminen kuuluu vahvasti seikkailun luonteeseen. Kokemus, jonka kulku tiedetään ennalta, ei voi olla seikkailu. *Vaara ja riski.* Riskit altistavat ihmisen vaaralle ja riskien sietäminen ja niistä selviytyminen on yksi seikkailun olennaisimpia osia. *Haaste.* Haasteen aste vaikuttaa suoraan seikkailukokemukseen. Haaste voi olla älyllinen, moraalinen, henkinen, emotionaalinen tai fyysinen. *Epävarma lopputulos.* Kun kokemukselle ei voi taata tietynlaista toteutumistapaa ja lopputulosta, se lisää jännityksen tuntua ja osallistumiseen sitoutumista. *Odotettu palkkio.* Seikkailusta odotetaan aina palkkiota, oli se sitten aineeton tai aineellinen. Huippukokemuksen saavuttaminen tai jo “hyvä yritys” tuottavat mielihyvää eli aineetonta palkkiota, mitä useimmiten seikkailusta lähdetään hakemaan. *Stimulaatio ja innostuneisuus.* Seikkailu tuo voimistuneen läsnäolon ja elämisen tunteen. Joskus tämä lisääntynyt tietoisuuden tunne syntyy pelon tuomasta adrenaliinipurkauksesta tai täydellisestä tekemiseen uppoutumisesta. *Eskapismi (eli todellisuuspakoisuus) ja irrottautuminen arjesta.* Seikkailu tapahtuu jossain muualla ja siihen tarvitaan ruutineista irrottautuminen. Seikkailussa tavallinen jokapäiväinen elämä on jätetty taakse. *Tutkiminen ja löytäminen.* Seikkailu on konkreettista fyysistä matkantekoa uusiin ulottuvuuksiin, mutta myös omaan itseensä ja uusiin piirteisiin. Uusista tilanteista oppiminen on matkustamisen ja seikkailun tärkeimpiä motivaatioita. *Uppoutuminen ja keskittyminen.* Seikkailun aikana haasteet vaativat tarkkaa taitojen tai ponnistelujen soveltamista tilanteeseen. *Vastakohtaisuudet.* Seikkailu on tunnepitoinen

kokemus. Jo ennen itse tapahtumaa siihen ladataan eri tunteita ja kerätään henkisiä voimavaroja. Seikkailukokemuksen aikana voivat tunteet heitellä kauhusta riemuun ja kaikkea siltä väliltä. (Swarbrooke ym. 2003: 9–14.)

Seikkailusta tavoitellaan ennen kaikkea kokemuksia ja elämyksiä. Termi *huippukokemus* (*optimal experience / peak experience*) tulee usein esille seikkailun käsitteen yhteydessä. Huippukokemusta kuvataan “zeniläiseksi” tilaksi, jossa ajan- ja paikantaju hämärtyy sekä mahdolliset huolet unohtuvat, kun ollaan täydellisesti uppouduttu hetkeen ja tekemiseen. Tämä hetkestä nauttiminen tuo onnellisuutta ja tunnetta elämän laadun paranemisesta. Aktiviteetti, joka tuo huippukokemuksen on niin tyydytystä tuottava, että ihmiset hakeutuvat tilanteeseen riskejä ja jopa kuolemaa uhmaten. (Csikszentmihalyi 1990: 71.)

Huippukokemuksen läheisiä käsitteitä ovat *flow-tuntemus* ja *rush*, joille ei ole kelvollisia suomenkielisiä vastineita. Flowssa syvä keskittyminen yhdistää ihmisen ja kohteen toisiinsa. Kun syventyminen tai uppoutuminen ylittää tietyn intensiivisyyden kynnyksen, kokija huomaa olevansa tekemisessä syvällä mukana, kuin mukana “virtauksessa”, mistä termi tulee. Tässä tilanteessa itse tekemistä ei tarvitse miettiä, vaan toiminta on spontaania, melkein automaattista silloinkin, kun jokin tehtävän osa on hankala tai vaarallinen. Flowssa toiminta ja tietoisuus sulautuvat yhteen saumattomaksi energiaksi. Keskittyminen voi flowssa olla niin syvää, että siitä voidaan käyttää myös termiä *ekstaasi*, mikä on siirtymistä sivuun jokapäiväisen rutiinin ulkopuolelle erilliseen todellisuuteen. (Csikszentmihalyi 1990: 71; Eskelinen 2011.)

Rush on euforinen ja jännittävä hyvinolontunne, jonka kokenut ja pätevä osallistuja saavuttaa suorittamalla fyysistä seikkailuaktiviteettia osaamisensa ääri rajoilla. Jännitys, innostus ja flow-tuntemus yhdessä luovat rush-tuntemuksen. (Buckley 2011.) Huippukokemus, flow ja rush ovat kaikki *elämyksen* osatekijöitä ja sitä kautta matkailun työntövoimatekijöitä, jotka korostuvat erityisesti seikkailullisessa matkailussa. Paneudun elämyksen käsitteeseen osana seikkailumatkailun motivaatiota tarkemmin luvussa 4.4.1.

4.2 Seikkailumatkailun määrittelyä

Seikkailumatkailun käsite vaihtelee maiden ja kulttuurien välillä. Erottelevia tekijöitä ovat maiden ja kansojen taloudellinen ja poliittinen tilanne, historia, perinteet, luonnon olosuhteet sekä luonnollisesti maantieteellinen sijainti sekä maasto. (Swarbrooke ym. 2003: 51.) Kaupallisen seikkailumatkailun syntymaana ja pisimmälle alalla kehittyneenä alueena pidetään Uutta-Seelantia, ja Queenstownia maapallon seikkailupääkaupunkina. Maan vaihteleva sekä monipuolinen maasto ja ilmasto antavat erinomaiset mahdollisuudet monenlaisiin seikkailullisiin aktiviteetteihin. (Pageot 2011.) Seikkailumatkailua on kehitetty pitkälle myös Australiassa, Pohjois-Amerikassa ja Skotlannissa, missä aiheesta on tehty paljon akateemista tutkimusta.

Oxford Dictionary of Travel and Tourism -verkkosanakirjan (OED 2012) mukaan seikkailumatkailu on vapaa-ajan matkailua, joka saattaa olla vaarallista vaihdellen erittäin riskialttiista aktiviteeteista osallistumiseen jännittävään, mutta suhteellisen turvallisiin aktiviteetteihin.

Buckley (2006a) käyttää termiä *seikkailumatkailu* kuvaamaan opastettua kaupallista retkeä tai matkaa, jonka päävetovoimatekijä on jännittävä ulkoilma-aktiviteetti luonnon omassa ympäristössä, ja jonka suorittaminen yleensä vaatii erityisen urheilu- tai harrastevälineistön. Hän korostaa, että määritelmä on keinotekoinen siinä mielessä, että ihmisillä on monia erilaisia odotuksia ja kokemuksia ulkoiluaktiviteeteista ja jännitys on vain yksi niistä.

Yhden kotimaisen määritelmän mukaan seikkailumatkailutuotteella tarkoitetaan tuotetta, jossa matkustajan elämys syntyy aktiivisesta osallistumisesta uuteen, erilaiseen, usein jännittävään tai pelottavaan kokemukseen normaalista poikkeavassa ympäristössä (Verhelä & Lackmann 2003: 178).

Seikkailumatkailu liitetään ensisijaisesti aktiviteetteihin, joissa matkailija toimii itse aktiivisena osallistujana fyysisesti. Aktiviteettien lisäksi seikkailumatkailuun liittyvät Nodlandin (2005) mukaan luonnollisesti seikkailun käsitteestä tutut tekijät, joita ovat

muun muassa uuden ja erilaisen kokeminen, tunne henkisestä kasvusta, mahdollisuus oppimiseen ja taitojen kehittymiseen, ilo ja jännitys sekä stressitön vapaa-aika ulkona.

Sung, Morrison ja O'Leary (2000) ovat pakanneet edellä mainitut tekijät vielä tiiviimpään muotoon ja tunnistanee kuusi seikkailumatkailun keskeisintä komponenttia yrittäessään määrittellä käsitettä. Komponentit ovat aktiviteetti, kokemus, ympäristö, suorittaminen, motivaatio ja koettu riski. Tärkein muuttuja on aktiviteetti, joka on tiukasti yhteydessä kokemukseen ja ympäristöön. Koska kyseessä on matkailun alalaji, listaan voisi vielä lisätä matkailuun kuuluvia toimintoja kuten matkustamisen ja yöpymisen, mutta tässä tapauksessa Sung ym. ovat olettaneet seikkailumatkailun käsitteen pitävän sisällään jo matkailun määritelmän.

Kansainvälisillä markkinoilla urheilu tai liikunta on tähän asti liitetty yleisesti seikkailumatkailun yhteyteen, jolloin käytetään nimitystä *Sport and adventure tourism, liikunta- ja seikkailumatkailu*. Varsinkin fyysisiä voimavaroja vaativat seikkailumatkailun aktiviteetit hipovat hyvin läheltä liikunta- tai urheilumatkailua. Erona voidaan pitää seikkailussa korostuvia henkisiä työntövoimatekijöitä kuten halua riskien ottoon ja elämyksien saantia. Liikuntamatkailussa korostuu puolestaan enemmän fyysiset vetovoimatekijät, kuten fyysisen kunnon parantaminen ja parempien urheilutuloksien saavuttaminen.

Seikkailumatkailun käsite on 2000-luvulla muuttunut niin, että siihen on alettu yhdistää myös "epäseikkailullisia" aktiviteetteja. Tämän päivän seikkailumatkailija etsii kokemuksia myös adrenaliinia tuottavien vauhdikkaiden suoritusten ulkopuolelta. Seikkailuna nähdään siis myös sekoitus toimintoja, jotka mahdollistavat autenttisen kertaluontoisen kokemuksen ilman seikkailun käsitteeseen vahvasti liittyvää riskiä ja haastetta. (Easto & Warburton 2010.)

Fyysisesti aktiivisten seikkailujen kysynnän rinnalle on noussut älyllinen ja henkinen itsensä haastaminen sekä hiljaisuuden etsintä. Samalla seikkailumatkailu on saanut piirteitä hyvinvointi- ja terveysturmatkailusta. Tämä individuaalimpi ja rauhallisempi

matkailutrendi on saanut alkunsa *slow-liikkeestä*, missä tarkoituksena on hidastaa elämää ja nauttia yksinkertaisista asioista. (Verhelä 2007: 14–16.)

Swarbrooke ym. (2003) haluavat esittää seikkailumatkailun niin holistisena ilmiönä kuin mahdollista. He jakavat seikkailumatkailun fyysiseen ja ei-fyysiseen osaluokkaan, joista jälkimmäinen jakautuu edelleen älylliseen, emotionaaliseen ja henkiseen seikkailumatkailuun. Tämä jaottelu tuo seikkailumatkailun piiriin niin uhkapelimatkat kuin seksiturisminkin, mikä menee jo liian kauaksi seikkailumatkailun perimmäisestä tarkoitteesta.

Seikkailumatkailulla on suomen- ja englanninkielisessä kirjallisuudessa hivenen erilainen sisältö. Suomen kaupallinen seikkailumatkailu on suurimmaksi osaksi *ohjelmapalveluja* eli matkailun primääripalveluja, jolloin kyse on lähinnä pieniriskisestä *virikistysseikkailusta*. Näin ollen vain osa seikkailumatkailun otsikon alla tarjolla olevista tuotteista vastaa suomalaisten matkailumarkkinoiden palveluja. (Verhelä 2007: 18.) Vaikka Suomessa markkinoidaan perinteisiä seikkailumaita hillitympiä elämyksiä, matkailutarjontamme on seikkailumatkailun laajemman ja “tuoreemman” käsitteen mukaan täysin perusteltua ja ajan hengen mukaista.

Seikkailumatkailutuotteen sisältö voi olla samantyyppinen kuin liikunta-, urheilu-, luonto-, kulttuuri-, eko- ja elämysmatkailussa. Kun käsitettä tarkastellaan tuote- eli aktiviteetilähtökohtaisesti, ollaan lähellä liikuntamatkailua. Mutta, jos seikkailumatkailua tarkastellaan kuluttajälähtökohtaisesti, seikkailu kallistuu elämysmatkailun ja jopa kulttuurimatkailun puolelle. Matkailun teemat ovat siis lähellä toisiaan ja päällekkäisyyksiä sekä epäselvyyksiä esiintyy, kuten edellä jo mainitsin.

Easto ja Warburton (2010) haluavat liittää kaikki yön yli kestävät matkat ja niiden seikkailuaktiviteet, sekä vaativat että virikistykselliset, seikkailumatkailun määritelmän piiriin, koska seikkailukokemus tapahtuu ihmisessä itsessä. Tämän määritelmän mukaan esimerkiksi matka viinitilalle rypäletarhaan saattaa olla jonkun matkailijan mielestä seikkailullinen kokemus ja näin ollen seikkailumatka. Easto ja Warburton haluavat pitää määritelmän laajana, koska silloin se vastaa kuluttajien muuttuviin tarpeisiin ja kuvastaa

enemmän kokemusperäisiä seikkailun aspekteja, jotka korostuvat tämän hetkessä seikkailumatkailijassa. Swarbrooke ym. (2003: 16) ovat samaa mieltä. Seikkailumatkailun käsitteen subjektiivisen luonteen takia käytännössä fakta on se, että mikä tahansa matkakokemus on seikkailu, jos osallistuja niin ajattelee.

Seikkailumatkailuelinkeinon kansainvälisen yhdistyksen ATTA:n (*Adventure Travel Trade Association*) (ATTA 2013) laajan määritelmän mukaan seikkailumatkailu on matkailutoimintaa joko kotimaassa tai ulkomailla, ja joka pitää sisällään ainakin kaksi seuraavasta kolmesta komponentista: fyysistä aktiviteettia, kulttuurien vaihtoa ja vuorovaikutusta ympäristön kanssa. Tämä määritelmä tukee edellisiä ja ymmärtää seikkailun käsitteen todella laajana. Yhdistelmän “kulttuurien vaihto + vuorovaikutus ympäristön kanssa” voisi käsittää *perinteisenä seikkailumatkailuna* eli *tutkimusmatkailuna*. Mutta, jos sillä kuitenkin tarkoitetaan esimerkiksi kaupunkilaisten tekemää maaseutumatkailua, on kyse jo toisesta matkailun teemasta.

Ekologisuus on tänä päivänä vahvasti mukana kaikessa luontoon tehtävässä matkailussa. Seikkailumatkailun käsite sisältää myös ajatuksen kestävän kehityksen periaatteista. Seikkailumatkailu on täysin riippuvainen ympäristöstä ja luonnonvaroista, joten sen pitää taata luonnon hyvinvointi ja kestävyys nyt, ennenkuin markkinat laajenevat liikaa. Tämä on koko matkailualan tärkein menestymisen mittari. (Pageot 2011.)

Taulukkoon 1 olen koonnut aineistostani määritelmiä seikkailumatkailun käsitteestä, seikkailumatkailuun liitettyjä ominaisuuksia eli käsitepiirteitä sekä esimerkkejä seikkailumatkailuun liitettyistä aktiviteeteista. Aktiviteetteihin ja niiden jaotteluperusteisiin perehdyn tarkemmin luvussa 4.5.

Taulukko 1. Seikkailumatkailun määritelmiä ja käsitepiirteitä

Määritelmä	Käsitepiirteet	Mahdolliset alalajit ja esimerkkiaktiviteetit
<p>Matkailutoimintaa joko kotimaassa tai ulkomailla, joka pitää sisällään ainakin kaksi seuraavasta kolmesta komponentista: fyysistä aktiviteettiä, kulttuurien vaihtoa ja vuorovaikutusta ympäristön kanssa. (ATTA 2013.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Fyysinen aktiviteetti • Vuorovaikutus luonnon kanssa • Uudet kulttuurit • Riskit • Poikkeukselliset ja aidot kokemukset • Uudet matkakohteet ja aktiviteetit 	<p><i>Kovat aktiviteetit:</i> Luolailu (caving), kiipeily (climbing), vaellus (trekking) <i>Pehmeät aktiviteetit:</i> esim. reppuretkely (backpacking), lintu-bongaus (birdwatching), melonta (canoeing, kayaking), pyöräily (cycling), kalastus (fishing), purjehdus (sailing)</p>
<p>Vapaa-ajan matkailua, joka saattaa olla vaarallista vaihdellen erittäin riskialttiista aktiviteeteista osallistumiseen jännittävään, mutta suhteellisen turvallisiin aktiviteetteihin. (OED 2012.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Äärimmäinen vaara • Jännitys • Virkistys • Kovat ja pehmeät aktiviteetit 	<p><i>Pehmeät aktiviteetit:</i> esim. vaellus (trekking), koskenlasku kumilautalla (rafting), kuumailmapalloon (hot-air ballooning), nelivetoajelu (four-wheel driving), helikopterikyyditys (helicopter riding)</p>
<p>Vapaa-ajan ulkoilma-aktiviteettiä, joko omatoimista tai opastettua, joka tapahtuu epätavallisessa, eksoottisessa ja kaukaisessa kohteessa, ja joka sisältää epätavallisen kuljetusmuodon. (Easto & Warburton 2010.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Riski • Jännitys ja vaara • Yön yli viipyminen • Seikkailun kokemus yksilöstä riippuvainen 	<p>Esim. vaellus (trekking), vuorikiipeily (mountain climbing), maastopyöräily (mountain biking), melonta (kayaking), koskenlasku (rafting), kanjonivaellus (canyoning), purjehdus (sailing), sukeltaminen (scuba diving), erämaaluonnon tarkkailu (wildlife watching)</p>
<p>Opastettu kaupallinen retki tai matka, jonka päävetovoimatekijä on jännittävä ulkoilma-aktiviteetti luonnon omassa ympäristössä, ja jonka suorittaminen yleensä vaatii erityisen urheilu- tai harrastevälineistön. (Buckley 2006a.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Kaupallisuus • Varusteet • Ulkoilma-aktiviteetti • Jännitys • Taidot • Riskit 	<p>Esim. kiipeily (climbing), luolailu (caving), köysilaskeutuminen (abseiling), melonta (kayaking), koskimelonta (whitewater kayaking), koskenlasku kumilautalla (rafting), sukeltaminen (diving), snorklaus (snorkeling), laskettelu (skiing), lumilautailu (snow boarding), lainelautailu (surfing), purjelautailu (sail boarding), purjehdus</p>

		(sailing), kuumailma-palloilu (ballooning)
Tavallista matkailua fyysisempää, aikaavievämpää ja syrjäisemmässä paikassa toteutettua ulkoilma-aktiviteettia. Pitää olla tekemisissä säiden vaihtelun, epätavallisen ruokien, erilaisten majoitusten sekä ainutlaatuisten kulttuurien kanssa. (Nodland 2005.)	<ul style="list-style-type: none"> • Uutuus ja erilaisuus • Henkinen kasvu • Oppiminen ja taitojen kehittyminen • Ilo ja jännitys • Stressitön vapaa-aika ulkona • Paluu luontoon • Vuorovaikutus ympäristön ja ihmisten kanssa • Kohentunut fyysinen kunto ja terveys • Henkinen ja/tai fyysinen virkistys • Valmistautuminen odottamattomaan • Riskin otto 	<p><i>Kovat aktiviteetit:</i> esim. vuorikiipeily (mountain climbing), laitesukellus (scuba diving), koski- ja jokimelonta (rafting of wild rivers), seikkailukilpailut ja kestävyysurheilutapahtumat (adventure challenges, endurance sports events), helihiihto (heli-skiing)</p> <p><i>Pehmeät aktiviteetit:</i> esim. kävely- ja pyöräilyretket (walking, bicycle tours), lintubongaus ja luonnon tarkkailu (birding, wildlife viewing), vaellus ja helivaellus (hiking, heli-hiking), tutkimusristeilyt (expedition cruising), koskenlasku (river rafting)</p>
Matkailua yhdistettynä vapaa-ajan aktiviteetteihin, joiden toivotaan tuottavan palkitseva seikkailukokemus. Mikä tahansa matkakokemus, jos osallistuja niin ajattelee. Voi olla fyysistä tai ei-fyysistä. (Swarbrooke, Beard, Leckie & Pomfret 2003: 16.)	<ul style="list-style-type: none"> • Innostavaa ja stimuloivaa • Monenlaisia tunteita • Arkielämästä poikkeavaa • Älyllisiä, fyysisiä sekä tunneperäisiä riskejä ja haasteita • Palkitsevaa • Nautinnollista, opettavaista ja kehittäväää • Lajien määrä rajaton 	<p><i>Kovat aktiviteetit:</i> esim. kiipeily (climbing), luolailu (caving), vaellus (trekking), kajakkimelonta (kayaking)</p> <p><i>Pehmeät aktiviteetit:</i> esim. telttailu/eräily (camping), kevyt vaellus (hiking), pyöräily (cycling), eläinten tarkkailu (wildlife watching), kanoottimelonta (canoeing), vesihiihto (waterskiing)</p>
Tuote, jossa matkustajan elämys syntyy aktiivisesta osallistumisesta uuteen, erilaiseen, usein jännittävään tai pelottavaan kokemukseen normaalia poikkeavassa ympäristössä. (Verhelä & Lackmann 2003: 178.)	<ul style="list-style-type: none"> • Vapaaehtoisuus • Aktiivinen toiminta henkisesti ja ruumiillisesti • Uutuus • Epävarma lopputulos • Jännitys ja pelko • Elämyksellisyys 	<p><i>Tutkimusmatkailu:</i> esim. vaellus, villieläin-safari, liftausmatka, inter-reilaaminen.</p> <p><i>Vaativa seikkailumatkailu:</i> esim. kiipeily, koskenlasku, sukellus, purjehdus, maastopyöräily</p> <p><i>Virkistysseikkailumatkailu:</i> esim. patikointi, moottori-kelkka-, mönkijä-, poro- ja koiravaljakkosafari, villieläinten tarkkailu, kalastus</p>

<p>Luonnon ympäristössä turistien suorittamat toiminnot etäällä osallistujien omasta elinympäristöstä. Pitää sisällään riskien mahdollisuuden, johon vaikuttaa osallistujien kokemus, tapahtumaympäristö sekä tapahtuman organisoijan kokemus. (Sung, Morrison & O'Leary 2000.)</p>	<ul style="list-style-type: none"> • Aktiviteetti • Luonnon ympäristö • Uudet kokemukset • Haasteet • Motivaatio • Suorittaminen • Riski 	<p><i>48 aktiviteettia, jotka jaettu viiteen eri ryhmään:</i> pehmeä luonto (soft nature), riskialttiit (risk equipped), kysymysmerkit (question marks), kova haaste (hard challenge), rankka luonto (rugged nature) ja talvilajit (winter snow)</p>
---	---	---

Aiempien määritelmien ja seikkailumatkailuun liitettyjen käsitteiden perusteella seikkailumatkailulle voidaan antaa kaksi määritelmää, suppea ja laaja. Suppean määritelmän mukaan seikkailumatkailu on vähintään yhden yön yli tehtävää ekologista omatoimista tai järjestettyä vapaa-ajan matkailua tiettyyn luontokohteeseen, jossa päämotiivi on kohteessa suoritettava fyysisiä ja henkisiä voimavaroja vaativa riskialtis liikunnallinen aktiviteetti.

Laajan määritelmän mukaan seikkailumatkailu on vähintään yhden yön yli tehtävää ekologista omatoimista tai järjestettyä vapaa-ajan matkailua luontoympäristössä tai tietyssä luontokohteessa, missä tarkoituksena on osallistua virkistykseen ja uusia kokemuksia tuovaan toimintaan tai aktiviteettiin, joka saattaa myös olla fyysisesti ja/tai henkisesti haasteellista.

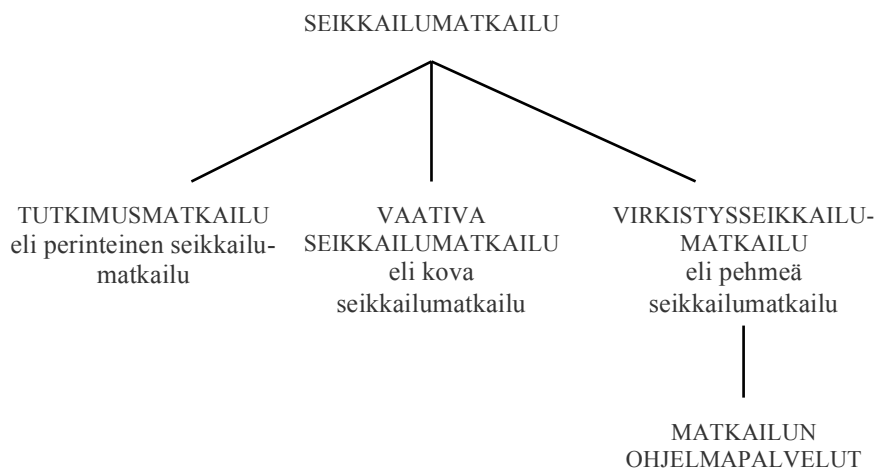
Taulukkoon 1 keräämiäni seikkailumatkailun käsitepiirteiden perusteella ilmenee, että seikkailumatkailu koostuu luonnollisesti seikkailun käsitteen piirteistä (ks. kuvio 12). Lisäksi seikkailumatkailua määrittelevät sen yläkäsitteen eli matkailun tuomat piirteet, joita ovat matkustaminen pois omasta tavanomaisesta elinpiiristä sekä matkalla olon tietty kesto.

Vaikka tietyt tutkijat ja organisaatiot haluavat määritellä seikkailumatkailun laajasti käsittäen siihen kuuluvaksi myös kulttuurisen vuorovaikutuksen, oppimisen ja itsensä kehittämisen sekä rentoutumisen ja rauhoittumisen elementit, siltikin valtaosa kirjallisuudesta painottaa seikkailumatkailun "seikkailullisia" piirteitä eli suppean määritelmän mukaista seikkailumatkailua.

4.3 Seikkailumatkailun tyypit

Seikkailumatkailu voidaan jakaa eri tyyppeihin eli alakäsitteisiin laajaa ja suppeaa määritelmää mukaillen. Verhelän ja Lackmanin (2003: 180–183) mukaan selkein seikkailumatkailun luonnehdinta on sen jaottelu *tutkimusmatkailuun* (josta käytetään myös nimitystä *perinteinen seikkailumatkailu*), *vaativaan seikkailumatkailuun* ja *virikstysseikkailumatkailuun*. Suomessa kaupallista virikstysseikkailumatkailua ovat kaikki matkailun ohjelmapalvelut, joissa osallistuja on itse aktiivisesti mukana. Tähän kategoriaan kuuluvat lomakohteiden helpohkot ja lyhytkestoiset ohjelmapalvelut.

Seikkailumatkailun jako tason tai aktiviteetin mukaan kovaan (*hard* tai *extreme*) ja pehmeään (*soft*) on yleisin kansainvälisessä kirjallisuudessa esitetty kategorisointi. Kova seikkailumatkailu vastaa Verhelän ja Lackmanin (2003: 180–183) vaativa seikkailumatkailu –käsitettä ja pehmeä heidän virikstysseikkailumatkailu–käsitettään. Kun tiukkaa rajausta kahteen kategoriaan ei haluta tehdä, jako esitetään joskus myös jatkumona pehmeästä seikkailusta kovaan (ks. Swarbrooke ym. 2003: 19). Kuviossa 13 on looginen käsitejärjestelmä seikkailumatkailusta, jonka pohjana on Verhelän ja Lackmanin mukainen kolmijako käsitteestä.

Kuvio 13. Looginen käsitejärjestelmä seikkailumatkailusta

ATTA (2013) käyttää kovan ja pehmeän seikkailumatkailun rinnalla lisäksi *ei-seikkailu* (*non-adventure*) -luokkaa, mihin kuuluu aktiviteetteja, jotka eivät täytä kovan eivätkä pehmeän seikkailun kriteerejä, vaan edustavat muita matkailun teemoja. Tosin kansainvälisesti laajan seikkailumatkailumääritelmän mukaan nekin, esimerkiksi vierailut historiallisissa paikoissa, mahtuvat käsitteen piiriin.

4.3.1 Tutkimusmatkailu

Tutkimusmatkailussa eli perinteisessä seikkailumatkailussa uudet tai erilaiset ympäristöt, kulttuurit, ihmiset ja liikkumismuodot tekevät matkasta seikkailun. Vetovoimatekijänä on siis matkustaminen itsessään sekä uusien asioiden löytämisen ja havainnoinnin viehätys, jotka toteutuvat muun muassa interreilaamisessa tai liftausmatkoissa. (Verhelä & Lackman 2003: 182.) Hemmin (2005: 360) mukaan seikkailijan tavoitteena on mahdollisimman koskemattoman luonnon ja paikallisen kulttuurin näkeminen. Matkojen kohteina voivat olla vaikeapääsyiset ja eksoottiset maat sekä alueet, kuten jäätiköt, savannit ja viidakot.

Kansainvälisesti tutkimusmatkoja tarjoaa mm. National Geographic Travel, joka mainostaa vievänsä matkailijat omien eksperttensä kanssa maailman kiehtovimpiin paikkoihin. Matkailukokemuksien luvataan olevan autenttisia, mielekkäitä ja merkityksellisiä. Näitä matkoja taitetaan laivalla, junalla ja yksityislentokoneella kohteissa tai kohteisiin, joita ovat mm. Tansanian masai-kylät, Kiinan muuri, Machu Picchu ja Antarctica. (National Geographic Expeditions 2014.)

4.3.2 Vaativa seikkailumatkailu

Vaativat eli kovat (tai extreme) seikkailumatkat ovat matkoja, jonne lähdetään tietyn suorituksen tai eri lajien yhdistelmän vuoksi. Fyysinen aktiviteetti on siis matkan päämotiivi. Kuten tuli jo esille, suurimmassa osassa ulkomaalaista kirjallisuutta seikkailumatkalla tarkoitetaan juuri tällaista matkaa.

Vaativa seikkailumatkailu, esimerkiksi vuorikiipeily tai vapaalasku, on fyysisesti ja henkisesti haastavaa suoritusta. Tavoitteina ovat itsensä voittaminen ja haasteista selviytyminen, mikä tuo huippukokemuksen tunteen. Tämän saavuttaminen pitää sisällään jopa suuria tiedostettuja terveydellisiä riskejä. Aktiviteetteja suoritetaan luonnon armoilla ilman mukavuuksia, joten matkailijalla tulee olla asiaan kuuluva välineistö, teknistä osaamista sekä aiempaa kokemusta, rohkeutta sekä erityistaitoja. (Hudson 2002, Nodland 2005.) Suppean määritelmän mukaan kova seikkailumatkailu on ainutta oikeaa seikkailumatkailua.

Yksi tärkeä aspekti, jotka erottaa kovan seikkailumatkailun virkistysseikkailumatkailusta, on matkailijan suhtautuminen riskeihin ja vaaroihin. Kova seikkailumatkailija tietää riskit, osaa varautua tiedostamattomiin riskeihin ja ottaa itse itsestään vastuun. Pehmeä seikkailijamatkailija haluaa jännitystä, mutta luottaa seikkailupalvelun tarjoajaan ja haluaa hänen pitävän riskit hallinnassa. Riski on positiivinen, kun seikkailija tietää hallitsevansa sen ja kokee riskin haasteena. Hän haluaa saavuttaa juuri oikean tason riskejä seikkailukokemuksessaan ollakseen täysin tyytyväinen. Kovalle seikkailijalle riskit ovat iso osa matkailumotivaatiota. (Swarbrooke ym. 2003: 70–75; Cater 2004.) Tarkemmin riskeihin perehdyn luvussa 4.4.2.

4.3.3 Virkistysseikkailumatkailu

Virkistysseikkailumatkailu, esimerkiksi poroajelu, on henkisesti palkitsevaa, mutta ilman suurta fyysistä ponnistelua sekä vaaraa. Virkistysseikkailumatkailuun kuuluvat pieniriskiset tuotteet tai aktiviteetit, joita toteutetaan oppaiden johdolla, ja joita myydään tavallisille ja kokemattomille seikkailumatkailijoille, kuten perheille ja yritysasiakkaille. Virkistysseikkailumatkailulle ominaista on kaupallisuus, suuri määrä osallistujia sekä tuotteen mitattavuus ajassa ja hinnassa per osallistuja. (Buckley 2006b.) Vaikka joitakin pehmeän seikkailumatkailun aktiviteetteja tuotetaan liukuhihnapalveluna, osallistujille ne ovat siltikin usein ainutkertaisia elämyksiä.

Suomessa matkailun ohjelmapalvelut tuottavat yleensä kaupallisten pehmeitten seikkailumatkojen aktiviteetit. Matkailijat eivät tarvitse omaa välineistöä, vaan tarvittavan kaluston ja turvavälineet saa yleensä paikan päällä oppailta. Vaikka pehmeä seikkailumatkailu toteutetaan myös yleensä luonnossa, matkailijat voivat odottaa ainakin jossain määrin mukavuuksia kuljetuksen, ruokailun ja yöpymisen suhteen. Pehmeässä seikkailumatkailussa aktiviteetit ovat yleensä toissijainen motiivi matkustukselle ja aktiviteetista päätetään vasta matkakohteessa. (Nodland 2005, Pageot 2011.)

Laajan määritelmän mukaan myös virkistysseikkailumatkailu saadaan sisältymään seikkailumatkailun käsitteeseen. Kuitenkaan läheskään kaikki pehmeät seikkailumatkailun tai virkistysseikkailumatkailun aktiviteetit eivät mielestäni täytä ”oikean” seikkailun kriteerejä. Seikkailuja kuitenkin halutaan myydä, koska seikkailu terminä tuo lisäarvoa markkinoitavalle tuotteelle.

Virkistysseikkailumatkailua tuottavat matkailun ohjelmapalvelut (*engl. programme service / destination management*) ovat yksi merkittävä matkailun osa-alue, jonka perusteella kuluttaja tekee valinnan matkailukohdetta miettiessään (MoNo 2004). Matkailun ohjelmapalvelut ovat vahva osa elämystaloutta. Esimerkiksi poroajelu eräruokailuineen ja lapinkasteineen pyritään toteuttamaan mahdollisimman aidosti autenttisella ympäristöllä, ihmisillä ja tarinoilla, jotta matkailijat saisivat kokea elämystuotteen eikä vain mukavaa palvelua. Mitä ”pehmeämpi” aktiviteetti on, sitä enemmän se tarvitsee palveluntarjoajalta elämyksen orkesterointia. Kovan seikkailumatkailun elämys tulee itse aktiviteetista, luonnosta ja intensiivisestä toiminnasta, joka on aitoa sillä hetkellä, eikä se tarvitse mitään ylimääräistä kaupallista lavastusta.

Vuosina 2000–2004 Suomessa toteutettiin Matkailun ohjelmapalvelujen normisto (*MoNo*) –hanke, jossa ensimmäisen kerran eri tuoteryhmille koottiin yleisesti hyväksytyt ohjeistot laadun kehittämistä varten. MoNo-raportin mukaan (MoNo 2004)

seikkailu- ja elämystoiminta kaupallisina ohjelmapalvelutuotteina ovat luontoon ja / tai rakennettuun ympäristöön tukeutuvaa kokemuksellista ja vastuullista ohjelmapalveluiden järjestämistä. Toiminta tapahtuu omatoimisesti tai ohjattuna, luvallisilla alueilla ohjelmapalveluyrityksen toimintaympä-

ristöissä, ympäristövastuullisesti, asianmukaisin varustein ja turvallisuusnäkökohdat huomioon ottaen. Seikkailu- ja elämystoimintaan kuuluu fyysisen ja / tai henkisen haasteen kohtaaminen ja osallistumisen kautta hankittu kokemus.

Ohjelmopalveluiden tarjoajia on monen tasoisia ja aktiviteettien kirjo runsas. Tarjontaa on hikiä suorituksista hiljaisuuden kuuntelemiseen. Yrittäjiltä vaaditaan jatkuvaa innovatiivisuutta matkailun pirstaloitumisen myötä ja kentän kokonaisvaltainen hahmotus on vaikeutunut entisestään. (Ahtola, Koivunen, Korpela, Kostianen & Syrjämaa 2004: 296.)

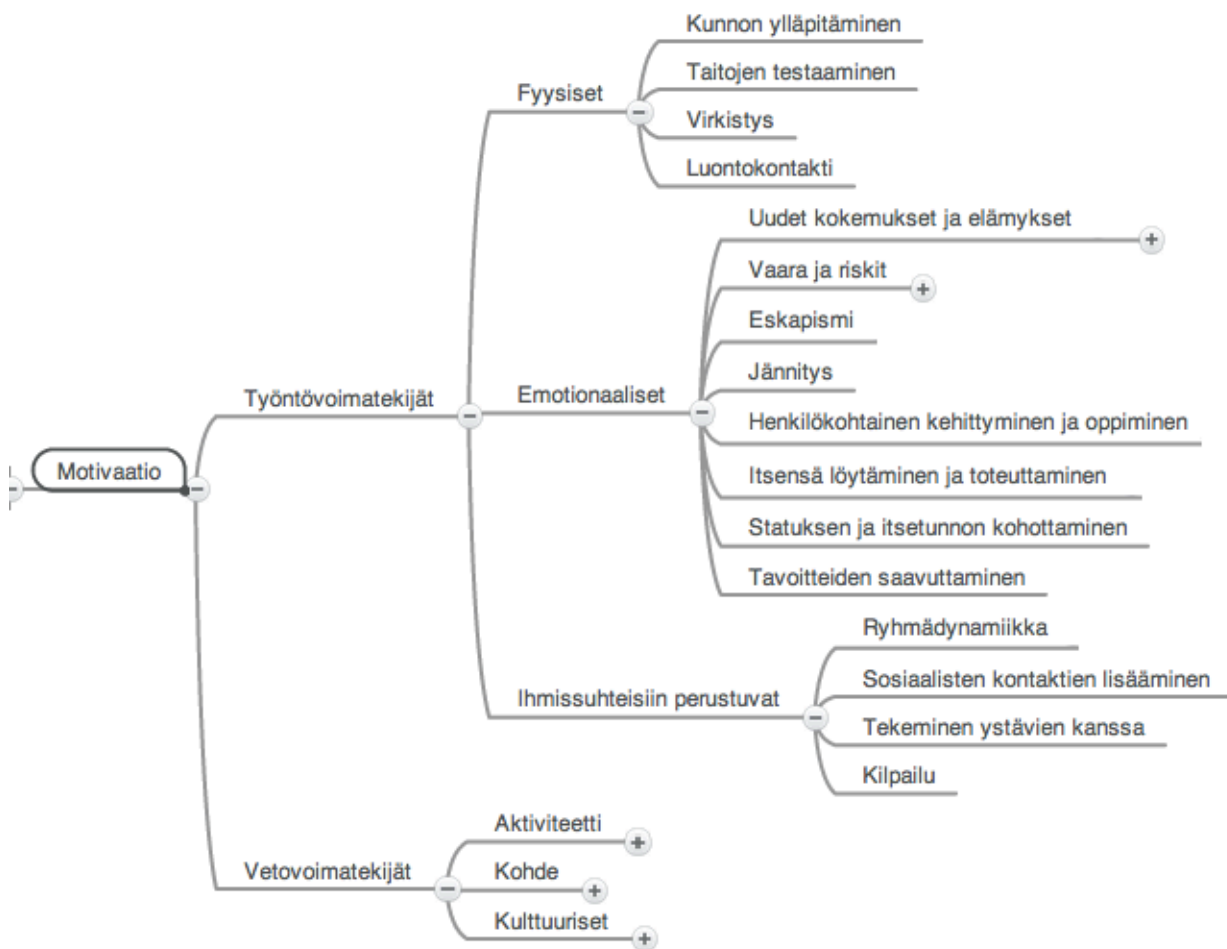
Virkistysseikkailumatkailun aktiviteettien vaikeusastetta voidaan joissakin tapauksissa räätälöidä. Pehmeästä seikkailusta saadaankin kova, kun nostetaan vaikeusastetta. Esimerkiksi moottorikelkkasafari voidaan järjestää useamman päivän retkenä kaukana tunturissa, jolloin riskit lisääntyvät verrattuna siihen, mitä ne olisivat muutaman tunnin retkessä lähistöllä olevilla merkityillä kelkkareiteillä.

MoNo-hanke (2004) on laatinut Suomessa seikkailu- ja elämystoiminnan vaativuustasot, joita sovelletaan kohderyhmän ominaisuudet huomioiden. Neljä tasoa *helppo, normaali, vaativa* sekä *erittäin vaativa*, missä ne ovatkaan toiminnassa, tuo ohjelmopalvelun käsitteen osittain pois virkistysseikkailumatkailun määritelmän alta, sillä mukana on myös mahdollisuus vaativaan seikkailumatkailuun. Ohjelmopalvelun tuottajalle tai virkistysseikkailuyrittäjälle tämä on haasteellista, sillä hänen pitää osata tulkita kohderyhmää ja tarjota sille sopivan haasteellinen palvelu, jotta elämyksen kriteerit täyttyvät. Seikkailuaktiviteeteissa työskentelevän ammattitaidossa korostuukin ihmistuntemus, ihmisten voimavarojen tunnistaminen sekä vastuullinen toiminta. (Verhelä & Lackman 2003: 180.)

4.4 Seikkailumatkailun motivaatio

Seikkailumatkailun työntö- ja vetovoimatekijät ovat pääpiirteittäin samat kuin matkailussa yleensä, mutta koska seikkailumatkailu on matkailun erikoistuneempi

muoto, siis alakäsite, on motivaatio suppeampi ja tarkempi. Työntövoimatekijät voidaan jakaa fyysisiin, emotionaalisiin sekä ihmissuhteisiin perustuviin tarpeisiin. Fyysisiä tekijöitä ovat kunnon ja taitojen ylläpitäminen sekä testaaminen, virkistys ja luontokontakti. Matkailijan emotionaalisia työntövoimatekijöitä ovat uudet kokemukset ja elämykset ja elämykset, vaara ja riskit, eskapismi, jännitys, henkilökohtainen kehittyminen ja oppiminen, itsensä löytäminen ja toteuttaminen, statuksen ja itsetunnon kohottaminen sekä tavoitteiden saavuttaminen. Ihmissuhteisiin perustuvia motivaation tekijöitä ovat muun muassa ryhmään kuulumisen tunne ja ryhmädynamiikka, sosiaalisten kontaktien lisääminen, ystävien kanssa harrastaminen sekä jossain määrin myös kilpailuhenkisyys. (Swarbrooke ym. 2003: 67-69.) Kuviossa 14 on satelliittimalli seikkailumatkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä.

Kuvio 14. Satelliittimalli seikkailumatkailun työntö- ja vetovoimatekijöistä

Työntövoimatekijöistä erityisesti riskit mainitaan usein seikkailumatkailun määritelmässä ei vain pakollisina huomioon otettavina seikkoina, vaan myös motivaation synnyttäjinä. Tarkastelen riskin käsitettä tarkemmin alaluvussa 4.4.2.

Seikkailumatkailun vetovoimatekijöissä korostuu aktiviteetti, matkan kohde ja mahdollisesti kulttuuriset tekijät. Aktiviteetti on tietyn lajin suorittamista tai palveluun aktiivisesti osallistumista joko omatoimisesti tai oppaan johdolla. Seikkailumatkailun aktiviteeteissa tärkeässä roolissa ovat hyvät ja luotettavat varusteet. Aktiviteetteja voi luokitella monenlaisin perustein, joita käsitelen tarkemmin luvussa 4.5.

Matkan kohde on se ympäristö tai paikka, missä aktiviteettia suoritetaan. Kohteen voi jaotella esimerkiksi maantieteellisen sijainnin tai rakennusasteen perusteella. Attraktio on yksittäinen vetovoimainen kohde, joka houkuttelee matkailijaa. Se voi olla esimerkiksi itsensä haastamiseen hyvin soveltuva kallion seinä tai tietty luola sukeltamista varten. Kohteessa vetovoimatekijöitä voivat olla myös maisema, ilmasto ja vaikkapa tietty kasvi tai eläinlaji. (Swarbrooke ym. 2003: 67.)

Kun seikkailumatkailu ymmärretään laajempänä käsitteenä, myös kulttuuriset tekijät luovat motivaatiota. Tutkimusmatkailussa esimerkiksi uuden sivilisaation kohtaaminen on tärkeä vetovoimatekijä.

Yksi tämän hetken keskeisimpiä matkailun ja erityisesti seikkailumatkailun motivaation tekijöitä on ihmisten *elämishakuisuus*, joka tarkoittaa yksilön tarvetta kokea vaihtelevia, uusia, moniulotteisia ja voimakkaita kokemuksia sekä halua ottaa riskejä niitä saavuttaakseen (Perttula 2007). Edellisen motivaatiokategorisoinnin perusteella elämykset kuuluvat emotionaalisiin matkailun työntövoimatekijöihin. Tosin nykyisessä hedonistisessa eli subjektiivista mielihyvää tuottavassa kulutusyhteiskunnassa elämyksellisyyttä voidaan pitää itseisarvoisena toimintaa ohjaavana tekijänä. Seikkailumatkailussa itseisarvoinen elämyksellisyyys on ennenkaikkea aktiviteetteihin pohjautuvaa elämishakuisuuden luokittelua. (Tuohino & Pitkänen 2002: 35). Seuraavassa luvussa tarkastelen perusteellisemmin elämyksen käsitettä ja piirteitä.

4.4.1 Elämys

Elämys-termi yleistyi 1990-luvulla erityisesti luonto- ja seikkailumatkailun markkinoinnissa (Komppula & Boxberg 2002: 55). Sittemmin elämyksistä on tullut monella eri talouden ja kulttuurin alalla avainsana, jota käytetään eri yhteyksissä sanan inflaatioon asti. Elämysten avulla tai niihin viitaten myydään mitä erilaisimpia asioita ja palveluja alkaen yksittäisistä peruskulutushyödykkeistä aina laajojen palvelu- ja tuotekokonaisuuksien tarjoamiseen. Tavarat ja palvelut ovat jalostuneet *elämys-tuotteiksi*, joiden kokemisesta ihmiset maksavat. Elämystuotteet eivät ole varastoitavissa myöhempää kuluttamista varten, vaan ovat menetettyjä siinä tilassa ja ajassa, jos asiakas ei niitä osta. Elämystuotteen “nauttiminen” eli kokeminen ja tekeminen tuovat sellaista sisältöä elämiseen, mihin konkreettinen tavara ei enää kykene. (Saarinen 2002: 5-9.)

Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus LEO (2013) määrittelee elämyksen seuraavasti:

Elämys on moniaistinen, merkittävä ja unohtumaton kokemus, joka voi tuottaa kokijalleen henkilökohtaisen muutoskokemuksen - koettu ja opittu voidaan omaksua osaksi omaa arkipersonaa tai elämyksen kokeminen voi johtaa oman maailmankuvan muuttumiseen. Elämys on aina subjektiivinen kokemus ja useiden eri tekijöiden summa.

Elämys on huomattavasti enemmän kuin mukava ja miellyttävä kokemus tai hyvä palvelu. Edelliset luovat edellytyksiä elämysten syntymiseen, mutta eivät itsessään vielä ole niitä.

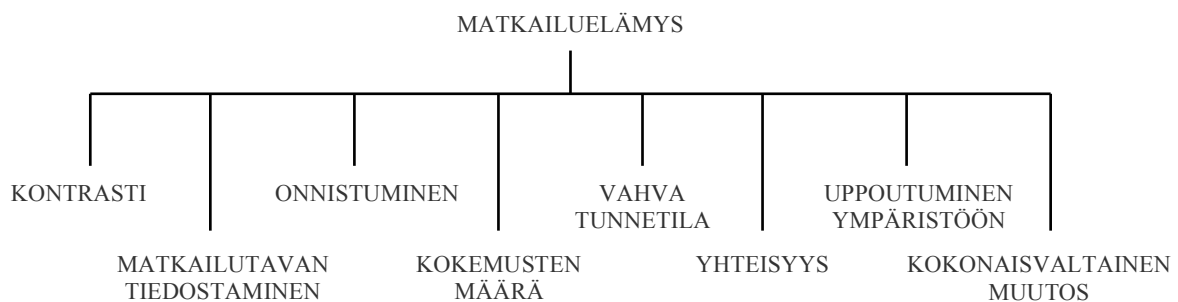
Elämys- ja *kokemus*-termejä käytetään joskus virheellisesti synonyymeinä. Kaikki elämykset ovat kyllä kokemuksia, mutta elämys on kokemusta voimakkaampi tuntemus. Elämys on yksilöllinen, voimakas ja tunteisiin vetoava alitajunnassa tapahtuva kokemus, jonka vaikutukset voivat olla kauaskantoiset. (Lassila 2002: 17.) Saarisen (2002: 35) mukaan “kokemuksia voidaan ikäänkuin vertailla ja vaihtaa, mutta elämys ei ole vastaavasti vertailtavissa eikä sen oikeellisuudesta tai vääryydestä voida neuvotella.”

Englannin kielessä ei ole eroa käsitteille elämys ja kokemus. Molemmista käytetään termiä *experience*, jonka tarkoite selvinnee asiayhteydestä, kun sitä täydennetään

adjektiivilla. Saksankielessä sama käsitepari on *Erlebnis/Erfahrung* ja ruotsinkielessä *upplevelse/erfarenhet*. (Saarinen 2002: 6.)

Matkailuteollisuudessa elämyksiä tarjotaan ja markkinoidaan runsaasti monissa eri muodoissa. Perinteinen massaturismi on vaihtunut yksilölliseen ainutkertaiseen matkailuun, josta halutaan yhä enemmän irti kokemuksia ja muistoja. Matkailuelämys on merkittävä, positiivinen ja ikimuistoinen kokemus, joka korostuu erityisesti luonto- ja seikkailumatkailussa matkalle lähdön tärkeänä motiivina. (Tarssanen & Kylänen 2009.)

Matkailuelämys muodostuu erilaisista matkailijan kokemista omakohtaisista merkityksistä. Perttula (2002: 46–47) jakaa matkailuelämyksen kahdeksaan ydinteemaan, jotka olen kuvannut koostumussuhteisena käsitejärjestelmänä kuviossa 15.

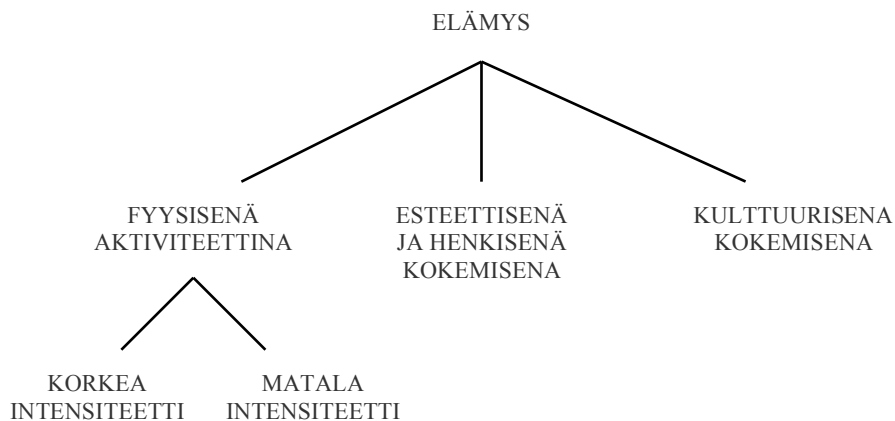

Kuvio 15. Koostumussuhteinen käsitejärjestelmä matkailuelämyksen ydinteemoista

Kontrasti on arkielämän ja matkailutapahtuman keskinäistä erilaisuutta, joka tuo tuttuun elämään katkoksen. *Matkailutavan tiedostaminen* tarkoittaa oman matkailutavan tai laajemmin matkailun yhteiskunnallisen ulottuvuuden tunnistamista, esimerkiksi matkailun eettisten kysymysten tiedostamista. *Onnistuminen* on selviytymistä haasteesta, unelman toteutumista ja jännityksen muuttumista huojennukseksi. *Kokemusten määrä* on kaikkien aistien tuomaa kokemusten runsautta ja kokemusvirran

keskellä olemista. *Vahva tunnetila* on matkailutilanteessa koetut vaihtelevat tunteet, kuten ainutkertaisuus, jännitys, pelko ja rauha. *Yhteisyys* tarkoittaa sosiaalista kanssakäymistä muiden kanssa ja esimerkiksi omalta tuntuvan ryhmän löytämistä, yhteenkuuluvuutta ja kansallistunteen vahvistumista. *Uppoutuminen ympäristöön* on hetkessä elämistä ja ajan pysähtymistä siihen hetkeen, mistä käytetään myös nimitystä flow-tuntemus (ks. seikkailun käsite luku 4.1). *Kokonaisvaltainen muutos* tarkoittaa uuden elämänvaiheen ja suunnan selkeytymistä matkailutapahtuman johdosta. (Perttula 2002: 46–47.)

Tuohino ja Pitkänen (2002: 34-37) jakavat elämykset ja elämyksellisyyden kolmeen kategoriaan kokemisen perusteella. Elämys aktiviteettina perustuu elämyspedagogiikan näkökulmaan elämyksestä fyysisenä toimintana, mihin myös seikkailumatkailu suurimmaksi osaksi perustuu. Emotionaaliseen stimulaatioon perustuvat elämykset koetaan estetiikasta sekä uskonnollisuudesta. Kulttuurista elämyksellisyyttä koetaan puolestaan muun muassa perinteistä, historiasta, taiteista ja musiikista. Kuviossa 16 esitän loogisen käsitejärjestelmän elämyksen luokittelusta.

Kuvio 16. Looginen käsitejärjestelmä elämyksen kokemisesta

Aktiviteettikeskeiset elämykset voidaan jakaa edelleen kahteen luokkaan intensiivisyyden ja elämyksen synnyn perusteella. Korkean intensiteetin aktiviteetti

muodostaa elämyksen fyysisen rasituksen kautta. Matalan intensiteetin aktiviteetissa elämyksellisyys syntyy ympäristön, etenkin luonnon kanssa vuorovaikutuksessa olemisesta. (Tuohino & Pitkänen 2002: 34-37.)

Eskelinen (2011: 196-197) löytää elämyksestä neljä eri tyyppiä: viihteellinen, opillinen, esteettinen ja eskapistinen. Jako perustuu matkailijan osallistumisasteeseen ja elämysympäristösuhteeseen. Elämyksen tyyppi riippuu siitä, kuinka passiivinen tai aktiivinen matkailija on, ja kuinka syvällä elämysympäristössä hän on. Ihanteellisin elämys on se, missä on edustettuna kaikki neljä näkökulmaa.

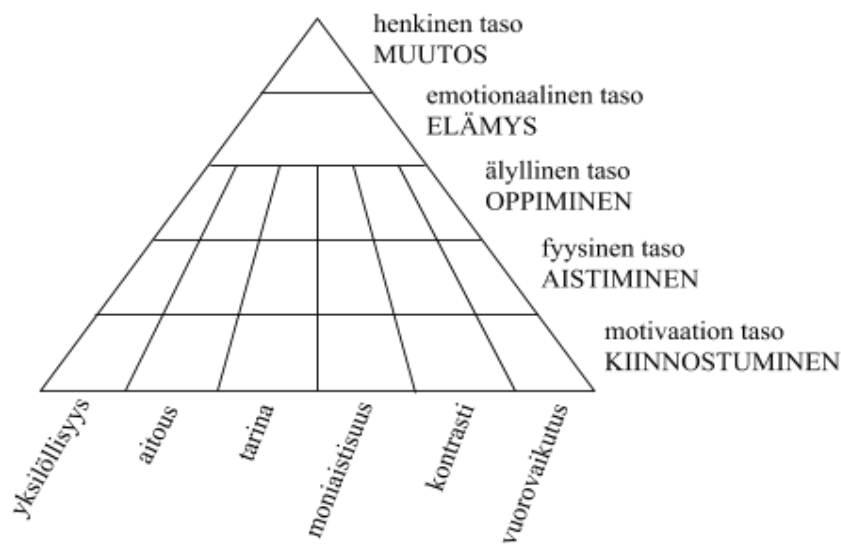
4.4.1.1 Elämyksen synty

Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus LEO on kehittänyt kotimaisen matkailun avuksi *elämyskolmiotyökälyn*, jonka avulla voidaan suunnitella elämyksellisiä tuotteita tai edistää tuotteen elämyksellisyttä. Elämyskokemusta ei voi koskaan taata, mutta otolliset puitteet siihen voidaan luoda. Malli kuvaa täydellistä tuotetta, jonka kaikilla tasoilla ovat edustettuina kaikki elämyksen elementit. (Tarssanen & Kylänen 2009.)

Elämyskolmiossa (ks. kuvio 17) on kaksi yhdessä toimivaa tarkastelunäkökulmaa: tuotteen elementit ja asiakkaan kokemus. Jotta tuote olisi elämyksellinen, tulisi sen sisältää kuusi erilaista kokemuksen elementtiä, joita ovat *yksilöllisyys*, *aitous*, *tarina*, *moniaistisuus*, *kontrasti* ja *vuorovaikutus*. Niiden myötä asiakkaan kokemus etenee parhaimmillaan kehon eri tasojen kautta kohti elämystä, ehkä jopa muutosta. (Tarssanen & Kylänen 2009.)

Elämyskolmiomallin pystyakselilla on kuvattu asiakkaan kehon tasot, jotka ovat motivaation taso, fyysinen taso, älyllinen taso, emotionaalinen taso sekä henkinen taso. *Motivaation tasolla* herätetään asiakkaan kiinnostus. Tähän vaikuttavat matkailun veto- ja työntövoimatekijät, joita markkinoinnin avulla korostetaan. *Fyysisellä tasolla* mitataan matkailutuotteen tekninen laatu. Asiakas tiedostaa matkailuympäristöään

aistiensa kautta, johon kuuluvat muun muassa nälän, kuumuuden ja vaaran tunteet. *Älyllisellä tasolla* asiakas oppii kokemistaan aistiärsykkeistä ja toimii niiden mukaan. Hyvä tuote tarjoaa asiakkaalle mahdollisuuden kehittyä ja oppia uutta. *Emotionaalisella tasolla* koetaan varsinainen elämys, jos tuotteessa on tähän saakka otettu huomioon aiempien tasojen elämyksen peruselementit. *Henkisellä tasolla* on mahdollista saavuttaa henkilökohtainen muutuskokemus, joka ilmenee matkailijan fyysisessä olotilassa, mielentilassa tai elämäntavassa. (Tarssanen & Kylänen 2009.)

Kuvio 17. Elämyskolmio (Tarssanen & Kylänen 2009)

Elämys on kaikenkaikkiaan voimakas tunne, joka syntyy kaikkien aistien vastaanottaman viestin tuloksena ja sitä seuraavana matkailijan sisäisenä tapahtumaketjuna. Millaisen reaktion viesti mielessä aiheuttaa, riippuu paljolti henkilön elämänsisällön synnyttämästä arvo- ja kokemusmaailmasta. (Vähätalo & Ruotsalainen 1996: 54.)

4.4.1.2 Elämystalous

Suomessa *elämystalous* alkoi Lapin matkailussa 1990-luvun alussa joulu–teeman ja luontosafarien myötä. Käsite yleistyi tutkijoiden ja kehittäjien keskuudessa kymmenkunta vuotta myöhemmin ja aiheesta on Suomessa julkaistu paljon tutkimuksia, oppaita ja raportteja. Maa tai alue on siirtynyt Ahon (2007: 8–9) mukaan elämystalouden aikaan, kun erilaisten elämysten tuotanto on talouden eniten kasvava sektori.

Eskelisen (2011) määritelmän mukaan

elämystalous on ihmisen suhdetta ympäröivään maailmaan edistävien merkitykselliseksi oletettavien inhimillisten ja teknisten resurssien tavoitteellista organisointia eli orkesterointia. Elämystalouden tehtävänä on intuitiivisesti ja rationaalisesti koettavien, merkityksellisten, uusien kohteiden luominen, esiin nostaminen, parantaminen ja esillepano.

Elämysteollisuuden toimialakokonaisuuteen kuuluvat matkailu, kulttuuri- ja viihdeteollisuus sekä liikunta ja urheilu, joista matkailu on merkittävin yksittäinen *elämystoimiala*. Matkailutuotteesta on tullut *elämystuote*, joita elämysteollisuus kehittää. Tavoitteena on lisäarvon ja sitä kautta merkittävän, arjesta poikkeava kokemuksen tarjoaminen loppuasiakkaalle. (LEO 2013.)

Elämystuotteella tarkoitetaan aineetonta ja / tai konkreettista tuotetta, jonka ostamalla, käyttämällä, kuluttamalla tai kokemalla asiakas voi kokea elämyksiä. Elämystuote on palvelutuotetta korkeammin jalostettu eli räätälöity ja kokonaisvaltaisemmin suunniteltu. Palvelussa on olennaista se, mitä asiakas saa, kun taas elämyksessä keskitytään siihen, miten ja millainen kokemus vieraille luodaan. Elämyksen ollessa omakohtainen kokemustila, sen takaaminen on mahdotonta. Palveluntarjoaja voi vain luoda elämyskokemuksille otollisen ympäristön. (LEO 2013.)

Elämysten ja elämyshakuisuuden esiinnousu etenkin länsimaisissa yhteiskunnissa liittyy laajempaan tuotannon ja kulutuksen rakenteiden muutokseen. Länsimaiset kehittyneet valtiot ovat siirtyneet maatalousvaltaisesta yhteiskunnasta teollisen ja palveluyhteiskunnan kautta elämisyhteiskuntaan, missä elämykset ovat keskeisessä asemassa

olevia hyödykkeitä. Elämystaloudessa kuluttaja maksaa ajasta nauttiakseen sarjasta kokemuksia eli tarjoavan yrityksen “näyttämölle asettamia lavasteita”, jotka on tarkoitettu kulutettavaksi heti ilman varastointia. (Pine & Gilmore 1999: 2.)

Elämystalouteen siirtyminen on ilmentynyt uudenaikaisissa markkinatavoissa, kuluttajakäyttäytymisessä, tuotteissa ja palveluympäristöissä. Elämysteollisuus on tuottanut kuluttajille vapaa-aikaa elävöittäviä palveluja sekä vahvistanut hyvinvointia ja viihtymistä. Elämyksistä on tullut osa arkipäivää, samoin kuin niiden lisääntyvästä tavoittelusta. Elämyksillä pyritään saamaan lisäarvoa ja tyydytystä elämään, kuin myös saavuttamaan ja oppimaan jotain uutta itsestä ja ympäristöstä. Elämyshakuisuus on yksi tämän ajan ilmiö, jonka yksi tärkeä ulottuvuus on halu etsiä jännitystä ja seikkailua. (Perttula 2002, Tarssanen & Kylänen 2009.)

4.4.2 Riskit

Vaara ja riski ovat yleisimmät seikkailuun liitetyt ominaisuudet. Seikkailumatkailun käsitteessä kyse on nimenomaan matkailijan henkilökohtaisista riskeistä, vaikka matkailu on riski aina myös luonnolle ja joissain tapauksissa myös kohdemaan kulttuurille. Seikkailumatkailua on monissa tutkimuksissa lähestytty matkailijan ottamien riskien kautta. Tutkijoita on muun muassa kiinnostanut ihmisten erilainen suhtautuminen riskeihin, kuten esimerkiksi matkailijoiden riskihakuisuus. Siltikään tutkijat eivät ole päässeet yksimielisyyteen siitä, onko olemassa seikkailua ilman riskiä.

Brittiläinen seikkailufilosofi Mortlock (1984) on tutkinut riskien ja osallistujan kompetenssin eli kyvykkyyden suhdetta seikkailussa ja nimennyt neljä seikkailun tasoa. Ensimmäinen taso on *pelejä tai leikkiä*, jolloin toiminnasta ei aiheudu riskiä ja vaativuustaso on matala. Taso kaksi on *seikkailu*, jolloin toiminnan riskit ja vaativuustaso ovat kasvaneet, ja henkilö saa käyttää enemmän kykyjään, mutta hänellä säilyy vielä hyvin kontrolli tilanteeseen, joka tuo jännitystä ja nautintoa. Taso kolme on *ääriseikkailu*, missä toimijan seikkailutilanteen vaatimat tiedot ja taidot ovat äärimmäisellä koetuksella. Jos henkilö onnistuu, huippukokemus on saavutettu, mutta

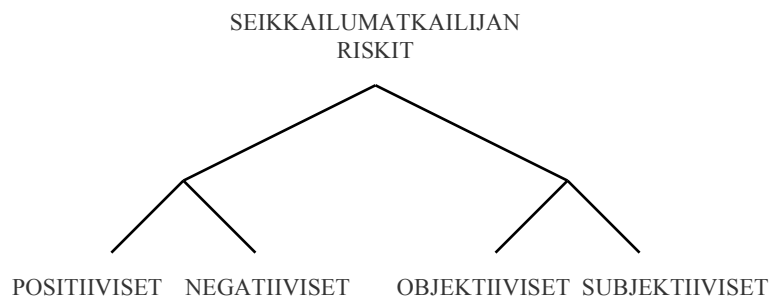
epäonnistumisen riski ja sitä kautta vaara ovat läsnä. Taso neljä on *epäseikkailu*, jossa riskit kasvavat, eikä osallistujalla ole kykyjä enää toimia tilanteessa. Seurauksena ovat negatiiviset tuntemukset, loukkaantuminen ja jopa hengenvaara. (Mortlock 1984, Verhelä 2007: 20.)

Priest (1999) on jälkeempään tarkentanut Mortlockin tasoja kirjoittamalla *seikkailukokemuksen paradigmasta*, johon kuuluu viisi tasoa. Niissä riskien ja kompetenssin määrät vaihtelevat suhteessa toisiinsa Mortlockin mallin mukaisesti. Ensimmäisessä tasossa riskit on pieniä ja kompetenssi korkea, kun taas viidennessä tasossa riskit ovat maksimaaliset ja kompetenssi minimaalinen. Priestin tasot ovat *tutkiminen ja tarkkailu, seikkailu, huippukokemus, epäseikkailu* sekä *järkytys ja katastrofi*.

Seikkailukokemuksen paradigman mukaan riskien ja kompetenssien määrän pitää olla samalla tasolla, jotta saavutetaan seikkailusta haettu huippukokemus. *Negatiivisia* riskit ovat silloin, kun niitä ei voida hallita, ja jotka koetaan uhkana ja vaarana. Kun seikkailijan kompetenssi karttuu, sitä enemmän hän näkee riskit *positiivisena* ja sitä enemmän hän on niitä valmis kohtaamaan. Samalla seikkailija oppii itsestään ja kompetenssistaan, ja kokemuksensa ansiosta hän osaa myös olla ottamatta tiettyjä riskejä. Kokematon virkistysseikkailijamatkailija puolestaan saattaa tiedon puutteen takia ottaa liian isoja riskejä hullunrohkeasti ilman pätevää kompetenssia. Palveluntarjoajan tulisi tällaisessa tapauksessa osata lukea asiakasta ja ottaa vastuu eikä myydä liian vaativaa tuotetta. (Swarbrooke 2003: 70–71; Ward 2008.)

Virkistyseikkailumatkailussa asiakkaat hakeutuvat seikkailusuorituksiin jännityksen, itsensä voittamisen ja riskien vuoksi, mutta he kuitenkin haluavat elämykset turvallisesti. On kyse *riskin paradoksista*, kun yrittäjän tai palvelun tuottajan on vastattava siitä, että toiminta on turvallista, mutta samaan aikaan tarpeeksi jännittävää. Riskitön aktiviteetti taitavalle matkailijalle on tylsä kokemus ilman elämystä. Liian riskialtis aktiviteetti puolestaan voi saada matkailijassa aikaan pelon tunteen sekä muita negatiivisia kokemuksia. Yrityksille onnettomuudet tuovat mahdollisesti lisäkustannuksia, huonoa mainetta sekä vievät luottamusta, joka luonnollisesti haittaa yritystoimintaa. (Verhelä 2007: 22.)

Riskit voidaan erotella myös objektiivisiin eli *todellisiin riskeihin (real risk)* ja subjektiivisiin eli *käsitykseen riskistä (perceived risk)*. Objektiiviset riskit ovat raportoituja todellisia onnettomuuksia jossain tietyssä aktiviteetissa. Ihmiset arvioivat objektiiviset riskit usein väärin. Monia lajeja pidetään paljon riskialttiimpina, kuin ne tilastojen mukaan ovatkaan ja tämä estää heitä osallistumasta niihin. Ihmisten käsitys riskistä ei siis perustu välttämättä faktoihin, vaan olettamukseen ja on tällöin subjektiivista. (Swarbrooke 2003: 71; Ward 2008.) Kuviossa 18 on moniulotteinen looginen käsitejärjestelmä seikkailijamatkailijan riskeistä.

Kuvio 18. Moniulotteinen looginen käsitejärjestelmä riskeistä

Riski- ja *tuntemushakuisuuden* – ei *sensatiohakuisuuden* – (*risk-seeking, sensation seeking*) käsitteillä tässä yhteydessä tarkoitetaan seikkailumatkailijan tarvetta saada adrenaliinia, endorfiinia ja muita aivojen “hyvän olon kemikaaleja” tuottavia aktiviteetteja elämäänsä, jotta tuntee todella elävänsä. (Swarbrooke 2003: 74–77.) Joissakin tapauksissa voidaan käyttää termiä *adrenaliininarkomania*, jos pelkästään äärikokemuksiin hakeutuminen tuottaa elämään sisältöä. Kun riskit vievät äärimmäiseen pisteeseen, “äärireunalle”, on kyse *edgework*-käsitteestä. Se tarkoittaa ihmisen halua kokeilla kuinka lähelle kuolemaa pääsee, mutta josta on silti vielä mahdollisuus perääntyä. (Buckley 2011.)

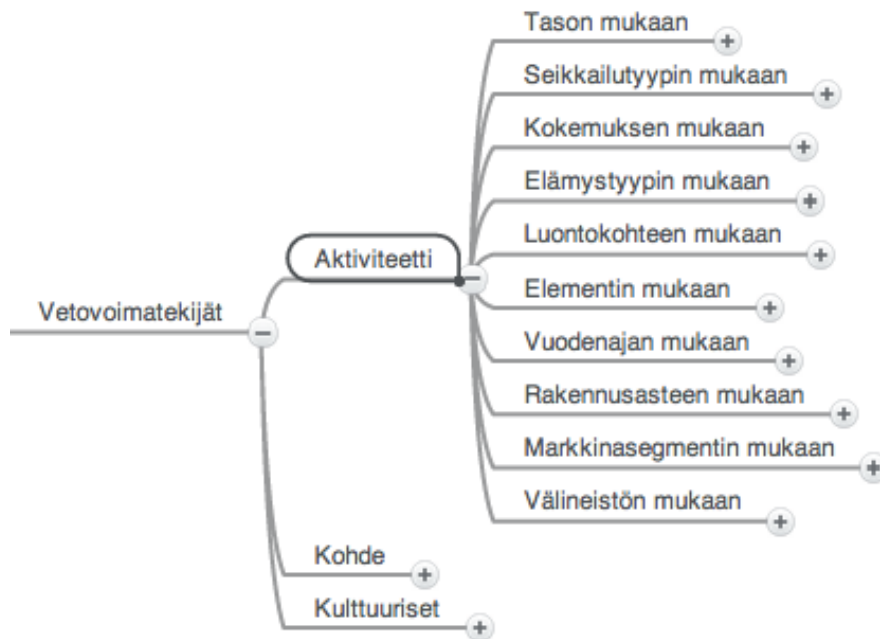
4.5 Seikkailumatkailun aktiviteetit

Tuotelähtöisen lähestymistavan mukaan seikkailumatkailun tärkein komponentti ja vetovoimatekijä on aktiviteetti eli se tuote, mikä saa matkailijan ensisijaisesti liikkeelle. Aktiviteetit vaihtelevat maa- ja aluekohtaisesti luonnon muotojen, ilmaston ja olosuhteiden takia.

Kukaan tutkija ei ole kyennyt antamaan täydellistä listaa seikkailumatkailun aktiviteeteista, koska lajien kirjo on suuri ja alati uudistuva. Tietyistä perusaktiviteeteista ollaan yleisesti samaa mieltä, mutta tarkempi erottelu esimerkiksi aktiviteetin tason eli vaikeusasteen mukaan *pehmeisiin* ja *koviin* eli virkistyksellisiin ja vaativiin seikkailumatkailun aktiviteetteihin jakaa mielipiteitä. Syitä ovat esimerkiksi määritelmän laajuus tai suppeus: onko tietty aktiviteetti ylipäänsä seikkailua vai esimerkiksi puhdasta liikuntaa tai ulkoilua, tai ympäristövastuullinen näkökanta: kuuluuko moottoroitu aktiviteetti luontoon, tai eettinen näkökanta: voiko eläimen tappaminen olla hyväksyttävää seikkailua. Lisäksi useista aktiviteeteista on olemassa suorituspaikan perusteella eri muotoja, esimerkiksi *melonta* voi olla koko perheen virkistysseikkailua avokanootilla rauhallisesti virtaavassa joessa tai kokeneen melojan hurjapäistä taitoa vaativaa seikkailua koskikajakilla isoissa kuohuissa. Jako pehmeisiin ja koviin aktiviteetteihin on myös jossain määrin keinotekoinen, sillä vaikeusasteeseen vaikuttaa aina aktiviteettiin osallistuvan matkailijan kompetenssi, joka tekee aktiviteetin tasosta subjektiivisen ominaisuuden.

Buckleyn (2006b) tutkimuksen mukaan seikkailuaktiviteetit levittäytyvät akselille, jonka toisessa päässä ovat helpot “bulkkituotteet”, joiden käyttöaste on suuri ja joita ostavat matkailijat, joilla on vähäiset taidot. Toisessa päässä ovat puolestaan vaikeat, suuririskiset tuotteet, joita toteutetaan hankalissa olosuhteissa ja joiden asiakkailla on oltava ennestään hyvät taidot sekä osaamista. Näiden kahden ääripään väliin mahtuu valtava joukko suunnittelultaan, kestoltaan, hinnaltaan ja tapahtumapaikoiltaan erilaisia seikkailutuotteita. Buckleyn mukaan seikkailumatkailuaktiviteetit tulisi nähdä siis jatkumona helpoista vaikeisiin sen sijaan, että ne luokiteltaisiin kahteen alalajiin.

Vaikka aktiviteettien jako pehmeisiin ja koviin seikkailulajeihin on alan kirjallisuudessa yleisin kategorisointiperuste, aktiviteetteja voi ryhmitellä muutenkin kuin tason perusteella. Kuviossa 19 on satelliittimalli seikkailumatkailun aktiviteettien ryhmittelyperusteista, joita voivat olla lisäksi muun muassa seikkailutyyppi, kokemus, elämystyyppi, luontokohte, elementti, vuodenaika, rakennusaste, markkinasegmentti ja välineistö.

Kuvio 19. Satelliittimalli seikkailumatkailun aktiviteettien ryhmittelyperusteista

Seikkailutyyppin mukainen jaottelu erottelee aktiviteetit kolmeen alalajiin, perinteiseen, vaativaan ja virkistykseen seikkailumatkailun kolmijaon mukaisesti. Kokemuksen mukainen lajitteluperuste erottelee lajit ryhmiin, joissa tarvitaan huippuosaamista, aiempaa kokemusta, perustaitoa tai pelkkää aloittelijan ohjeistusta, tekemisen lomassa opettelua tai ainoastaan “matkustajana” olemista. Elämystyyppin mukaan jaotellut aktiviteetit ovat joko viihteellisiä, opillisia, esteettisiä tai eskapistisia. Luontokohteen mukainen jaottelu erottelee aktiviteetit esimerkiksi rannikon, vesistön, aavikon, vuoriston, erämaan ja jäätikön perusteella. Elementti tarkoittaa aktiviteettien jaottelua suorituksessa käytettävän olennaisen luonnon elementin, kuten maan, veden tai ilman perusteella. Vuodenajan mukaan aktiviteetit jaotellaan erityisesti kesä- ja talvilajeihin.

Rakennusasteisessa jaottelussa eritellään aito luonnonympäristö, rakennettu luonnonympäristö sekä rakennettu ympäristö. Markkinasegmentin mukainen aktiviteetti- jaottelu käyttää geografisia eli maantieteellisiä tietoja, jotka kertovat muun muassa matkailijoiden kansallisuuden ja asuinpaikan. Demografisia eli väestötieteellisiä tietoja ovat potentiaalisten matkailijoiden ikä, sukupuoli, kieli ja uskonto. Sosioekonomisia luokitteluja voidaan tehdä ammatin, koulutuksen, tulojen sekä vapaa-ajan määrän perusteella. Psykografisia ominaisuuksia ovat puolestaan persoonallisuus, elämäntapa ja harrasteet. Välineistön mukainen jaottelu erottelee aktiviteetit esimerkiksi suorittamisen ja turvallisuuden kannalta oleellisiin ja epäoleellisiin välineisiin ja varusteisiin sekä moottoroituihin ja pelkkää lihasvoimaa vaativiin välineisiin.

Seuraavassa luvussa perehdyn tarkemmin aktiviteettien jaotteluun vaativuustason mukaan. Koska aktiviteettien jako pehmeisiin ja koviin on liian ylimalkainen, otan avuksi aiemmin mainitsemani Matkailun ohjelmajärjestelmien normiston laatiman neljän tason vaativuusohjeistuksen. Luokittelussa käytän esimerkkejä kaikista tutkimusaineistosta löytämistäni seikkailumatkailuaktiviteeteista sekä oman kokemukseni kautta tietooni tulleista aktiviteeteista, jotka sopivat suppean ja laajan seikkailumatkailun määritelmiin eli edustavat vaativaa ja virkistyksestä seikkailumatkailua.

4.5.1 Aktiviteetteja tason mukaan

Matkailun ohjelmajärjestelmien normiston (MoNo 2004) seikkailu- ja elämystoiminnan vaativuustasot, joita sovelletaan kohderyhmän ominaisuudet huomioiden, ovat *helppo*, *normaali*, *vaativa* sekä *erittäin vaativa*. *Helppo* on henkisesti ja / tai fyysisesti helppo suoritus, joka ei vaadi erityistaitoja. *Normaali* on henkistä ja / tai fyysistä ponnistusta vaativa suoritus, joka saattaa vaatia ennen suoritusta opetettavia erityistaitoja. *Vaativa* on henkisiä ja / tai fyysisiä ponnistuksia vaativa melko raskas suoritus, jossa tarvitaan aikaisempaa kokemusta. *Erittäin vaativa* on henkisiä ja / tai fyysisiä ponnistuksia sekä huomattavia erityistaitoja vaativa erittäin raskas suoritus.

Taulukkoon 2 olen koonnut kaksikymmentä esimerkkiä seikkailumatkailun pehmeistä ja kovista kesä- ja talviaktiviteeteista sivulla 50 olleen seikkailumatkailun suppean tai laajan määritelmän mukaisesti. Olen erotellut aktiviteetit tarkemmin edellä mainitun ohjeistuksen perusteella tasoltaan helppoihin, normaaleihin, vaativiin tai erittäin vaativiin. Aktiviteetit ja termien englanninkieliset vastineet olen esitellyt ja luokitellut kattavammin liitteissä 2–5.

Taulukko 2. Seikkailumatkailun aktiviteetteja tason mukaan

Aktiviteetti	Taso	Helppo	Normaali	Vaativa	Erittäin vaativa
Patikointi	Pehmeä	x			
Ratsastus			x		
Kalastus		x			
Melonta (rauhallinen vesistö)				x	
Koskenlasku kumilautalla				x	
Moottorikelkkasafari				x	
Koiravaljakkoajelu		x	x		
Jääkiipeily				x	
Retkiluistelu				x	
Revontuliretki			x		
Maastopyöräily		Kova		x	x
Koskimelonta				x	x
Leijalautailu				x	
Vuori- ja kalliokiipeily					x
Lainelautailu				x	
Vapaa-laskettelu/lautailu				x	x
Vaellus			x	x	x
Luolailu				x	
Laitesukellus				x	x
Liitohyppääminen					x

Pehmeitä aktiviteetteja suoritetaan luonnon aidossa ympäristössä (esim. joki melonnassa), rakennetussa luonnon ympäristössä (esim. pitkospuut patikkaretkellä) tai täysin rakennetussa ympäristössä (esim. aaltoallas tai tuulitunneli). Kaikkia pehmeitä aktiviteetteja yhdistää virkistävyyttä, ainakin kohtalainen seikkailullisuus, mutta kuitenkin jopa suuri elämyksellisyys. Oletuksena pehmeille aktiviteeteille on helppo ja turvallinen suoritusympäristö, missä aktiviteetti toteutetaan yleensä ohjelmapalveluyrityksen järjestämänä ja oppaan ohjaamana. Pehmeisiin aktiviteetteihin voi osallistua pelkkänä passiivisena matkustajana ilman suurempaa fyysistä suoritusta

(esim. koiravaljakkokyyditys tai jäänmurtajaristeily) tai pienellä fyysisellä, mutta riskittömällä panostuksella (esim. kalastus ja soutelu). Näitä aktiviteetteja voi kutsua vaatimustasoltaan helpoiksi.

Kun aktiviteettiin osallistuminen edellyttää ainakin jossain määrin omien fyysisten ja henkisten resurssien käyttöä sekä tekniikan opettelua ja neuvojen kuuntelua, voidaan vaatimustasoa pitää normaalina. Esimerkiksi ratsastus, melominen ja moottorikelkalla ajaminen onnistuu taitamattomiltakin opettelun kautta, mutta riskit loukkaantua ovat jo suuremmat kuin helpoissa aktiviteeteissa. Suoritusympäristöllä on suuri merkitys aktiviteetin tason helppouteen tai vaativuuteen. Esimerkiksi oppaiden ohjaamana ohjelmopalveluna jääkiipeily vaatii vain kokeilemisen halua ja liikunnallisuutta ammattilaisten huolehtiessa turvallisuudesta, jolloin se kuuluu pehmeisiin aktiviteetteihin normaalilla vaativuustasolla. Sama aktiviteetti jäisellä vuoren seinällä oman taidon varassa on puolestaan vaativaa tai erittäin vaativaa kovaa seikkailu- matkailuaktiviteettiä.

Kovien aktiviteettien ominaispiirteisiin kuuluu suoritus aidossa luonnonympäristössä, jota matkailijan täytyy osata tulkita, hyvät ja asianmukaiset varusteet ja välineet sekä tietoisuus riskeistä ja varautuminen odottamattomiin tilanteisiin. Kovien aktiviteettien suorittaminen palkitsee matkailijan elämyksillä sekä monilla muilla tuntemuksilla, jotka saattavat olla matkailijalle jopa tärkein tavoite elämässä.

Vaativissa aktiviteeteissa matkailijalla täytyy olla kokemusta sekä fyysistä kuntoa. Esimerkiksi koskimelajan täytyy osata lukea koskea etukäteen, jotta osaa valita oikean reitin. Hänen tulee myös tietää kuinka toimia silloin kun kajakki kääntyy ja vie melojan ylösalaisin veden alle. Leijalautailijalla tulee olla testatut ja ehjät välineet sekä koulutus käytynä ennen seikkailuaktiviteettiin osallistumista.

Erittäin vaativien aktiviteettien kuten äärimmäisen jyrkkien ja petollisten vuoren seinämien laskeminen tai syviin ahtaisiin luolastoihin sukeltaminen vaatii matkailijalta ammattimaista osaamista sekä parasta mahdollista kalustoa. Näihin suorituksiin valmistaudutaan jo hyvissä ajoin niin fyysisesti kuin henkisesti. Erittäin vaativien

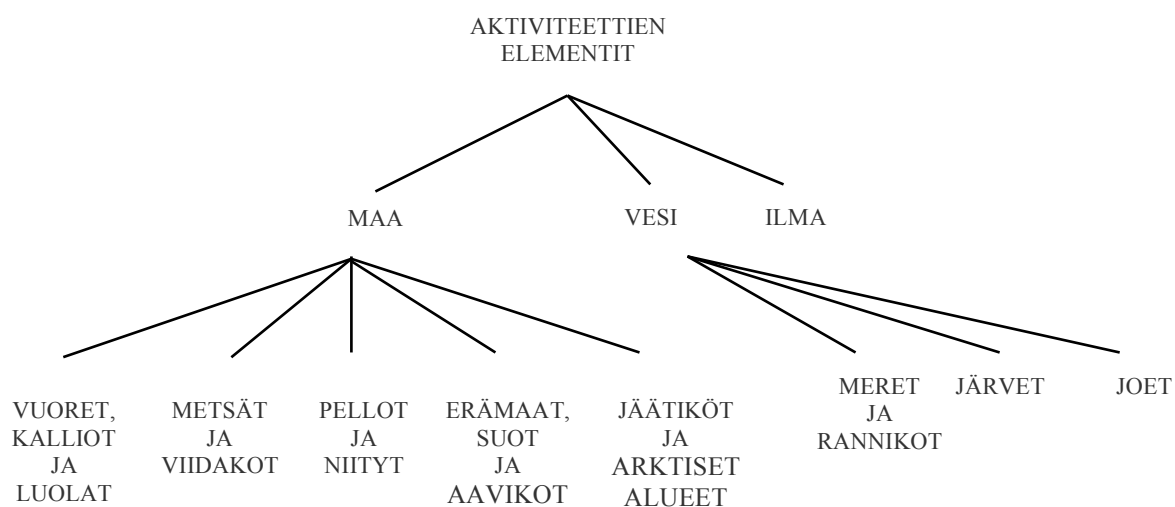
aktiviteettien suorittajat tietävät ottavansa jopa kuoleman riskin, mikä tarkoittaa erityistä asennoitumista elämään.

4.5.2 Aktiviteetteja elementin ja luontokohteen mukaan

Beedie (2003) erottelee seikkailumatkailusta viisi luonnonympäristöä – aavikko, meri, arktiset alueet, vuoret ja viidakko – joiden mukaan jaottelee aktiviteetit. Tässä jaottelussa on epäloogisuuksia, kuten esimerkiksi järvien, jokien ja metsien puuttuminen. Luontokohteen mukainen jaottelu olisi kattavampi, jos jako tehtäisiin vaikkapa erottelulla vuoret, kalliot ja luolat, metsät ja viidakot, pellot ja niityt, erämaat, suot ja aavikot, jäätiköt ja arktiset alueet sekä vesistöt. Koska ilmassa tapahtuvat aktiviteetit jäävät edellä mainitusta kategorisoinnista kokonaan ulos, on mielekkäämpää käyttää pääjaotteluperusteena *elementtiä* luonnonkohteen asemesta.

Peruselementtejä aktiviteeteissa ovat maa, ilma ja vesi (ks. esim. Pomfret 2004). Näitä ei yleensä kategorisoida tarkemmin, jolloin oletuksena on, että muun muassa luolissa, vuorilla ja kallioilla suoritettavat aktiviteetit luetaan kuuluvaksi maa-elementtiin. Sama pätee jäällä suoritettaviin aktiviteetteihin, koska ne tapahtuvat “kiinteällä” pinnalla eikä niissä ole vesiaktiviteettien riskejä. Käytän siis elementtejä yläkäsitteinä, jotka jaottelen luonnonkohteiden mukaan alakäsitteisiin.

Kuviossa 20 on looginen käsitejärjestelmä seikkailumatkailun esimerkkiaktiviteeteista elementin ja luontokohteiden mukaan jaoteltuna. Taulukkoon 3 olen koonnut aikaisemmin käyttämiäni kahtakymmentä esimerkkiä seikkailumatkailun pehmeistä ja kovista aktiviteeteista sekä niiden suorituksen kannalta oleelliset elementit ja luontokohteet.

Kuvio 20. Looginen käsitejärjestelmä aktiviteeteista elementin mukaan

Useissa aktiviteeteissa suorittamiseen vaikuttaa useampia elementtejä, joita tulee osata käyttää osana suoritusta. Joissakin tapauksissa vallitseva elementti onkin aivan muuta, kuin kategorian perusteella, esimerkiksi leijalautailu lokeroidaan yleensä vesiaktiviteetteihin, vaikka ensisijainen elementti lajissa on tuuli ja talvella puolestaan tuuli ja lumi. Lisäluokituksen voisikin tehdä elementtiin liittyvän luonnon olosuhteen mukaan, jolloin mukaan saataisiin tuuli, aallot, kosket, virtaukset ja niin edelleen.

Luontokohteissa huomioitavaa on, että sen määrittää aktiviteetin taso. Esimerkiksi pehmeää moottorikelkka- ja koiravaljakkoajelua suoritetaan yleensä metsissä, lumisilla pelloilla sekä meren ja järven jäällä. Kun taso on kova, suoritus tapahtuu karummissa ja haastavammissa olosuhteissa kuten jäätiköillä ja arktisilla alueilla. Jos maastopyöräilyssä suoritus on pehmeää, ei paikkana voi olla vaikeakulkuinen metsä, viidakko tai vuoristo vaan helppo metsä- tai niittypolku.

Kun aktiviteetti on pehmeää ja sitä suoritetaan kuitenkin kovissa olosuhteissa, kuten melontaa, moottorikelkka- ja koiravaljakkoajelua arktisilla alueilla tai patikointia syvällä viidakossa, on kyseessä uuden ajan perinteinen seikkailumatkailu eli

tutkimusmatkailu. Matkailijat viedään karuihin ja riskialttiisiin olosuhteisiin, mutta fasilitteetit ja henkilökunta ovat niin hyviä, ettei todellista riskiä ole.

Taulukko 3. Seikkailumatkailun aktiviteetteja elementin ja luontokohteen mukaan

Aktiviteetti	Taso	Elementti	Luontokohte
Patikointi	Pehmeä	Maa	Metsä, viidakko, pelto, niitty, erämaa, suo
Ratsastus		Maa, vesi	Metsä, pelto, niitty, erämaa, arktinen alue, rannikko
Kalastus		Vesi	Meri, järvi, joki
Melonta (rauhallinen vesistö)		Vesi	Meri, järvi, joki
Koskenlasku kumilautalla		Vesi	Joki
Moottorikelkkasafari		Maa	Metsä, pelto, niitty, erämaa, meri ja järvi jäätyneenä
Koiravaljakkoajelu		Maa	Metsä, pelto, niitty, erämaa, meri ja järvi jäätyneenä
Jääkiipeily		Maa	Kallio
Retkiluistelu		Maa	Meri, järvi jäätyneenä
Revontuliretki		Maa	Metsä, pelto, niitty, erämaa, arktinen alue
Maastopyöräily		Kova	Maa
Koskimelonta	Vesi		Joki
Leijalautailu	Vesi, maa		Meri ja rannikko, järvi, arktinen alue, meri ja järvi jäätyneenä, pelto talvella
Vuori- ja kalliokiipeily	Maa		Vuori, kallio, jäätikkö
Lainelautailu	Vesi		Meri ja rannikko
Vapaalaskettelu/lautailu	Maa		Vuori, kallio
Vaellus	Maa		Vuori, kallio, metsä, viidakko, suo, erämaa, aavikko, jäätikkö, arktinen alue
Luolailu	Maa		Luola
Laitesukellus	Vesi		Meri, järvi
Liitohyppääminen	Ilma		Ilma (tarkkuusliitohyppäämisessä kallio)

Seikkailumatkailun aktiviteettien pääelementit ja luonnonkohteet pysyvät samoina, mutta uusia attraktioita löydetään koko ajan. Esimerkiksi National Geographic -lehden verkkosivujen seikkailumatkailuportaaliissa (ks. National Geographic 2014) on koottu 20 kaikkien aikojen parasta klassista seikkailumatkailukohdetta ja 20 uutta hiljattain löytynyttä kohdetta. Kaikkien aikojen vuoristokohteita ovat muun muassa Patagonia

Chilessä, Chamonix Ranskassa ja tietenkin Mount Everest Nepalissa. Suosittuja meri- ja rannikkoalueita ovat Indonesian Bali, Egyptin Punainenmeri ja Australian Iso valliriutta. Arktisia seikkailukohteita ovat muun muassa Grönlannin, Islannin ja Huippuvuorten jäätiköt.

5 POHDINTAA

Tämän tutkimuksen tavoite oli selventää seikkailumatkailun käsitettä ja koostumusta, kerätä seikkailumatkailun aktiviteetteja sekä kategorisoida niitä käyttämällä terminologian teorian systemaattista käsiteanalyysia ja sen työkaluja. Tutkimani ilmiö oli laaja ja abstrakti, mutta käsiteanalyysin avulla oli mahdollista kuvata ja järjestää lähdeaineiston sisältöä ymmärrettävämpään muotoon. Tulokseksi sain myös ilmiötä kuvaavia käsitejärjestelmiä ja kategorioita.

Analyysin tulokset osoittivat, että yhtä ainoaa oikeaa polkua matkailun yläkäsitteestä seikkailumatkailun alakäsitteeseen ei ole. On useita eri näkökulmia, joista käsitteitä voi tarkastella. Ylä- ja alakäsitteiden paikat eivät ole vakiintuneet eikä hierarkkisuus ole aina johdonmukainen. Koska matkailu on inhimillistä toimintaa, johon vaikuttavat matkailijan henkilökohtaiset olosuhteet, asenteet ja kokemukset, osa seikkailumatkailun käsiteanalyttistä tutkimista on abstraktia ja häilyvää.

Matkailun motivaatio osoittautui yhdeksi tutkielman tärkeimmäksi käsitteeksi. Motivaatio, joka muodostuu työntö- ja vetovoimatekijöistä, ohjailee matkalle aikovan motiiveja. Lähdeaineiston perusteella seikkailumatkailun olennaisimmat työntövoimatekijät ovat emotionaalisia, joista erityisesti korostuvat elämyksen ja riskien käsitteet.

Seikkailumatkailu on yksi vapaa-ajanmatkailun muoto, jonka halutaan tuottavan ennen kaikkea elämyksiä ja uusia kokemuksia. Kun seikkailumatkailun käsite on rikastunut, samalla tarkoite on käynyt epäselvemmäksi ja määrittely vaikeutunut. Post-modernien ihmisten suhtautuminen luontoon, omaan itseen ja elämään yleensä vaikuttaa myös seikkailumatkailun määrittelemiseen. Seikkailumatkailu muuttuu tai on pakotettu muuttumaan trendien ja ihmisten matkustusmotiivien myötä. Seikkailun käsite on alkanut sekoittumaan elämyksen käsitteeseen, jolloin seikkailun perinteinen tarkoite jännittävästä ja riskialttiista liikunnallisesta kokemuksesta on alkanut hämärtyä. Seikkailu on subjektiivinen kokemus eli viimekädessä ihmismielen kehittämä olotila, joka koetaan, kun seikkailuun liitetyt käsitepiirteet toteutuvat.

Perinteisesti ymmärretyn seikkailumatkailun taitoa vaativien ja adrenaliinia tuottavien aktiviteettien rinnalle on noussut henkisempiä, aivoja stimuloivia matkailutuotteita, jotka voivat olla eri kulttuureihin tutustumista, kulinaristisia nautintoja tai luonnon-suojelua. Samalla niche-matkailun tuotteiden rajat ovat muuttuneet epämääräisemmiksi. Seikkailumatkailijat haluavat edelleen pois omalta mukavuusalueeltaan, mutta yhä enemmän kokeakseen aitoutta, palatakseen juurilleen ja löytääkseen itsensä. Tämän ei pitäisi ainoastaan kasvattaa asiakassegmenttiä ja rahavirtaa vaan myös auttaa köyhempiä paikalliskulttuureita ja edistää kestäväää kehitystä. Seikkailumatkailun käsitteen määrittely jää siis nykyisen tarkoitteen mukaan vaillinaiseksi, jos se pidetään suppeassa perinteisessä muodossa. Määritelmää on laajennettava tai sen rinnalla on pidettävä toista laajempaa versiota, joka voidaan mieltää seikkailumatkailun moderniksi koulukunnaksi.

Matkailukohteiden ja seikkailuaktiviteettien valikoima on rajaton. Kirjallisuudessa mainitaan tiettyjä perusaktiviteetteja, joiden kuulumisesta seikkailumatkailuun tutkijat ovat samaa mieltä. Nämä perusaktiviteetit ovat fyysisiä ja henkisiä voimavaroja vaativia liikunnallisia suorituksia, joihin liittyy terveydellisten riskien huomiointi ja kokeminen. Perinteisen käsityksen mukaan seikkailuun täytyy kuulua riskejä, jotta saavutetaan seikkailusta haettu huippukokemus.

Aktiviteettien kategorisointeja ja standardisointeja ei ole juurikaan tehty muuta kuin tason perusteella pehmeisiin ja koviin, vaikka analyysin mukaan eri tapoja olisi lukuisia. Jako tason mukaan on osittain keinotekoinen, sillä vaikeusasteeseen vaikuttaa aina aktiviteettiin osallistuvan matkailijan kompetenssi sekä suoritusympäristö. Aktiviteettien luokittelu elementin ja luontokohteen mukaan laajentaa näkökulmaa ja vastaa matkailun kannalta oleelliseen kysymykseen, missä aktiviteettia suoritetaan.

Seikkailumatkailun käsitteen muuttuminen ja tuotteiden lisääntyminen on entisestään kasvattanut standardisoimatonta termiviidakkoa. Suomessa seikkailumatkailutuotteilla on vastineettomia englanninkielisiä termejä, mikä vaikeuttaa matkailun erikoiskielen ymmärtämistä. Ymmärrettävyyttä haittaavat myös termin ja käsitteen välisistä suhteista etenkin synonymia ja polysemia, jotka ovat tyypillisiä ilmiöitä uusilla nopeasti

kehittyvillä aloilla. Seikkailumatkailun termistön tutkiminen ja uusien termien sijoittaminen matkailun kenttään olisivatkin seuraavat luontevat tutkimusaiheet, joiden pohjana voisi käyttää tutkimustulostani seikkailumatkailun muodoista ja motivaatiosta.

LÄHTEET

Teorialähteet

- Durán-Munoz, Isabel (2011). Managing polysemy in the adventure tourism discourse with Frame Semantics. [online]. [Lainattu 5.5.2014]. Saatavilla: <http://tia2011.crim.fr/tia2011/Workshop-Proceedings/pdf/TIAW17.pdf>
- Eskola, Jari & Juha Suoranta (1998). *Johdatus laadulliseen tutkimukseen*. Tampere: Vastapaino.
- Haarala, Risto (1981). *Sanastotyön opas*. Helsinki: Valtion painatuskeskus.
- HarmoNET = The Harmonisation Network for the Exchange of Travel and Tourism Information (2014) [online]. [Lainattu 7.5.2014]. Saatavilla: <http://euromuse.harmonet.org/>
- Häkkinen, Kaisa (1994). *Kielitieteen perusteet*. Helsinki: Suomalaisen Kirjallisuuden Seura.
- Nuopponen, Anita (1999). Mihin terminologian teoriaa ja menetelmiä voidaan hyödyntää? Teoksessa: Kaisa Kuhmoinen (toim.). *Toimikunnista termi-talkoisiin — 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus. 91–92.
- Nuopponen, Anita (2003). Käsitemuotojen asiantuntijan työvälineenä. Teoksessa: Merja Koskela & Nina Pilke (toim.). *Kieli ja asiantuntijuus. AFinLA-vuosikirja*. Suomen soveltavan kielitieteen yhdistyksen julkaisuja no 61. [online]. Jyväskylä. [Lainattu 4.11.2013]. 13–24. Saatavilla: http://lipas.uwasa.fi/~atn/papers/artikkelit/LinkedDocuments/Nuopponen_asiantunt_Afinla2003.pdf
- Nuopponen, Anita (2004). Teetä ja terminologiaa. Teoksessa: Merja Koskela & Nina Pilke (toim.). *Erikoiskielet ja käännteoria. VAKKI-symposiumi XXIV*. Vaasan yliopiston käännteorian ja ammattikielten tutkijaryhmän julkaisu 31. [online]. Vaasa. [Lainattu 15.10.2013]. 222–232. Saatavilla: http://lipas.uwasa.fi/~atn/papers/artikkelit/LinkedDocuments/Nuopponen_Teeta_Vakki04.pdf
- Nuopponen, Anita (2009). Käsitemuotoja käsitteanalyysistä. *Käännteoria, ammattikielien ja monikielisyys. VAKKI-symposiumi XXXVI*. [online]. Vaasa. [Lainattu 15.10.2013]. 308–319. Saatavilla: http://www.vakki.net/publications/2009/VAKKI2009_Nuopponen.pdf
- Nuopponen, Anita (2012). *Terminologinen tutkimus tieteellisenä tutkimuksena*. [online]. [Lainattu 15.10.2013]. Saatavana rajoitetusti Terminologiset tutkimusmenetelmät -kurssin Moodle-alustalta.

- Nykänen, Olli (1999). Kuinka piirrän käsitejärjestelmiä. Teoksessa: Kaisa Kuhmoinen (toim.). *Toimikunnista termitalkoisiin — 25 vuotta sanastotyön asiantuntemusta*. Helsinki: Tekniikan Sanastokeskus. 29–42.
- ONKI = Ontologiakirjastopalvelu (2014) [online]. [Lainattu 7.5.2014]. Saatavilla: <http://onki.fi/fi/>
- Puusa, Anu (2008). Käsiteanalyysi tutkimusmenetelmänä. *Premissi* [online]. 2008: 4 [Lainattu 24.10.2013], 36–42. Joensuun yliopisto. Saatavilla: http://www.academia.edu/3310906/Kasiteanalyysi_tutkimusmenetelmana
- Rinkinen, Terhi (1997). Luontomatkoilukäsitteiden prototyypillisyyttä etsimässä. Teoksessa: *Kestävä matkailu*. Kestävän matkailun julkaisuja 1. Matkailun osaamiskeskus ja Matkailun verkostoyliopisto. Savonlinna: Joensuun yliopisto. 89-94.
- Seppälä, Katri & Eero Hyvönen (2014). *Asiasanaston muuttaminen ontologiaksi. Yleinen suomalainen ontologia esimerkkinä Finnonto-hankeen mallista* [online]. [Lainattu 14.5.2014]. Saatavilla: <http://www.seco.tkk.fi/publications/submitted/seppala-hyvonen-finnonto-2014.pdf>
- Shilova, Ekaterina (2013). *LSP of tourism and its lexicographic description* [online]. [Lainattu 23.1.2014]. Saatavilla: https://lsp2013.univie.ac.at/fileadmin/user_upload/k_lsp2013/LSP2013_Presentations/DOM/DOM02_Shilova.pdf
- TSK = Tekniikan Sanastokeskus r.y. (toim.) (1989). *Sanastotyön käsikirja. Soveltavan terminologian periaatteet ja työmenetelmät*. Jyväskylä: Gummerrus Kirjapaino Oy.
- TSK = Sanastokeskus TSK ry (2006). *Terminologian sanasto* [online]. [Lainattu 23.3.2014]. Saatavilla: http://www.tsk.fi/tiedostot/pdf/Terminologian_Sanasto.pdf
- TSK = Sanastokeskus TSK ry (2014) [online]. [Lainattu 7.5.2014]. Saatavilla: <http://www.tsk.fi>
- TTP = Tieteen kansallinen termipankki (2014) [online]. [Lainattu 7.5.2014]. Saatavilla: <http://tieteentermipankki.fi/wiki/Termipankki:Etusivu>
- Tuomi, Jouni & Anneli Sarajärvi (2002). Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Jyväskylä: Tammi.
- Vilkamaa-Viitala, Marjatta (2005). Vieraita kieliä sanojen takana. *Kielikello* [online]. 2005: 2 [Lainattu 3.7.2014]. Helsinki: Kotimaisten kielten keskus. Saatavilla: <http://www.kielikello.fi/index.php?mid=2&pid=11&aid=1569>

Aineistolähteet

- Aho, Seppo (2007). Elämystalouden tienraivaaja. *Kide* [online]. 2007: 6 [Lainattu 4.10.2013], 8-10. Saatavilla: <http://www.ulapland.fi/loader.aspx?id=e3325559-83b1-490b-baf5-9bf23b31417f>
- ATTA = Adventure Travel Trade Association (2013). *Adventure tourism market study 2013* [online]. [Lainattu 18.10.2013]. Saatavilla: <http://files.adventuretravel.biz/docs/research/adventure-tourism-market-study-2013-web.pdf>
- Beedie, Paul (2003). Adventure Tourism. Teoksessa: Simon Hudson (toim.). *Sport and Adventure Tourism*. New York: The Haworth Hospitality Press. 203–236.
- Bhatia, A.K. (2006). *The business of tourism. Concepts and strategies* [online]. Delhi: Sterling Publishers Private Limited, [Lainattu 8.2.2014]. Saatavilla osittain: <http://books.google.com/>
- Borg, Pekka, Elina Kivi & Minna Partti (2002). *Elämyksestä elinkeinoksi. Matkailusuunnittelun periaatteet ja käytäntö*. Juva: WSOY.
- Buckley, Ralf (2006a). *Adventure Tourism* [online]. UK: CAB International, [Lainattu 5.3.2014]. Saatavilla osittain: <http://books.google.com/>
- Buckley, Ralf (2006b). Adventure tourism products. Price, duration, size, skill, remoteness. *Tourism Management* [online]. 2007: 28 [Lainattu 17.3.2014], 1428-1433. Saatavilla rajoitetusti <http://www.sciencedirect.com>
- Buckley, Ralf (2011). Rush as a key motivation in skilled adventure tourism. Resolving the risk recreation paradox. *Tourism Management* [online]. 2012: 33 [Lainattu 24.9.2013], 961-970. Saatavilla rajoitetusti <http://www.sciencedirect.com>
- Cater, Carl I. (2004). Playing with risk? Participant perceptions of risk and management implications in adventure tourism. *Tourism Management* [online]. 2006: 27 [Lainattu 22.4.2013], 317–325. Saatavilla rajoitetusti <http://www.sciencedirect.com>
- Csikszentmihalyi, Mihaly (1990). *Flow. The psychology of optimal experience*. New York: Harper & Row.
- Degerman, Patrick & Panu Pohjola (2002). *Sinustako seikkailija? Seikkailun lajiopas*. Helsinki: Edita Publishing Oy.
- Easto, Paul & Caroline Warburton (2010). *Adventure tourism in Scotland. Market analysis report* [online]. [Lainattu 2.3.2014]. Saatavilla: <http://wild-scotland.org.uk/wp-content/uploads/2010/12/TIG-report.pdf>

- Eskelinen, Maija-Liisa (2011). *Älykkään elämyssysteemin johtaminen. Elämysten orkesterointi*. C: Oppimateriaalia – Study Materials 12 [online]. Mikkeli: Mikkelin ammattikorkeakoulu [Lainattu 4.10.2013]. Saatavilla: http://www.mamk.fi/instancedata/prime_product_julkaisu/mamk/embeds/mamkwwwstructure/14231_1473-URNISBN9789515883131.pdf
- Fossi, Ritva & Sanna Jokinen (1997). *Mitä on seikkailukasvatus? Katsaus seikkailukasvatuksen perusteisiin* [online]. Kasvatustieteen pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto [Lainattu 8.5.2014]. Saatavilla: http://www.outwardbound.fi/tiedostot/Kirjallisuus/Mita_on_seikkailukasvatus.pdf
- Heinäluoto, Rami (2005). Ohjelmapalveluja Suomessa. Teoksessa: *Matkailun vuosikirja 2005*. Helsinki: Edita Prima Oy. 49-61.
- Heitmann, Sine (2011). Tourist behaviour and tourist motivation. Teoksessa: Peter Robinson, Sine Heitmann & Dr Peter Dieke (toim.). *Research themes for tourism* [online]. CAB International [Lainattu 19.2.2014], 31–44. Saatavilla: stdb.hnue.edu.vn/portal/books/download.php?key=119
- Hemmi, Jorma (2005). *Matkailu, ympäristö, luonto*. Osa 1. Jyväskylä: Gummerus kirjapaino Oy.
- Hudson, Simon (toim.) (2003). *Sport and adventure tourism*. New York: The Haworth Hospitality Press.
- Järviluoma, Jari (2006). *Turistin luonto. Tutkimus luonnon merkityksestä matkailun vetovoimatekijänä neljässä Lapin matkailukeskuksessa*. Acta Universitatis Lapponiensis 96. Rovaniemi: Lapin yliopisto.
- Komppula, Raija & Matti Boxberg (2002). *Matkailuyrityksen tuotekehys*. Helsinki: Edita.
- Kostiainen, Auvo (2006). Yksilöitä ja suuria joukkoja: matkailun historialliset muutostekijät. *Muuttuva matkailu. Tietoa matkailusta ja matkailuelinkeinosta. Kulttuurilla vetoa matkailuun* [online]. 2006: 3–4 [Lainattu 22.1.2014], 6–12. Saatavilla: http://epublications.uef.fi/pub/urn_nbn_fi_uef-20100069/urn_nbn_fi_uef-20100069.pdf
- Kostiainen, Auvo, Janne Ahtola, Leila Koivunen, Katariina Korpela & Taina Syrjämaa (2004). *Matkailijan ihmeellinen maailma. Matkailun historia vanhalta ajalta omaan aikaamme*. Suomalaisen Kirjallisuuden Seuran Toimituksia. Helsinki.
- Kurki, Leena (2008). *Innostava matkailu. Sosiokulttuurinen innostaminen ja vapaa-aika*. Helsinki: Finn Lectura.

- Lassila, Hilikka (2002). *Elämyksillä tuloksiin*. Kuopio: Savonia-ammattikorkeakoulun kuntayhtymä.
- LEO = Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus (2013) [online]. [Lainattu 28.11.2013]. Ei enää saatavilla: <http://leofinland.fi/index.php?name=Content&nodeIDX=166>
- Marson, Duncan (2011). From mass tourism to niche tourism. Teoksessa: Peter Robinson, Sine Heitmann & Dr Peter Dieke (toim.). *Research themes for tourism* [online]. CAB International [Lainattu 19.2.2014], 1–15. Saatavilla: stdb.hnue.edu.vn/portal/books/download.php?key=119
- MoNo = Imatran Seudun Kehitystyö Oy (2004). *Matkailun ohjelmapalvelujen normisto. Seikkailu- ja elämystoiminta kaupallisina ohjelmapalvelutuotteina* [online]. [Lainattu 6.3.2014]. Saatavilla: <http://www.kehy.fi/filebank/229-KKseikkailu.pdf>
- Mortlock, Colin (1984). *The Adventure Alternative* [online]. Cumbria: Cicerone Press Limited, [Lainattu 8.4.2014]. Saatavilla osittain: <http://books.google.com/>
- National Geographic (2014). *Ultimate Adventure Bucket List 2014* [online]. [Lainattu 10.4.2014]. Saatavilla: <http://adventure.nationalgeographic.com/adventure/>
- National Geographic Expeditions (2014) [online]. [Lainattu 17.5.2014]. Saatavilla: <http://www.nationalgeographicexpeditions.com/>
- Nodland, Helen (2005). *Adventure travel. A lifestyle specialist course* [online]. TheTravelInstitute, [Lainattu 2.3.2014]. Saatavilla: <http://www.thetravelinstitute.com/pdf/LS%20Adventure%20Travel.pdf>
- OED = Beaver, Allan (2012). *Oxford dictionary of travel and tourism* [online]. [Lainattu 9.12.2013]. Oxford University Press. Saatavilla: <http://www.oxfordreference.com.proxy.tritonia.fi/view/10.1093/acref/9780191733987.001.0001/acref-9780191733987>
- Pageot, Nicole (2011). *Trend Analysis. Adventure Tourism in New Zealand* [online]. [Lainattu 30.5.2014]. Saatavilla: <https://atrium.lib.uoguelph.ca/xmlui/handle/10214/2645>
- Perttula, Juha (2002). Kiintopisteitä, ydinteemoja ja prototyyppejä. Luonnos matkailun ja matkailuelämyksen psykologiaksi. Teoksessa: Jarkko Saarinen (toim.). *Elämys: teollisuutta, taloutta vai jotakin muuta?* Rovaniemi: Lapin yliopisto. 41-51.

- Perttula, Juha (2007). Ihminen matkustaa, mutta miksi? Teoksessa: Mika Kylänen (toim.). *Articles on Experiences* [online]. Rovaniemi: Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus [Lainattu 28.11.2013], 62–79. Saatavilla: <http://www.leofinland.fi/wp-content/uploads/2014/06/Articles-on-Experiences.pdf>
- Pine, Joseph & James Gilmore (1999). *The experience economy. Work is theatre & every business a stage*. Boston: Harvard Business School Press.
- Priest, Simon & Michael A. Gass (2005). *Effective leadership in adventure programming* [online]. Human Kinetics Publishers, [Lainattu 18.4.2014]. Saatavilla osittain: <http://books.google.com/>
- Saarinen, Jarkko (2002). “Elämyksiä, elämyksiä, elämyksiä”: lyhyt johdatus elämystalouteen ja –tutkimukseen. Teoksessa: Jarkko Saarinen (toim.). *Elämys: teollisuutta, taloutta vai jotakin muuta?* Rovaniemi: Lapin yliopisto. 5-16.
- Saarinen, Jarkko & Jari Järviluoma (toim.) (1996). *Luonto virkistys- ja matkailuympäristönä*. Rovaniemi: Metsäntutkimuslaitos.
- Sung, Heidi, Alastair Morrison & Joseph O’Leary (2000). Segmenting the Adventure Travel Market by Activities. From the North American Industry Providers’ Perspective. *The Journal of Travel & Tourism Marketing* [online]. 2000: 9(4) [Lainattu 7.11.2013], 1–20. Saatavilla: <http://citeseerx.ist.psu.edu/viewdoc/download?doi=10.1.1.203.3208&rep=rep1&type=pdf>
- Swarbrooke, John, Colin Beard, Suzanne Leckie & Gill Pomfret (2003). *Adventure tourism: the new frontier*. Oxford: Elsevier Science Ltd.
- Tarssanen, Sanna & Mika Kylänen (2009). Elämys – mikä se on? Teoksessa: Sanna Tarssanen (toim.). *Elämystuottajan käsikirja* [online]. Rovaniemi: LEO Lapin elämysteollisuuden osaamiskeskus [Lainattu 26.11.2013], 1-23. Saatavilla: [http://87.108.50.97/relis/REL_LIB.NSF/0/04BF71151EF96086C225763300257188/\\$FILE/elamystuottajan-kasikirja.pdf](http://87.108.50.97/relis/REL_LIB.NSF/0/04BF71151EF96086C225763300257188/$FILE/elamystuottajan-kasikirja.pdf)
- TEM = Työ- ja elinkeinoministeriö (2013). *Matkailun alueelliset tulo- ja työllisyys selvitykset – suositus käytettävistä määritelmistä ja luokituksista* [online]. [Lainattu 26.3.2014], Saatavilla: http://www.tem.fi/files/36877/Matkailun_alueellisten_TT-selvitysten_suosituksiset.pdf
- Tilastokeskus (2013) [online]. [Lainattu 28.1.2014]. Saatavilla: <http://www.stat.fi/meta/kas/matkailu.html>

- Tuohino, Anja & Kati Pitkänen (2002). Elämyksen representaatiot matkaesitteissä – esimerkkinä talvinen Itä-Suomi. Teoksessa: Jarkko Saarinen & Jari Järviluoma (toim.). *Luonto matkailukohteena: virkistystä ja elämyksiä luonnosta*. Rovaniemi: Metsäntutkimuslaitoksen tiedonantoja 866. 27–44.
- UNWTO = The World Tourism Organization (2010) [online]. [Lainattu 28.1.2014]. Saatavilla: <http://www2.unwto.org/>
- Veijola, Soile (toim.) (2013). Matkailututkimuksen lukukirja. Rovaniemi: Lapin yliopistokustannus.
- Verhelä, Pauli & Pekka Lackman (2003). *Matkailun ohjelmapalvelut: matkailuelämyksen tuottaminen ja toteuttaminen*. Porvoo: WSOY.
- Verhelä, Pauli (2007). *Matkailun ohjelmapalveluiden turvallisuus*. Helsinki: WSOY.
- Vesterholm, Meri (2007). *Miksi liikuntamatkalle? Laadullinen tutkimus liikuntamatkailijoiden liikunta- ja liikuntamatkailumotiiveista* [online]. Liikuntapedagogiikan pro gradu –tutkielma. Jyväskylän yliopisto [Lainattu 22.5.2014]. Saatavilla: <https://jyx.jyu.fi/dspace/handle/123456789/18431>
- Vuoristo, Kai-Veikko (1998). *Matkailun muodot*. Helsinki: WSOY.
- Vähätalo, Liisi & Matti Ruotsalainen (1996). *Metsästä elämyksiä. Opas metsämatkailupalvelun tuottamiseen*. Helsinki: Metsätalouden kehittämisskeskus Tapio.
- Ward, Whitney C. (2008). *Perceptions of risks and benefits of an outdoor adventure experience* [online]. Department of recreation, park and tourism studies: Indiana University [Lainattu 12.5.2014]. Saatavilla osittain: <http://books.google.com/>

LIITTEET

Liite 1. Satelliittimalli teemamatkailutuotteista

Liite 2. Seikkailumatkailun pehmeitä talviaktiviteetteja Suomessa

Aktiviteetti	Engl.kiel. vastine	Taso 1: Matkustaja	Taso 2: Tekemällä oppiminen	Taso 3: Aloittelijan ohjeistus	Taso 4: Perustaito
moottorikelkkasafarit	snowmobile safaris			x	x
koiravaljakkoajelut	dogsledding	x	x	x	
poroajelut	reindeer sledding	x	x	x	
talvikalastus	winter tai ice fishing		x	x	
hiihtäminen ja laturetket	cross country skiing		x	x	
lumikenkäily	snowshoeing		x	x	
revontuliretket	northern light safaris	x			
talviuinti	winter tai ice swimming		x	x	
maastoratsastus	horseback riding			x	x
rekiajelu	horse sledding	x			
hiihto- ja lumilautaratsastus	horse skiing, horse snowboarding			x	x
jääkiipeily	ice climbing			x	x
jääkarting	ice karting			x	x
retkiluistelu	tour skating		x	x	
potkukelkkailu	kicksparking		x		
talvikellunta	winter tai arctic floating		x		
ajoharjoittelu jäällä	ice driving		x	x	x
talvinen rallikyyditys	winter rallying	x			
jäänmurtajaristeilyt	icebreaker cruising	x			

Liite 3. Seikkailumatkailun pehmeitä kesäaktiviteetteja Suomessa

Aktiviteetti	Engl.kiel. vastine	Taso 1: Matkustaja	Taso 2: Tekemällä oppiminen	Taso 3: Aloittelijan ohjeistus	Taso 4: Perustaito
retkeilyllinen kanootti- ja kajakkimelonta rauhallisissa vesissä	flat water canoeing / kayaking			x	x
koskenlasku kumilautalla	white water rafting			x	x
vaellus ja patikointi	hiking, backpacking		x		
sauvakävely	nordic walking		x	x	
soutaminen	rowing		x	x	
kalastus	fishing		x	x	
lintubongaus	bird watching		x	x	
pyöräily	cycling		x		
mönkijääjelu	quad biking			x	x
villieläinten tarkkailu ja valokuvaus	wildlife watching / photographing		x	x	
keskiyönauringon retket	midnight sun trips	x			
sisävesiristeilyt	boat cruises in Lakeland	x			
norpparetket	seal safaris	x			
köysilaskeutuminen	abseiling tai rappelling		x	x	
vesihiihto	water skiing		x	x	
vesilautailu	wakeboarding		x	x	
suppailu tai sup- melonta eli seisomamelonta	stand up paddling		x	x	
benjihyppääminen	bungee jumping	x	x		

Liite 4. Seikkailumatkailun pehmeitä aktiviteetteja maailmalla

Aktiviteetti	Engl.kiel. vastine	Taso 1: Matkustaja	Taso 2: Tekemällä oppiminen	Taso 3: Aloittelijan ohjeistus	Taso 4: Perustaito
kuuma-ilmapalloilu	ballooning	x			
vaijeriliukuminen	ziplining		x	x	
vetovarjoilu	parasailing		x	x	
vesijettialuksella ajelu	jet boating	x			
snorklaus	snorkeling		x	x	
banaaniveneajelu	banana boating	x			
vesiskootterilla ajelu	water scootering		x	x	
joenlasku yhden hengen pienellä kumiveneellä	river-bugging			x	
surffaus keinotekoisessa aaltoaltaassa	flowboarding			x	x
luolien sisällä olevissa joissa virran mukana eteneminen kumisella renkaalla	black water rafting tai cave tubing		x	x	
kanjonivaellus	canyoning tai gorge walking			x	x
villieläinsafarit	safaris	x			
pyöriminen läpinäkyvällä muovipallolla alas mäkeä	zorbing tai globe- riding tai sphereing tai orbing			x	
hydrobob-sukellus	hydrobob			x	
maasturiajelu	off-road driving			x	x
rogaining-suunnistus	rogaining		x	x	
mäenlasku talvella kumilautalla tai kumirenkaalla	snowrafting, snowtubing	x			

Liite 5. Seikkailumatkailun kovia aktiviteetteja

Aktiviteetti	Engl.kiel. vastine	Taso 4: Perustaito	Taso 5: Aiempi kokemus	Taso 6: Huippu- osaaminen
laskuvarjohyppääminen	parachuting / skydiving		x	
liitohyppääminen	skyflying			x
BASE-hyppääminen	BASE jumping			x
riippuliitäminen	hang-gliding		x	
varjoliitäminen	paragliding tai parapenting		x	
mootoroitu varjoliitäminen	paragliding with motor		x	
varjoliitäminen lähellä rinnettä alppisuksilla tai ilman	speed flying tai speed riding / ski gliding		x	
purjelentäminen	soaring tai gliding		x	
lentäminen ultrakevyellä lentokoneella	micro-lighting		x	
kalliokeinunta	rope swinging	x	x	
koskimelonta	white water kayaking / canoeing		x	
laitesukeltaminen	scuba diving		x	
vapaasukeltaminen	freediving		x	
lainelautailu	surfing	x	x	
lainelautailu mahallaan	bodyboarding	x	x	
purjelautailu	windsurfing	x	x	
leijalautailu	kitesurfing tai kiteboarding		x	
joki-suppailu	white water stand up paddling		x	
vuori-, kallio- ja jääkiipeily	mountain, rock, ice climbing		x	x
boulderointi	bouldering		x	
maastopyöräily	mountain biking		x	
alamäkiajo maastopyörällä	downhill mountain biking		x	
laskettelu ja lumilautailu merkitse- mättömällä rinteillä	off-piste tai backcountry skiing / snowboarding		x	
helihiihto	heliskiing		x	
yhdistetty vaeltaminen, kiipeily ja vapaalaskettelu vuorilla	mountaineering		x	x
vaellus	tramping tai trekking tai scrambling		x	
luolailu tai luolatutkimus	caving tai spelunking tai potholing		x	

leijahiihto tai -lautailu talvella	Kite skiing, snowkiting tai winter kiteboarding		x	
skimbatilla eli siivellä ajo	kitewing boarding, skiing, skating	x	x	
maastolautailu	mountainboarding tai dirtboarding	x	x	
purjelautailu maalla ja jäällä	land windsurfing, winter surfing	x	x	
hiekkalautailu	sandboarding	x	x	
parkour	parkour		x	x
vapaajuoksu	freerunning		x	
purjekelkkailu	winter windsurfing	x	x	